อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หลวงกายวิภาคบรรยาย

(แถม ประภาส์ะวัต)

ณ วัดโสมนัสวิหาร

๖ กรกฎาคม ๒๕๐๗

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หลวงกายวิภาคบรรยาย

(แถม ประภาสะวัต)

ณ วัดโสมนัสวิหาร

๖ กรกฎาคม ๒๕๐๗

คำนำ

นับแต่หลวงกายวิภาคบรรยายได้ถึงแก่กรรมลงเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๖ ได้มีท่านผู้มีพระคุณเป็นจำนวนมากได้มาแสดงความเสียใจ และช่วยบำเพ็ญกุศลนานาประการจนครบรอบปี (*ตามรายละเอียดท้ายหนังสือเล่มนี้*) เจ้าภาพจึงเห็นเป็นการสมควรที่จะพิมพ์หนังสือ เพื่อเป็นบรรณาการแด่ท่านผู้มีอุปการคุณเหล่านั้น และท่านผู้ที่ให้เกียรติมาในงานพระราชทานเพลิงศพ

เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่หลวงกายวิภาคบรรยาย เจ้าภาพได้รวบรวมเรื่องที่ท่านได้เคยเขียนไว้ในที่ต่าง ๆ มาพิมพ์ไว้เพื่อให้ปรากฏสืบไป อนึ่ง โดยที่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นผู้รักวิชาแพทย์เป็นชีวิตจิตใจ และเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เจ้าภาพจึงได้เลือกเรื่องประเภทที่กล่าวโดยเฉพาะมาพิมพ์ ซึ่งก็ได้รับความกรุณาจากทุกท่านที่เจ้าภาพได้เรียนขอไปด้วยดี คือ

ท่านเจ้าคุณพระราชชัยกวี (พุทธทาส ภิกขุ)	เรียนพระพุทธศาสนาใน ๑๕ นาที โลกอาจรอดได้ แม้เพราะกตัญญูกตเวที บุญ กับ กุศล อานาปานสติอย่างง่ายขั้นต้นสำหรับคนทั่วไป
นายแพทย์สุด แสงวิเชียร	กายวิภาคศาสตร์ของประเทศไทย
นายแพทย์ประวัติ ตันสุรัตน์	ทำไมจึงมีอายุยืน
นายแพทย์กำจัด สวัสดิโอ	ข้อคิดเรื่องพระพุทธเจ้ากับกายวิภาคศาสตร์
หลวงราชเวชชพิศาล	สดุดีหลวงกายวิภาคบรรยาย
น.อ. เสน่ห์ สุภัทรพันธุ์	ชีวิตแห่งการต่อสู้ของพี่หลวง

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง หากจะมีญาณวิถีใด ให้หลวงกายวิภาคบรรยายได้ทราบถึงความกรุณาของท่านที่กล่าวนามมา ได้ปฏิบัติเป็นกุศลวิทยาทานอุทิศแด่หลวงกายวิภาคบรรยายแล้ว ก็เชื่อว่าท่านคงจะสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นโดยแน่แท้.

เจ้าภาพ

หลวงกายวิภาคบรรยาย

(แถม ประภาสะวัต)

ชาตะ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๓๘

มรณะ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๖

ประวัติคุณพ่อ

หลวงกายวิภาคบรรยาย

(แถม ประภาสะวัต)

คุณพ่อ เกิดที่ตำบลบ้านน้ำตาล อำเภออินทร์ จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๘ ตรงกับวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ เป็นบุตรคนสุดท้องของนายไพ — นางคลี่ (หรือบัวคลี่) ซึ่งมีอาชีพกสิกรรม และค้าขาย

คุณพ่อได้ทำการสมรสกับคุณแม่ ฉลวย สุภัทรพันธ์ (หรือกลางพร) เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๔๖๖ ณ บ้านเลขที่ ๒๓ หมู่ ๒ ตำบลบางหว้า อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี มีบุตรด้วยกัน ๖ คน คือ

๑. เป็นชาย ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์

๒. นางประภาวงศ์ กายวิภาคบรรยาย สมรสกับ นายกวี ประภาสะวัต

๓. นายชวลิต กายวิภาคบรรยาย สมรสกับ นางสุพิศ (โชติโยธิน)

๔. ว่าที่เรือตรีสะวัตวงศ์ กายวิภาคบรรยาย

๕. นายวงศ์สะวัต กายวิภาคบรรยาย

๖. นางสาวอุบลวรรณ กายวิภาคบรรยาย

คุณพ่อมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๔ คน คือ

๑. นางชม้อย (ถึงแก่กรรมแล้ว) สมรสกับ นายวาลย์ มีบุตรด้วยกัน ๑ คน คือ นางประคอง สมรสกับ นายไปล่ ธัญญวนิช

๒. นางไกร (ถึงแก่กรรมแล้ว) สมรสกับ นายสังวาลย์ อาจหาญ มีบุตรด้วยกัน ๕ คน คือ

๑) นางสังวิง สมรสกับ นายบุญเติม ไขแสง

๒) นางสังเวียน สมรสกับ นายละออง แย้มสุวรรณ

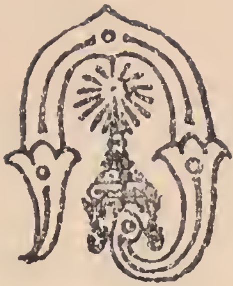
๓) นางแสวง สมรสกับ นายบำรุง สมประสงค์

๔) นางสวัสดิ์ (หรือประวัติ) สมรสกับ นายบุญรอด ทิพย์สมบูรณ์

๕) นางสังวอน (หรือถาวร) สมรสกับ นายจำลอง เนตรสาณ

๓. เป็นหญิง ชื่อเล่นขณะยังเยาว์ว่า "แม่ทูนหัว" (ถึงแก่กรรม)

คนสุดท้องคือคุณพ่อซึ่งถือกำเนิดมาห่างจากพวกพี่ ๆ หลายปี คุณปู่คุณย่าจึงให้ชื่อว่า "บุญแถม" และเนื่องจากเป็นบุตรชายคนเดียว จึงเป็นที่รักใคร่เมตตาของครอบครัว แต่คุณย่าชื่นชมบุตรชายอยู่ได้ไม่กี่ปีก็ถึงแก่กรรม คุณพ่อต้องอยู่ในความอุปการะของพี่ ๆ ฉะนั้น เมื่อคุณพ่ออายุได้ประมาณ ๑๐ ปี คุณปู่จึงได้ส่งคุณพ่อเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ คุณพ่อเคยเล่าให้พวกเราฟังว่า ขณะนั้นการเดินทางลำบากมาก ต้องใช้เวลาหลายวันล่องเรือมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา และเมื่อมาถึงกรุงเทพฯ แล้ว ต้องมาอาศัยอยู่กับพระอาจารย์ เจ้าคุณเขมาภิมุขธรรม ที่วัดบวรนิเวศน์ เพราะขณะนั้นยังสืบหาญาติพี่น้องที่พักอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ไม่ได้ ณ ที่นี้คุณพ่อจึงได้เข้าศึกษาในชั้นประถมที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศน์ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้ศึกษาในชั้นมัธยมที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย พระอาจารย์ เจ้าคุณเขมาภิมุขธรรม ซึ่งเป็นผู้อุปการะอยู่ในขณะนั้นจึงได้ฝากให้อาศัยอยู่ที่วัดพิชัยญาติเพื่อไปมาศึกษาได้สะดวก ในระยะเวลาดังกล่าวคุณลุงคือลูกพี่ลูกน้องของคุณพ่อ ได้ขอรับพระราชทานนามสกุล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ปรากฏหลักฐานดังต่อไปนี้

วชิราวุธ ป.ร.

ให้นามสกุลของนายปลั่ง นายพริ้ง นายร้อยตรีพร้อง นายร้อยตรีมงคล ตามที่ขอมานั้น ว่า " <u>ประภาสะวัต</u> " (เขียนเปนตัวอักษรโรมัน ว่า "<u>Prabhasavat</u>") อันเปนมงคลนาม

ขอให้สกุลประภาสะวัตมีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงอยู่ในกรุงสยามชั่วกัลปาวสาน ฯ

พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

คุณลุง ขุนนรภัทรพิศาล (พริ้ง ประภาสะวัต) ซึ่งเป็นพี่และมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงกว่าญาติผู้อื่นในขณะนั้น ได้ชักชวนให้ญาติพี่น้องซึ่งเกิดจากปู่เดียวกัน ใช้นามสกุลร่วมกันเพื่อจะได้รู้จักกันในรุ่นลูกหลานต่อไป คุณพ่อจึงได้ร่วมใช้นามสกุล "ประภาสะวัต" ตั้งแต่นั้นมา

เมื่อสำเร็จหลักสูตรมัธยมศึกษาของกระทรวงธรรมการในสมัยนั้นแล้ว คุณพ่อได้สอบเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนราชแพทยาลัย เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ในขณะที่ศึกษาอยู่ คุณพ่อเป็นผู้ตั้งใจเรียนอย่างที่เรียกว่ามุมานะ เพราะมีความสำนึกอยู่ว่า เมื่อบากหน้ามาเรียนแล้ว ก็ต้องให้สำเร็จ มิฉะนั้นก็จะกลับไปดูหน้าเพื่อนฝูงและญาติพี่น้องไม่เต็มตา ทั้งจะเป็นการทำลายความตั้งใจของคุณปู่ที่อุตส่าห์ส่งเสีย นอกจากทุ่มเทเวลาให้กับการเรียนแล้ว คุณพ่อยังใช้เวลาว่างออกกำลังกายเล่นกีฬา จนกระทั่งได้เป็นนักฟุตบอลชั้นดีของโรงเรียนในสมัยนั้น แต่ถึงแม้จะมีชื่อเสียงและมองเห็นทางก้าวหน้าของชีวิตอยู่แล้ว คุณพ่อก็มิได้ลืมตัว ยังไปมาหาสู่ติดต่อสอบถามข่าวคราวทุกข์สุขคุณปู่ พี่สาวทั้งสอง และญาติพี่น้องอื่น ๆ อยู่เสมอ ซึ่งเราพวกลูก ๆ ได้พบจดหมายเก่าแก่ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวของคุณพ่อสมัยนั้น ดังได้พิมพ์ลายมือของท่านไว้เป็นที่ระลึก ณ ที่นี้ด้วย

ต่อมาคุณพ่อได้เปลี่ยนชื่อไปตามสมัยนิยมใช้ชื่อตัวเดียวว่า **"แถม"**

คุณพ่อได้สำเร็จเป็นนายแพทย์ประกาศนียบัตรรุ่น ๒๒ ปี พ.ศ. ๒๔๕๙ ระหว่างวันที่ ๑ มิถุนายน ถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๔๕๙ ได้เป็นนายแพทย์ฝึกหัดและหัวหน้านักเรียนแพทย์ประจำโรงพยาบาลศิริราช สังกัดกรมการศึกษา

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๑ ได้บรรจุเป็นอนุสาสกและอาจารย์สอนวิชาแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์โรงเรียนราชแพทยาลัย ชีวิตคุณพ่อจึงเริ่มรับราชการเป็นอาจารย์ตลอดมา วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๖๓ ได้เป็นอาจารย์สอนอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๕ นอกจากเป็นอาจารย์สอนแล้ว ในระยะเวลาดังกล่าวคุณพ่อได้เป็นหัวหน้านักกีฬาแห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ประจำหอวัง และหอใหม่ปทุมวันด้วย

ส่วนราชการเสือป่านั้น คุณพ่อได้เข้าเป็นเสือป่าหลวง สังกัดกรมนักเรียนแพทย์ และได้รับพระราชทานยศเป็นนายหมวดตรี เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๒ ครั้งสุดท้ายเป็นนายกองตรี เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๖๕

ในทางครอบครัวนั้น หลังจากคุณพ่อสมรสกับคุณแม่ได้ไม่นานนัก คุณพ่อก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **"หลวงกายวิภาคบรรยาย"** ในวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๔๖๖ เมื่อได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ครั้งนี้ได้เป็นที่ภูมิใจของญาติพี่น้อง ดังเช่น คุณลุงขุนนรภัทรพิศาล *(พริ้ง ประภาสะวัต)* ได้มีจดหมายมาแสดงความดีใจกับคุณพ่อว่า

ที่ว่าการอำเภอหนองเสือ

วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖

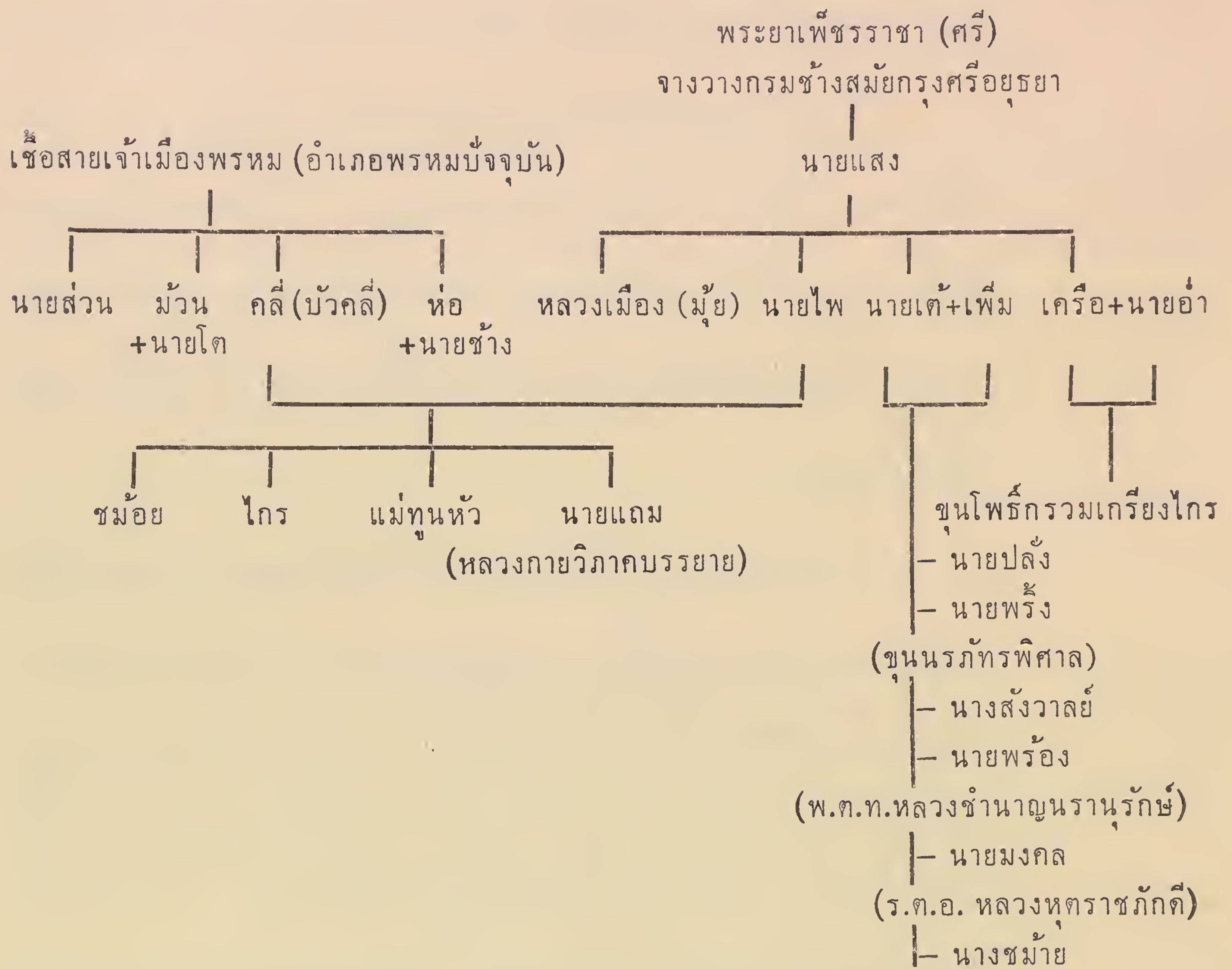
คุณหลวงกายวิภาคบรรยาย ทราบ

ไปรษณีย์บัตรได้รับพร้อมกับราชกิจจาเล่มที่ ๔๐ ตอนพิเศษ ลงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ซึ่งประกาศบรรดาศักดิ์ และได้บอกว่าได้เลื่อนบรรดาศักดิ์อีกชั้นหนึ่งแล้ว ด้วยความถือมั่นในพระรัตนตรัย และจงรักในพระเจ้าแผ่นดิน เหตุใดจึงไม่บวช

ขอแสดงความยินดีและจงเจริญด้วยพรของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๔ ประการ ตลอดจนน้องผู้หญิงด้วย และขอให้เทพยดาผู้มีฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ จงประสิทธิ์ประสาทพรให้สกุลประภาสะวัตเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ดังต้นสกุลของเรา คือปู่ทวดชื่อศรี มีบรรดาศักดิ์ว่าพระยาเพ็ชรราชา จางวางกรมช้างซึ่งเป็นบิดาของปู่แสงปู่ตัวนั้น ขอเทพยเจ้าจงช่วยอภิบาลรักษาสกุลประภาสะวัต ให้เจริญยิ่ง ๆ อยู่ชั่วกัลปาวสาน เทอญ.

นรภัทรพิศาล

จากจดหมายฉบับนี้สามารถทำให้เราญาติพี่น้องรุ่นหลังเข้าใจตระกูลของเราได้ดีขึ้นว่าสืบเชื้อสายเป็นมาอย่างไร พอจะรวบรวมได้เป็นสายใหญ่ ๆ ในสกุลนี้ คือ

จากความเป็นมาดังกล่าวแล้ว เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คุณพ่อตั้งมั่นอยู่ในความดี และรับราชการด้วยความซื่อสัตย์ตลอดมา บำเพ็ญตนเพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์ต่อ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ จนกระทั่งวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๖๗ ทางราชการได้ส่งไปศึกษาเพิ่มเติมและดูงานในต่างประเทศ โดยทุนร็อคกิเฟลเลอร์ ในสมัยนั้นต้องเดินทางโดยทางเรือ

คุณพ่อจึงมีโอกาสได้ศึกษาและดูงานหลายประเทศ เท่าที่ปรากฏหลักฐานได้ทราบว่า ได้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา กรุงปักกิ่ง และดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี ลังกา มะลายู กัมพูชา และเวียตนาม และเดินทางกลับเข้ารับราชการเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๗๐ ในตำแหน่งอาจารย์คณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย จนกระทั่งเดือนเมษายน ๒๔๗๓ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์เอก

เมื่อคุณพ่อประสบความสำเร็จในชีวิตหน้าที่การงานแล้ว คุณพ่อก็มิได้ละเลยพี่น้อง ได้ติดต่อช่วยเหลือหรือรับใช้พี่น้องแม้จะเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเราจะได้พบในจดหมายของคุณลุงหลวงหุตราชภักดี (มงคล ประภาสะวัต) เขียนถึงคุณพ่อดังนี้

จังหวัดสกลนคร

วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๗๕

คำนับ คุณหลวงกายวิภาคบรรยาย

หวังว่าคงได้รับจดหมายแล้ว หนังสือพิมพ์เดลิเมล์ยังไม่ส่งผมเลย ผมได้ส่งเงินมาแล้วแต่วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. นี้ ถ้ามีโอกาสขอให้เตือนให้เขาส่งด้วย จะได้ทราบข่าวคราวบ้าง หวังว่าคุณหลวงพร้อมด้วยหลาน ตลอดทวีคงสบายดี

อนึ่ง มีเพื่อนเขาต้องการยาชุดชนิดที่คุณหลวงส่งไปให้ผม สำหรับใช้ในการคลอดบุตรตลอดยาสำหรับรับประทาน คือชุดสำหรับใช้อยู่ไฟ ๒ โหล ยารับประทาน ๕ ขวด ฟองน้ำและแป้งตลอดสบู่สำหรับเด็ก ขอให้คุณหลวงส่งไปราคามากน้อยตลอดค่าส่งบอกไปด้วย กับเขาต้องการรองเท้าชนิดบู๊ทหนังดำเบอร์ ๔๑ ที่ร้านหลวงประดิษฐ์บาทุกา ๑ คู่ ให้ร้านเขาส่งไปเองเก็บเงินปลายทางที่ผมจังหวัดสกลนคร สิ่งของเหล่านี้ขอให้คุณหลวงรีบส่งโดยด่วน คือยาคลอดบุตรทั้งชุดดังคราวก่อน.

โดยคิดถึง

หลวงหุตราชภักดี

นอกจากไม่บกพร่องในหน้าที่ต่อพี่น้องแล้ว คุณพ่อยังเอาใจใส่และห่วงใยในครอบครัวของท่านเสมอ เพราะแม้แต่ว่าในระยะหลังๆ คุณพ่อนำทีมฟุตบอลไปแข่งขันที่ไซ่ง่อน หรือประเทศใกล้เคียงอื่น ๆ หรือแม้แต่จะไปประชุมวิชาการทางแพทย์เพียงไม่กี่วัน คุณพ่อก็ต้องมีจดหมายมาถามทุกข์สุขและเล่าเรื่องต่าง ๆ เช่น

ส่งทางเมล์อากาศ เขียนที่ออฟพีศไปรษณีย์ ไซ่ง่อน

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๘๑

น้องฉลวย และประภาวงศ์ ลูกรัก

ได้ถึงไซ่ง่อน ตั้งแต่เย็นวันที่ ๑๖ โดยเรียบร้อยแล้ว เดินทางโดยรถยนต์รู้สึกเหนื่อย ได้พบเพื่อนญวนเก่า ๆ และกงซุลสยามเขาได้เลี้ยงข้าวไทยเมื่อคืนนี้ แล้วได้ให้รถยนต์ไปเที่ยวโชลอง (เมืองจีนคล้ายกับถนนเยาวราชของเรา) ยังไม่รู้จะซื้ออะไรได้บ้างเลย เพราะของต่าง ๆ ขึ้นราคา โดยฤดูนี้เป็นฤดูที่นักเที่ยวไปเที่ยวกันมาก มันขึ้นราคาเพื่อได้กำไรมาก รถไฟไปฮานอยไปไม่ได้ ต้องไปเรือไฟ จะลงเรือในคืนนี้เวลากลางคืนเรือออกไปฮานอย ๓ คืน ๓ วันถึงฮานอย สบายดีรู้สึกคิดถึง คงรับในหลวงสนุกกันมาก ฝากคิดถึงทุกคน จิ๊ด, แจ๊ด, จู๊ด คงสบายดี.

โดยรักคิดถึง

กายวิภาคบรรยาย

คุณพ่อได้ตั้งใจไว้ว่าจะอุปสมบทให้คุณปู่คุณย่าสักครั้งหนึ่งในชีวิตนี้ และเมื่อรับราชการแล้วได้เคยขอลาเพื่ออุปสมบทครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔ แต่ทางราชการไม่อนุมัติ คุณพ่อก็ได้หาโอกาสอยู่ตลอดมา จนกระทั่งได้ลาออกจากราชการ เพราะคุณพ่อเห็นว่าเหตุการณ์บ้านเมืองกำลังอยู่ในระหว่างวิบัติ อาจจะถึงแก่ชีวิตวันใดมิรู้แน่ ก็อาจจะไม่มีโอกาสทำตามความตั้งใจและคำมั่นที่ให้ไว้แก่คุณปู่คุณย่า ฉะนั้นคุณแม่และพวกเราลูก ๆ จึงอนุโมทนาในความตั้งใจดีของท่านและพยายามทำตัวไม่ให้ท่านเป็นห่วง แม้ขณะที่ครอบครัวของเราอยู่ในความยากลำบากในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ มหาสงครามเอเซียบูรพา คุณแม่เจ็บแต่ก็อนุโมทนาให้คุณพ่อได้ไปอุปสมบทในพรรษา ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ณ พัทธสีมาวัดศรีจุฬามณี ตำบลบ้านน้ำตาล อำเภออินทร์ จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิมของท่าน แม้จะอยู่ห่างไกล การไปมาติดต่อกันไม่สะดวก คุณพ่อก็ยังมีจดหมายมาอบรมและสั่งสอนพวกเรา พร้อมทั้งสดับตรับฟังข่าวและประมาณสถานการณ์บ้านเมืองให้พวกเราได้รู้จักระวังตน

จดหมายของท่านมีมาถึงพวกเรา ขณะที่ท่านเป็นภิกษุมีฉายาว่า "*พระกายวิภาโค*" ฉบับนี้ พวกเราเสียดายที่ไม่สามารถจะถ่ายทอดลายมือของท่านมาไว้ ณ ที่นี้ได้ เพราะกระดาษเก่ามากและซึม พวกเรารู้สึกว่าคุณพ่อเป็นห่วงลูกทุกคนทุกนาทีตั้งแต่เราตื่นจนหลับ และแม้หลับแล้วก็ยังไม่วายเป็นห่วง เป็นจดหมายที่ลูกทุกคนอ่านครั้งใดก็น้ำตาไหล รำลึกในความรักของคุณพ่อที่มีต่อลูก ซึ่งลูกทุกคนขอกราบและบูชาอยู่เสมอ

วัดศรีจุฬามณี

เขียนวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๘๘

ชวลิต, สะวัตวงศ์, วงศ์สะวัต

จงเอาใจใส่การบ้านและการเรียนให้มาก อย่าเล่นซนมากนัก ถึงคุณแม่จะค่อยยังชั่วก็ตาม ต้องช่วยกันทำการบ้านเรือน อย่าเอ็ดอย่าเล่นปล้ำและหยอกกันให้เป็นที่รำคาญของแม่ วันหยุดเรียน วันอาทิตย์ก็ช่วยกันซักผ้าผ่อน กางเกงและเสื้อไปโรงเรียน หมั่นรักษาตัวให้สะอาดด้วย ถ้ามีแผล ก่อนจะนอนก็จงใส่ยาเสีย ล้างพื้นล้างเท้าให้สะอาดก่อนเข้านอน

ประภาวงศ์จงคอยเตือนน้อง ๆ ในเรื่องความสะอาดหรือเป็นแผล หมั่นใส่ยาด้วย

แอ๊วอย่าอ้อนคุณแม่นัก และอย่ารับประทานของแสลงจะไม่สบาย ก่อนนอนให้ปัสสาวะเสียก่อน จะได้ไม่เยี่ยวรดที่นอนในเวลากลางคืน ที่นอนจะผุเสียหมด

การที่จะขึ้นไปเยี่ยมที่เมืองอินทร์นั้นก็ดูเหตุการณ์บ้านเมืองด้วย และต้องให้คุณแม่หายดีจริง ๆ เวลานี้ทราบว่ารัสเซียรบกับญี่ปุ่นแล้ว เข้าทางแมนจูเรียและเกาหลี จะจริงหรืออย่างไรไม่ทราบ ทางหนังสือพิมพ์ก็ยังไม่ได้ลงข่าว การขึ้นไป เมื่อไม่จำเป็นก็งดไว้ก่อน

ทางการสำคัญอยู่ที่เราก็คือญี่ปุ่นถอย มันถอยทางใดมันคงทำลายและเผาด้วย อย่างที่จีนเข้าใจกัน ทางบนก็ว่าทางการจะบอกให้ราษฎรอยู่ออกไปให้ห่างแม่น้ำราวสัก ๒–๓ ก.ม. เมื่อถ้าถอยและข้าศึกรุกมาตามลำน้ำจากเหนือ ที่ทำการรัฐบาลเช่นอำเภออินทรบุรี หรือจังหวัดสิงห์ก็ทราบว่าจะยกกองออกไปทางฝั่งตะวันตก ไปอยู่ตามวัดห่างจากแม่น้ำเจ้าพระยาราว ๔-๕ กิโลเมตรหรือกว่า ทางราชการเห็นเตรียมกัน แต่ทางราษฎรก็ยังไม่เห็นบอกอย่างไร มีเรือบินข้าศึกสี่เครื่องยนต์บินเข้าออกผ่านอยู่เหมือนกัน ลำเดียวบ้าง สองลำบ้าง และมาทิ้งใบปลิวบ้าง หมู่นี้สองสามวันดูหายไป เพราะฝนตกหนักกลางคืน ก่อนฝนตกลมพายุพัดจัดเสมอ นาก็กำลังทำกันอยู่ ปีหน้าข้าวคงจะแพงกว่านี้อีก เพราะทำนากันน้อยเหลือเกิน เวลานี้ข้าวเกวียนละ ๑๕๐ บาท เป็นอย่างธรรมดา อย่างดีราคาสูงกว่านี้ ต่อไปเราเห็นจะต้องสั่งซื้อข้าวทางนี้ไว้กิน ข้อสำคัญอยู่ที่การขนส่ง ส่งลงไปเป็นข้าวสารท่าจะดี ขอจบที.

โดยความรักและคิดถึง

พระกายวิภาโค

ฉะนั้น จึงพอที่จะกล่าวได้อย่างเต็มปากว่าตลอดชีวิตของคุณพ่อ ท่านได้บำเพ็ญตนมาแล้วด้วยดี ท่านปฏิบัติราชการตลอดมาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประเทศชาติ เพื่อที่จะสั่งสอนให้มีผู้ช่วยขจัดความเจ็บไข้ของมวลมนุษย์ ท่านเป็นศิษย์ที่ดีของอาจารย์ เป็นอาจารย์ที่ดีของศิษย์ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นบิดาที่ดีของบุตร เป็นสามีที่ดีของภริยา เป็นญาติที่ดีของญาติพี่น้อง แต่ท่านได้จากพวกเราไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ และก่อนที่พวกลูก ๆ จะสนองพระคุณท่านได้เต็มที่ คงเหลือไว้แต่เกียรติคุณในการรับราชการของท่านพอสรุปได้ดังนี้

ได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์

๒๐ ธันวาคม ๒๔๖๐ เป็นรองอำมาตย์ตรี
๒๒ ธันวาคม ๒๔๖๑ เป็นขุนกายวิภาคบรรยาย
๓๐ ธันวาคม ๒๔๖๓ เป็นรองอำมาตย์โท
๒๒ ธันวาคม ๒๔๖๔ เป็นรองอำมาตย์เอก
๒๙ ธันวาคม ๒๔๖๖ เป็นหลวงกายวิภาคบรรยาย

ราชการเสือป่า

ได้เข้าเป็นเสือป่าหลวง สังกัดกรมนักเรียนแพทย์ และได้รับพระราชทานยศ คือ

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๒ เป็นนายหมวดตรี
๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๓ เป็นนายหมวดโท
๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ เป็นนายหมวดเอก
กุมภาพันธ์ ๒๔๖๕ เป็นนายกองตรี

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

๘	พฤศจิกายน	๒๔๗๓	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
๒๐	กันยายน	๒๔๘๐	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
๑๘	กันยายน	๒๔๘๕	เหรียญจักรพรรดิมาลา
๕	พฤศจิกายน	๒๔๙๓	เหรียญบรมราชาภิเษก
๕	ธันวาคม	๒๔๙๘	ตริตาภรณ์ช้างเผือก

การรับราชการ

๑ มกราคม ๒๔๕๗	เริ่มรับราชการเป็นนักเรียนแพทย์ในโรงเรียนราชแพทยาลัย
๑ มิถุนายน ๒๔๕๙	เป็นแพทย์ฝึกหัดและเป็นหัวหน้านักเรียนแพทย์ โรงพยาบาลศิริราช
๑ เมษายน ๒๔๖๐	สำเร็จการศึกษาแพทย์ได้รับประกาศนียบัตร เป็นแพทย์อาจารย์ และอนุสาสกโรงเรียนราชแพทยาลัย สอนวิชาวิทยาศาสตร์ และแพทยศาสตร์ เป็นหัวหน้านักกีฬาประจำหอวังและหอใหม่สระปทุมแห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย (จนถึงสิ้นปี ๒๔๖๕)
๑ ธันวาคม ๒๔๖๓	เป็นอาจารย์ตรีในคณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และเป็นแพทย์ประจำมหาวิทยาลัย

๑ เมษายน ๒๔๖๖	เป็นอาจารย์ตรีแผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และเป็นอนุสาสกประจำหอศิริราช
๑๗ กรกฎาคม ๒๔๖๗ ถึง ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๗๐	ทางราชการส่งไปศึกษาเพิ่มเติมในวิชากายวิภาคศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัย ปักกิ่ง ประเทศจีน, มหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐอเมริกา และดูงานเพิ่มเติมที่อังกฤษ, ฝรั่งเศส, อิตาลี, ญี่ปุ่น, ลังกา, มะลายู, เขมร และ ญวน โดยทุนร๊อคกิเฟลเล่อร์
มิถุนายน ๒๔๗๐	เป็นอาจารย์โท แผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
เมษายน ๒๔๗๓	เป็นอาจารย์เอก แผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
มิถุนายน ๒๔๘๕	เป็นอาจารย์เอก แผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

๓๐ เมษายน ๒๔๘๗	ลาออกจากราชการ เพราะป่วยเนื่องจากประสบภัยทางอากาศ (สงครามโลกครั้งที่ ๒ มหาสงครามเอเซียบูรพา)
๑ มิถุนายน ๒๔๙๑	กลับเข้ารับราชการใหม่ ตำแหน่งอาจารย์เอก แผนกกายวิภาคศาสตร์คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข
๓๑ มีนาคม ๒๔๙๒	สภามหาวิทยาลัย อนุมัติให้ได้รับพระราชทานปริญญากิตติมศักดิ์แพทยศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์
๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๑	ออกจากราชการ เพื่อรับบำเหน็จบำนาญด้วยเหตุสูงอายุ แต่ทางมหาวิทยาลัยได้จ้างเป็นอาจารย์สอนพิเศษในแผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุขต่อไปอีก
๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๔	ลาออกจากการเป็นอาจารย์สอนพิเศษ

รวมเวลารับราชการปรกติ ๓๗ ปี ๙ เดือน ๑๐ วัน

เวลารับราชการทวีคูณ ขณะประกาศใช้กฎอัยการศึก รวม ๔ ครั้ง เป็นเวลา ๗ เดือน ๖ วัน รวมเวลารับราชการทั้งหมด ๓๘ ปี ๔ เดือน ๑๖ วัน

ฉะนั้น เมื่อวัยชีวิตในบั้นปลายของท่านใกล้เข้ามา พวกเราลูก ๆ จึงได้ขอร้องท่านให้ใช้บรรดาศักดิ์ของท่านคือ **กายวิภาคบรรยาย** เป็นนามสกุล เพื่อเป็นการระลึกถึงในคุณงามความดีของท่าน และทั้งจะเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นพลังและแรงใจให้พวกเราได้ประกอบแต่ความดีเจริญรอยตามท่านต่อไป คุณพ่อได้กรุณาทำตามที่พวกเราลูก ๆ ร้องขอ นามสกุลของพวกเราจึงเปลี่ยนเป็น **กายวิภาคบรรยาย**

การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ เป็นไปเฉพาะตามเหตุผลดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนความเป็นญาติพี่น้องนั้น เราพวกลูก ๆ ยังคงคิดและถือเสมอว่า เราเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของ "ประภาสะวัต" ("แสงอันรุ่งโรจน์" *แสงเป็นชื่อของคุณปู่ของคุณพ่อ*) โดยแท้

ด้วยกุศลผลบุญที่พวกเราทำมาแล้วในอดีตก็ดี กำลังปฏิบัติอยู่ก็ดี และจะทำต่อไปในอนาคตก็ดี ขอกุศลผลบุญนั้นยังผลให้คุณพ่อได้ถึงพร้อมซึ่งความสงบสุขในสัมปรายภพ ด้วยเทอญ.

ลูก ๆ

ได้นำสำเนาหนังสือสำคัญจดทะเบียนนามสกุล

จาก

อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี

มาพิมพ์ไว้ในหน้าต่อไปแล้ว

(สำเนาด้านหน้า)

หนังสือสำคัญฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

หลวงกายวิภาคบรรยาย

อยู่บ้านเลขที่ ๖๘๕ ตำบล สมเด็จเจ้าพระยา

อำเภอ คลองสาน จังหวัด ธนบุรี

ได้ขอจดทะเบียนชื่อสกุลว่า "**กายวิภาคบรรยาย**"

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้อนุญาตและจดทะเบียนให้ตามกฎหมายแล้ว ขออวยพรให้ชื่อสกุลนี้ จงสถิตมั่นและมีความสุขความเจริญ ตลอดกาลนานเทอญ.

ที่ว่าการอำเภอคลองสาน

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๕

(ลงชื่อ) *กำแหง ทองโกมล*

(นายกำแหง ทองโกมล)

นายอำเภอ

ประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ

เลขทะเบียนที่ ๓๓๘/๒๕๐๕

(สำเนาด้านหลัง)

รายชื่อผู้ร่วมสกุลที่มีตัวอยู่ในบัดนี้ คือ

๑.	นางฉลวย	ประภาสะวัต	ภรรยา
๒.	นายชวลิต	ประภาสะวัต	บุตร
๓.	นายสะวัตวงศ์	ประภาสะวัต	บุตร
๔.	นายวงศ์สะวัต	ประภาสะวัต	บุตร
๕.	นางสาวอุบลวรรณ	ประภาสะวัต	บุตร

(ลงชื่อ) *กำแหง ทองโกมล*

(นายกำแหง ทองโกมล)

นายอำเภอคลองสาน

ประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ

หมายเหตุ. ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้หลวงกายวิภาคบรรยาย (แถม ประภาสะวัต) ใช้ราชทินนาม "**กายวิภาคบรรยาย**" เป็นชื่อสกุล ดังปรากฏตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๕ และตามหนังสือจังหวัด ที่ ๘๖๘๘/๒๕๐๕ ลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๕.

อาจารย์หลวงกายวิภาคบรรยาย ถ่ายร่วมกับนักศึกษาแพทย์ปี พ.ศ. ๒๔๖๖

(สำเนาด้านหลัง)

รายชื่อผู้ร่วมสกุลที่มีตัวอยู่ในบัดนี้ คือ

๑.	**นางฉลวย**	**ประภาสะวัต**	**ภรรยา**
๒.	**นายชวลิต**	**ประภาสะวัต**	**บุตร**
๓.	**นายสะวัตวงศ์**	**ประภาสะวัต**	**บุตร**
๔.	**นายวงศ์สะวัต**	**ประภาสะวัต**	**บุตร**
๕.	**นางสาวอุบลวรรณ**	**ประภาสะวัต**	**บุตร**

(ลงชื่อ) *กำแหง ทองโกมล*

(นายกำแหง ทองโกมล)

นายอำเภอคลองสาน

ประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ

หมายเหตุ. ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้หลวงกายวิภาคบรรยาย (แถม ประภาสะวัต) ใช้ราชทินนาม "**กายวิภาคบรรยาย**" เป็นชื่อสกุล ดังปรากฏตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๕ และตามหนังสือจังหวัด ที่ ๕๖๕๘/๒๕๐๕ ลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๕.

อาจารย์หลวงกายวิภาคบรรยาย ถ่ายร่วมกับนักศึกษาแพทย์ปี พ.ศ. ๒๔๖๖

อาจารย์หลวงกายวิภาคบรรยาย ถ่ายร่วมกับนักเรียนพยาบาลปีที่ ๑ ศิริราชพยาบาล

พ.ศ. ๒๔๗๐

คำไว้อาลัย

เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๖ ซึ่งตรงกับวันเข้าพรรษาพอดีเป็นวันที่พวกลูก ๆ จะลืมมิได้เลย เพราะคุณพ่อซึ่งเปรียบเสมือนร่มโพธิ์ของพวกลูกได้หักโค่นลงโดยมิได้มีลมพายุเลย เพราะคุณพ่อในระยะหลัง ๆ นี้สบายขึ้นมาก และคุณหมอโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าได้ตรวจและรับรองว่าดีขึ้นมากแล้ว แต่พวกลูก ๆ ก็มิได้วางใจกันมากนัก คุณพ่อได้จากไปโดยอาการสงบ มิได้ทุรนทุรายเลย ซึ่งนำความเศร้าโศกมาสู่ลูก ๆ เป็นอันมาก ซึ่งปกติแล้วคุณพ่อเป็นคนมีอารมณ์สนุก โอบอ้อมอารีต่อทุกๆคน เป็นทั้งพ่อบังเกิดเกล้า และเป็นทั้งเพื่อนของลูก ๆ รักและตามใจลูกทุก ๆ คน สอนให้ลูกทุกคนกระทำแต่ความดี ฉะนั้นลูกขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อจงสู่สุขคติในสวรรค์ชั้นฟ้า และขออธิษฐานว่าถ้าชาติหน้ามีจริงแล้ว ขอให้เกิดเป็นลูกคุณพ่อทุก ๆ ชาติไป.

สุพิศ—ชวลิต กายวิภาคบรรยาย

๖ ก.ค. ๐๗

คุณพ่อ

วันนั้นยังจำได้ เสาร์ที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๐๖ อันเป็นวันที่ลูกสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารราบที่ประเทศอังกฤษ ลูกออกจากโรงเรียนตอนกลางวันด้วยความครึกครื้น รู้สึกโล่งใจหลังจากที่ได้เหน็ดเหนื่อยเพลียละเหี่ยใจจากการฝึก การเรียน ตลอดจนการสวนสนามต่อหน้าพระพักตร์สมเด็จพระบรมราชินีแห่งประเทศอังกฤษในวันประดับยศ เพื่อน ๆ จึงได้นัดว่าจะพบกันอีกในลอนดอนตอนเย็น เพื่อนัดรับประทานอาหารกันให้เอร็ดอร่อยอย่างสบายใจไม่ต้องเร่งรีบ เพราะตอนซ้อมรบครั้งสุดท้ายก่อนเรียนสำเร็จ ได้ถูกฝึกหัดให้อดน้ำ อดอาหารหลาย ๆ วัน ซึ่งทำให้พวกเราอ่อนเพลียแย่ไปตาม ๆ กัน จึงคิดจะฉลองกันอย่างเต็มที่ และเรายังจะได้พักผ่อนกันอีกหลายวัน ก่อนที่จะเข้าเรียนที่ศูนย์ฝึกตำรวจในเครื่องแบบทางภาคเหนือของอังกฤษ

ฉะนั้น เมื่อไปถึงลอนดอน เอาของไปไว้บ้านเพื่อน และติดต่อเพื่อขอพักอยู่ด้วยเรียบร้อยแล้ว ก็รีบตรงไปหาคุณอ๋อ เพื่อที่จะชวนไปรับประทานอาหารกับเพื่อน ๆ แต่แทนที่จะเห็นวี่แววแห่งความดีใจกลับพบว่า คุณอ๋อลงมาพบด้วยแววิตกกังวล ในลักษณะที่หมดเรี่ยวแรง นั่งเก้าอี้คอพับอยู่ แต่ไม่ได้เป็นที่เฉลียวใจในตอนแรก เพราะมัวดีใจพูดมากอยู่ ตอนหลังจึงได้เห็นอาการอ่อนเพลียที่มีมากขึ้น จึงได้ถามว่าเป็นลมหรือ ในใจขณะนั้นคิดแต่เพียงว่า คุณอ๋อคงไม่สบายเนื่องจากต้องทนกรำแดดตากลม และกรำเดินทางไปโรงเรียนในวันติดยศ ไม่ได้คิดอะไรเป็นลางสังหรณ์แม้แต่น้อย จึงได้ถามคุณอ๋อแล้วถามเล่าว่าคุณอ๋อเป็นอะไรไป แต่ก็ไม่ได้รับคำตอบ เอาแต่นั่งร้องไห้น้ำตาไหลอยู่ จนในที่สุด คุณอ๋อก็บอกว่าได้รับจดหมายจากทางเมืองไทยไปถึงเธอมีข่าวคุณพ่อเสียอยู่ด้วย !!! เมื่อได้ยิน

ดังนั้น อารมณ์ที่กำลังครึกครื้นสบายใจ ก็รู้สึกชงักกะตุกไปหมด มีความรู้สึกชาเหมือนหัวใจหยุดเดิน มารู้สึกตัวเมื่อคุณอ๋อเดินเข้ามาหาแล้วปลอบว่า อาจจะมีการผิดพลาดเข้าใจผิดกันก็ได้ ควรจะรีบติดต่อทางบ้านดู จึงได้สติและรีบเขียนจดหมายติดต่อถามมาทางบ้าน ส่วนในใจก็คิดว่าเป็นไปไม่ได้ คุณพ่อถึงแม้จะไม่ค่อยสบายก็จริง แต่ได้รับจดหมายจากทางบ้านว่า อาการคุณพ่อดีขึ้นทุกวัน ๆ จนจะเป็นปกติอยู่แล้ว อาจจะเป็นการหยอกล้อกันก็ได้ ด้วยรู้ถึงนิสัยคนดีอยู่ว่าพวกนักเรียนไทยที่ไปต่างประเทศมักมีเรื่องล้อเล่นแปลก ๆ และบางคนใช้คำพูดไม่เข้าหู โดยไม่สนใจว่าคนฟังคนได้ยินจะเป็นอย่างไร และพอดีเคยมีเรื่องวุ่นวายวกวนกันมาก่อน เลยพาลโกรธแค้นคนเขียนหาว่าแช่งพ่อ จึงได้บอกเพื่อน ๆ ขอตัวไม่ไปร่วมด้วย เพราะอยากจะอยู่เงียบ ๆ ใจถึงแม้ไม่เชื่อในข่าว แต่ก็ทำให้ชีวิตหมดอาลัยตายอยาก เวลาอาทิตย์เศษที่รอจดหมายจากทางบ้าน รู้สึกเศร้าใจและยาวนานเหลือเกิน

พอได้รับจดหมายตอบจากน้องแอ๋วว่า คุณพ่อไม่ได้เป็นอะไร ท่านสบายดีก็ค่อยโล่งใจ ประจวบกับเข้าโรงเรียนตำรวจอีก ก็เลยวุ่นวายเหน็ดเหนื่อยหาเวลาได้ยาก แต่เมื่อมีเวลาว่างก็หวนคิดถึงและเป็นห่วงคุณพ่ออยู่เสมอ เมื่อถึงวันคล้ายวันเกิดท่านและวันขึ้นปีใหม่ก็ส่งบัตรมาอวยพร ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงช่วยปกป้องรักษาให้ท่านมีสุขภาพดีขึ้น และอายุยาวนานเป็นร่มโพธิ์ของลูก ๆ ต่อไป

จนเมื่อกลางเดือนเมษายน ๒๕๐๗ ลูกได้เดินทางกลับถึงเมืองไทย พบคุณแม่ พี่ ๆ และน้อง แต่งตัวเรียบ ๆ สีดำ สีขาว ก็ไม่ได้ฉงนใจเพราะเพลียจากการเดินทาง คนวุ่นวายจนตาลาย แต่คุณพ่อไม่ได้ไปรับ ใจก็พะวงห่วงคุณพ่อเสมอ เพราะก่อนกลับได้รับจดหมายจากน้องบอกไปว่า คุณพ่อไม่สบาย ลุกจากเตียงไม่ไหว เหลียวไปดูเห็นทุกคนอยู่พร้อม ก็น้อยใจ แค้นใจ ที่มากันทุกคน ปล่อยให้คุณพ่ออยู่คนเดียว ไม่มีคนคอยดูแลรับใช้ท่าน จึงเร่งกลับให้ถึงบ้านเร็ว ๆ ระหว่างนั่งรถไปบ้าน ทุกคนก็พูดแปลก ๆ เกี่ยวกับคุณพ่อ ทำให้ใจเสียยิ่งขึ้น

พอถึงบ้าน รีบเปิดประตูรถจะวิ่งไปหาคุณพ่อ แต่ อนิจา!!! มันเป็นไปได้หรือ ? ลูกมองเห็นพวงหรีดห้อยอยู่ตามกระจกช่องระบายลม ถึงแม้หน้าต่างห้องนั้นจะปิด แต่มองลอดไปก็เห็นได้ ลูกตกตลึงตัวชาไปอีก ไม่รู้ตัวเลยว่าอะไรเป็นอะไร ใครเป็นใคร มารู้สึกตัวเมื่อไปกราบอยู่หน้าศพคุณพ่อ โอ้ ! คุณพ่อของลูก มาด่วนจากคุณแม่ และลูก ๆ ไปเสียแล้ว ลูกตั้งใจจะกลับมาดูแล ปรนนิบัติ แต่ลูกก็ไม่มีโอกาสเสียเลย เมื่อก่อนลูกจากไปเรียนก็ยังเด็กเกินไปกว่าที่จะเข้าใจ มีความคิดที่จะรับใช้ และทำให้คุณพ่อมีความสุขได้ เดี๋ยวนี้เล่า พอลูกได้ความคิดคุณพ่อก็จากไป คุณพ่อของลูกมีความสุขสบายสั้นเกินไป เพราะตลอดชีวิตคุณพ่อต้องต่อสู้ ทำงานหนักตลอดมา เพื่อที่จะกอบกู้ฐานะและบำรุงความสุขของลูก ๆ ครอบครัวของเราถึงแม้ทุกคนจะพยายามทำความดีกันอยู่เสมอ แต่ก็มีเหตุให้ฐานะครอบครัวเราล้มแล้วล้มอีก แต่ทุก ๆ ครั้ง คุณพ่อก็จะต่อสู้อย่างเข้มแข็ง ทำให้พวกลูก ๆ ได้รับความสุขตลอดมา คุณพ่อคนเดียวเท่านั้นที่เหน็ดเหนื่อยต้องทำงานหนัก มิได้มีเวลาหาความสุขสบายสนุกสนานได้เลย ชีวิตการต่อสู้ ความเป็นคนเข้มแข็ง และซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการงานในหน้าที่ตลอดจนเป็นคนสมถะ รักสงบ และรักบ้านของคุณพ่อ เป็นที่ภูมิใจของลูก ๆ อยู่เสมอมา และเป็นตัวอย่างที่ดีซึ่งพวกเราลูก ๆ จะพยายามทำตามแบบอย่างตลอดไป

ถ้าสวรรค์ชั้นฟ้ามีจริง ลูกขอให้วิญญาณอันสงบและเต็มไปด้วยความดีของคุณพ่อ จงเป็นสุขอยู่ ณ ที่นั้นเถิด ถ้าชาติหน้ามีจริง ลูกก็ขอให้ได้เกิดเป็นลูกของคุณพ่อทุก ๆ ชาติไป.

ลูก "ตุ๊"

อนุสรณ์จากใจของลูก

เสียงสนั่นดังโครมใหญ่ที่กลางห้องโถงชั้นบน ข้าพเจ้ารีบพรวดพราดถลาออกมาจากห้องส่วนตัว ด้วยความตกใจจนสุดขีดในชีวิตเมื่อเห็นร่างของคุณพ่อทรุดฮวบลงกับพื้นใกล้ ๆ เก้าอี้นอนที่ท่านเคยใช้เป็นที่พักผ่อนนอนเล่นเป็นประจำ ภาพนั้นได้ประทับตาประทับใจของข้าพเจ้าอย่างไม่มีวันลืมเลือนได้ ข้าพเจ้ารีบปราดเข้าประคองท่านไว้บนตัก พลางละล่ำละลักตะโกนเรียกท่านอย่างอกสั่นขวัญหาย พร้อมกับทำการปฐมพยาบาลเท่าที่สามารถจะทำได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีสติแต่ร่างคุณพ่อก็มิได้ไหวติง คงนอนสงบนิ่งอยู่เช่นนั้น ปล่อยให้ข้าพเจ้าพร่ำเรียกท่านอยู่แต่ฝ่ายเดียว กว่านายแพทย์จะมาถึงท่านก็จากไปเสียแล้ว

ขณะนั้นเป็นเวลา ๑๑.๐๐ น. ตรงของวันอาทิตย์ที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๖ ซึ่งเป็นวันและเวลาที่คุณพ่อที่รักได้จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ ด้วยอาการสงบโดยมิได้สั่งเสียอะไรกับข้าพเจ้าแม้แต่คำเดียว ท่านสิ้นใจบนตักของข้าพเจ้า สิริรวมอายุได้ ๖๙ ปี ๗ เดือน ๗ วัน

วันนั้นคุณแม่ตื่นแต่เช้าเพื่อเตรียมตัวจะไปฟังเทศน์ที่วัดอ่างแก้ว อำเภอภาษีเจริญ เนื่องในวันเข้าพรรษา พี่คนกลางของข้าพเจ้าขับรถไปส่งท่านด้วย คุณแม่ตั้งใจว่าเมื่อเสร็จธุระแล้วจะรีบกลับเพราะเป็นห่วงคุณพ่อ ซึ่งในตอนนั้นคุณพ่อก็มีสุขภาพดีขึ้นมากแล้ว ไม่ออดแอดเหมือนแต่ก่อน ประกอบกับท่านได้ไปโรงพยาบาลเพื่อเช็คหัวใจและน้ำตาลในโลหิตทุก ๒ สัปดาห์ นายแพทย์ยืนยันว่าท่านหายดีแล้ว แต่คุณแม่และพวกเราก็มิได้ประมาท เฝ้าคอยระวังคุณพ่อ

เรื่อยมา ทั้ง ๆ ที่คุณพ่อก็รับรองเพื่อความแน่ใจว่าท่านสบายดี ไม่ต้องห่วงมากมายจนเกินไปนัก แต่คุณแม่ก็ยังกำชับให้ข้าพเจ้าระวังคุณพ่อก่อนที่ท่านจะไปวัด

เนื่องจากคุณพ่อมีนิสัยโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อกูลลูกหลาน ดังนั้นในบ้านของข้าพเจ้าจึงเป็นครอบครัวค่อนข้างใหญ่ เพราะมีสมาชิกอยู่มากด้วยกัน แต่เผอิญวันนั้นต่างคนต่างมีธุระต้องกลับไปเยี่ยมภูมิลำเนาเดิมของตัวที่ต่างจังหวัด ที่บ้านจึงเหลือแต่เพียงข้าพเจ้าผู้ดูแลคุณพ่อ และพี่น้องซึ่งเป็นคนละย่าเท่านั้น

ตอนเช้าคุณพ่อไม่มีวี่แววว่าท่านจะไม่สบายเลยแม้แต่น้อย ท่านยังคงตื่นนอนทำกิจธุระส่วนตัวของท่านเป็นประจำเหมือนทุกๆวัน ภายหลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว ท่านก็มักจะนอนเล่นนั่งเล่น อ่านหนังสือตำหรับตำราเก่า ๆ ของท่าน เป็นการเพิ่มพูนความรู้ในเวลาว่างอยู่เสมอมา นาน ๆ จึงจะเผลองีบไปสักพักหนึ่ง บางทีท่านก็มักจะลุกขึ้นเดินไปเดินมาเพื่อเปลี่ยนอิริยาบท พลางครวญเพลงเบา ๆ ในคอตามนิสัยร่าเริงของท่าน ซึ่งมีอารมณ์สนุกอยู่เป็นนิจ โดยไม่มีลางอันเป็นสัญญลักษณ์ในการจากไปของท่านชั่วกาลนาน นอกจากในระยะหลังนี้รู้สึกว่าคุณพ่อเงียบขรึมไปกว่าปกติเล็กน้อยเท่านั้น คุณแม่และข้าพเจ้าก็เข้าใจว่าท่านสร้อยเศร้าว้าเหว่เพราะคิดถึงพวกลูก ๆ ซึ่งเป็นพี่ ๆ ของข้าพเจ้าที่เคยแยกครอบครัวไปและยังไม่ทันกลับจากการศึกษา ณ ต่างประเทศ เมื่อลูก ๆ พร้อมหน้ากันมาเยี่ยมท่านวันใด ท่านก็จะมีสีหน้าแช่มชื่นร่าเริงออกมาจนเห็นได้ชัด พี่ ๆ จึงพากันมาเยี่ยมเยียนท่านอยู่เสมอมิได้ขาด แต่พอกลับไปคุณพ่อก็จะเศร้าซึมอีก บางครั้งเวลานอนงีบไปท่านมักสำลักน้ำลายตื่นบ่อย ๆ จนคุณแม่ต้องไต่ถามและหมั่นสังเกตอาการของท่านอยู่มิได้ห่าง คุณพ่อก็บอกว่าไม่เป็นไร สบายดี

แต่ใครเล่าจะนึกว่า เหตุการณ์อันไม่คาดฝันนี้จะได้บังเกิดขึ้น ? ข้าพเจ้าเดาเอาว่าท่านคงจะรู้สึกหน้ามืด มึนงง จึงได้ล้มลงทั้งยืนเสียงโครมใหญ่

(ภายหลังนายแพทย์สันนิษฐานว่า ท่านหัวใจหยุดก่อน แล้วจึงล้มลง) ขณะเดียวกับนาฬิกาตีกังวานขึ้น ๑๑ ครั้ง วิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านก็หลุดลอยออกจากร่างไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าร้องเรียกท่านอย่างสุดเสียง ซบหน้าร้องไห้อยู่บนอกของท่านจนเสื้อเปียกชุ่ม ช้าไปเสียแล้วกว่าคุณหมอจะมาถึง ช้าไปเสียแล้วสำหรับคุณแม่และพี่ ๆ และสำหรับทุก ๆ คนในบ้านที่จะได้เห็นใจท่าน นอกจากข้าพเจ้าและน้อง (อยู่เดียวกันแต่คนละย่า) เพียง ๒ คนเท่านั้นที่นับว่าโชคดีที่ได้เห็นใจคุณพ่อครั้งสุดท้าย แต่ข้าพเจ้าไม่ชอบ และจะไม่ขอพบโชคดีแบบนี้ต่อไปอีกจนชั่วชีวิต ที่จริงนั้นข้าพเจ้าควรจะเรียกว่าโชคร้ายมากกว่า คือ เป็นโชคร้ายที่ได้ประสบกับเหตุการณ์อันตระหนกตกใจอย่างรวดเร็วจนคาดไม่ถึง เร็วกว่าเวลาอันสมควร แต่คุณพ่อก็ด่วนจากพวกเราไปเสียก่อน ทิ้งคุณแม่และพวกลูก ๆ ทั้ง ๕ ไว้เบื้องหลัง

ถ้าข้าพเจ้าสามารถจะเลือกประเภทของการตายได้ ข้าพเจ้าใคร่อยากจะเจริญรอยตามท่าน และขอเลือกการตายแบบท่านด้วย ท่านจากพวกเราไปแต่ตัว ไปอย่างสงบ ไปอย่างไม่ห่วงหน้าพะวงหลัง ท่านไปอย่างคนมักน้อยและสันโดษ โดยมิได้ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด ท่านปราศจากการทุรนทุรายทรมาน เพราะตลอดชีวิตคุณพ่อมิได้ทำให้ใครต้องประสบความลำบากเพราะท่าน ตรงกันข้ามท่านเปรียบประดุจร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก ๆ หลานๆ ตลอดจนเอื้อเฟื้อเกื้อกูลญาติมิตร และมีพระคุณต่อบรรดาสานุศิษย์เหลือคณา

บุคคลทั่วไปรู้จักคุณพ่อของข้าพเจ้าเป็นอย่างดีว่า "**หลวงกายวิภาคบรรยาย**" เป็นข้าราชการที่ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ เป็นคนมักน้อยไม่ทะเยอทะยาน พอใจในสิ่งที่มีอยู่ เป็นคนตรงต่อเวลาและหน้าที่อย่าง

เคร่งครัด ท่านมักรีบไปทำงานแต่เช้าตรู่เป็นประจำ บางทีก่อนภารโรงจะไปเปิดตึกเสียด้วยซ้ำ

พอเอ่ยถึง "**รองศาสตราจารย์ นายแพทย์หลวงกายวิภาคบรรยาย**" ก็เป็นที่เคารพรักใคร่นับถือของบรรดานักศึกษาแพทย์แผนกกายวิภาคศาสตร์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านหลายสิบรุ่น

ในด้านวงการกีฬานั้นเล่า เมื่อพูดถึง "**แบ๊คแถม**" ใคร ๆ ก็ย่อมจะรู้จักท่านเป็นอย่างดี ในทีมฟุตบอลรุ่นแรกของราชแพทยาลัย และนักฟุตบอลทีมชาติ ข้าพเจ้าเห็นจะไม่ต้องนำมากล่าวให้เสียเวลาไว้ ณ ที่นี้ ว่าท่านเคยเป็นที่รู้จักกว้างขวางรุ่งโรจน์คนหนึ่งในยุคนั้น

ส่วนในปัจจุบันนั้นเล่า ในสายตาของเด็ก ๆ และหลาน ๆ คุณพ่อของข้าพเจ้าเป็นทั้ง "คุณปู่" และ "คุณตา" ที่น่ารักและประเสริฐที่สุดเท่าที่ได้เคยพบเห็นมา

แต่ในความรู้สึกของข้าพเจ้านั้น ท่านเป็นเพียง "คุณพ่อ" ของลูก ๆ ๕ คน ผู้ที่ได้รู้จักใกล้ชิดสนิทสนมกับครอบครัวของเราแล้ว ย่อมจะเห็นความสัมพันธ์เป็นไปในด้านจิตใจระหว่างคุณพ่อและลูก ๆ ของท่านเป็นอย่างดี จนอดที่จะยกย่องชมเชยมิได้ว่า "**ท่านเป็นคุณพ่อที่ประเสริฐที่สุดในโลก ยากที่ใครจะเสมอเหมือน**" ท่านรักพวกลูก ๆ ปานแก้วตา มีความห่วงใยและคิดถึงลูก ท่านทำทุกอย่างเพื่อความสุขของลูก ๆ ท่านสู้เสียสละ อุทิศกำลังกายกำลังใจอาบเหงื่อต่างน้ำ มิได้เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยก็เพื่อลูกอีกนั่นแหละ ท่านเป็นนักประชาธิปไตยเป็นคุณพ่อตัวอย่าง ที่สอนให้พวกเรารู้จักประหยัดกระเหม็ดกระแหม่ในการใช้จ่าย ท่านเป็นคนใจคอกว้างขวางรักญาติพี่น้อง และช่วยเหลือเกื้อกูลประคับประคองรักญาติพี่น้อง และช่วยเหลือเกื้อกูลประดุจร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก ๆ หลาน ๆ ตลอดชั่วชีวิตของท่าน

คุณพ่อของข้าพเจ้าเป็นคนมีอารมณ์สนุก ใจคอกว้างขวางเยือกเย็น สุขภาพของท่านในตอนแรก ๆ สมบูรณ์แข็งแรงมาก เพราะท่านเป็นนักกีฬาเก่า ในอดีตคุณพ่อเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในวงสังคมทั่วไป แต่เหตุการณ์ย่อมแปรผันเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกขณะจากหน้ามือเป็นหลังมือ ทำให้ท่านไม่สามารถทำตัวและใช้ชีวิตเหมือนเช่นเดิมได้ เนื่องจากครอบครัวของข้าพเจ้าประสบภัยสงคราม บ้านที่อาศัยอยู่ถูกลูกระเบิดตอนมหาสงครามโลกครั้งที่สอง ถึงกับพังพินาศ ดังนั้นคุณพ่อจึงจำกัดขอบเขตวงสังคมของท่านให้แคบเข้า

แต่ด้วยความสามารถของคุณพ่อ ซึ่งเป็นผู้นำของครอบครัว ในไม่ช้าไม่นานนัก ทำให้พวกเราสามารถยืนหยัดตั้งตัวขึ้นมาได้ด้วยลำแข้งอีกวาระหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะไม่มั่งมีศรีสุขเหมือนแต่ก่อน พวกเราก็สามารถมีกินมีใช้อย่างสบายพอควรแก่อัตภาพ ทั้งนี้ด้วยการฝึกหัดอบรมของคุณพ่อ ให้เรารู้จักกับความลำบาก มีความบากบั่นมานะอดทน ขยันหมั่นเพียรมาตั้งแต่เล็กนั่นเอง

ภายหลังจากประสบภัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ครอบครัวของข้าพเจ้าต้องอพยพจากบ้านผาสุกในซอยสมบูรณ์ ถนนสมเด็จเจ้าพระยา มุ่งเข้าสู่อำเภอภาษีเจริญ ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิมของคุณแม่ หลังจากบ้านเก่าของเราถูกลูกระเบิดพังย่อยยับแล้ว เดชะบุญที่พวกเรา พ่อ แม่ ลูก รอดชีวิตมาได้โดยมิได้รับอันตรายใด ๆ แม้แต่น้อย ตามความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า คิดว่าคุณพ่อคงตั้งใจจะพาลูก ๆ ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ทางภูมิลำเนาเดิมของท่านที่จังหวัดสิงห์บุรีมากกว่า แต่เนื่องจากหนทางไกลและกันดารมาก ทางคมนาคมไม่สะดวก อีกทั้งยังอยู่ในระยะของสงคราม ประกอบกับลูก ๆ ยังเล็ก ๆ อยู่ ดังนั้นการเดินทางขึ้นเหนือจึงไม่เป็นผล ท่านจึงเห็นว่า เรามีที่ดินอยู่ในสวนทางภาษีเจริญ การเดินทางก็ใกล้และสะดวกมากกว่า ฉะนั้นทางที่ดีที่สุดเราจะย้ายไปอยู่ที่นั่น และพวกเราคาดว่าคงจะได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากญาติของคุณแม่ด้วย

ชีวิตในวัยเด็กของพวกข้าพเจ้าในตอนนั้น ต้องประสบกับความลำบาก ยากแค้นแสนสาหัส คุณพ่อได้แต่พร่ำสั่งสอนลูก ๆ ให้รู้จักยิ้มได้เมื่อภัยมา และมีมานะ อดทน ซื่อสัตย์ สุจริต ท่านสอนว่างานทุกอย่างถ้าเป็นงานที่สุจริตแล้ว ย่อมมีเกียรติทั้งสิ้น ดังนั้นพวกเราจึงทำงานได้ทุกอย่าง พระคุณของท่านที่ได้อบรมสั่งสอนมา พวกเราไม่เคยลืมเลย เราพากันกอดคอกัดฟันดิ้นรนต่อสู้ชีวิตอย่างทรหด ถึงจะลำบากยากเข็ญอย่างไร เราก็มีความสุขตามประสา พ่อ แม่ ลูก

โอ้ คุณพ่อที่รักของลูก ยามใดที่ลูกเศร้า ท่านก็เฝ้าปลุกปลอบ ยามใดที่ลูก ๆ ทุกข์ ท่านก็ทุกข์ด้วย แต่ในขณะที่พวกลูก ๆ จะมีโอกาสทดแทนพระคุณให้ได้รับความสุขบ้าง ท่านก็ด่วนมาจากไปเสียก่อนที่จะทันได้เห็นลูก ๆ ที่ท่านได้พร่ำสั่งสอนมาได้มีโอกาสตอบแทนพระคุณท่านให้ได้รับความสุขเสียแล้ว

ข้าพเจ้าจะขอกล่าวไว้แต่เพียงพอสมควร เป็นการระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีต เปรียบเสมือนอุปสรรค ซึ่งเป็นยากำลังย้อมจิตใจของทุก ๆ ท่านที่ให้เกียรติมาในงานศพคุณพ่อของข้าพเจ้า อีกทั้งเป็นเครื่องเตือนใจของเราทั้ง ๕ ให้รู้จักกับความเข้มข้นของชีวิตในระยะแรก เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จขั้นปลาย

ข้าพเจ้านับว่าเป็นคนโชคดีอยู่สักหน่อย เพราะเป็นลูกคนสุดท้อง และเป็นน้องคนเล็กของพวกพี่ ๆ ในตอนนั้น ข้าพเจ้ายังเล็กมากไม่รู้ประสีประสา จึงไม่ค่อยรู้จักผจญกับความยากแค้นเท่าไรนัก แต่ก็รู้สึกเสียใจ เพราะแทนที่จะช่วยเหลือทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้อีกแรงหนึ่ง ข้าพเจ้ากลับทำตัวให้เป็นภาระของพวกพี่ ๆ ทุกคน ในการเลี้ยงดู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณพ่อเลี้ยงข้าพเจ้ามากกว่าเลี้ยงพวกพี่ ๆ ทุกคน เพราะในตอนระยะที่ข้าพเจ้าเกิดนั้น อยู่ในระหว่างสงคราม

จึงไม่มีคนเลี้ยงเหมือนพี่ ๆ คุณพ่อคงจะเอ็นดูและสงสารมากก็เป็นได้ ท่านจึงรักและตามใจข้าพเจ้ามากที่สุด ประกอบกับเป็นลูกคนสุดท้อง ข้าพเจ้าจึงอดที่จะภูมิใจอยู่เงียบ ๆ ที่ตนโชคดีและเติบโตขึ้นมาได้โดยการทะนุถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูจากน้ำมือของท่านมากที่สุด แต่คุณพ่อก็มิได้แสดงความลำเอียง คงให้ความรักลูก ๆ เท่ากันหมดทุกคนอย่างเสมอภาค

แต่เมื่อข้าพเจ้าคิด ๆ ไปแล้ว ก็อดที่จะน้อยใจในความอยุติธรรมของพระพรหมลิขิตชีวิตของคุณพ่อมิได้ ที่ด่วนพรากท่านจากพวกเราไปเสียก่อน ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ายังไม่มีโอกาสได้ทดแทนพระคุณของท่านเลยแม้แต่น้อย โอ้! คุณพ่อที่รักของลูก จนกระทั่งบัดนี้ข้าพเจ้าก็ยังไม่เชื่อตัวเองเลยว่า คุณพ่อท่านถึงแก่กรรมไปแล้ว นึกดูเหตุการณ์คล้ายเป็นความฝันมากกว่า แต่ถึงอย่างไรคุณพ่อก็ได้จากพวกเราไปจริง ๆ โดยไม่มีวันกลับมาหาข้าพเจ้าได้อีก

ท่านจากไปแล้วแต่เพียงร่างกาย แต่คุณงามความดีของท่านยังคงอยู่ในดวงใจของบรรดาลูก ๆ หลาน ๆ และญาติมิตร เกียรติคุณของท่านยังฝังใจพวกเราไว้ตลอดทั่วทุกคน โดยเฉพาะจะคงสิงสถิตย์อยู่ในดวงใจข้าพเจ้าตลอดไปชั่วกาลนาน

ขออานุภาพพระรัตนตรัย และกุศลผลบุญราศีทั้งมวล ประกอบทั้งคุณงามความดีทั้งหลายทั้งปวง ที่คุณพ่อของลูกได้กระทำไว้แต่ปางหลัง จงเป็นผลปัจจัยบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของท่าน ประสบสุขเกษมสำราญในสัมปรายภพทุกประการ.

จากลูก

อ. กายวิภาคบรรยาย

๖ ก.ค. ๐๗

คำไว้อาลัยของ

น.อ.นอม สุภัทรพันธุ์ ร.น.

คุณหลวงกาย ฯ ได้ป่วยเป็นโรคเส้นโลหิตตีบ ได้ทำการระวังรักษากันมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงได้ถึงแก่กรรมโดยไม่ได้คาดฝัน เพราะเช้าวันนั้นยังมีอาการเป็นปรกติดีอยู่ ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจอย่างสุดซึ้งทีเดียว

คุณหลวงกาย ฯ เป็นผู้ที่มีนิสัยสุภาพ โอบอ้อมอารีต่อญาติมิตร เป็นนักกีฬา ได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรม ประกอบแต่กุศลกรรมตามโอกาสอยู่ตลอดเวลา มีความขยันขันแข็งในกิจการงานและได้ทำการก่อร่างสร้างฐานจากทรัพย์ที่หามาได้โดยน้ำพักน้ำแรง สุจริตและบริสุทธิ์จนเป็นปึกแผ่น นับว่าคุนหลวงได้ทำหน้าที่ต่อครอบครัวและญาติมิตรอย่างสมบูรณ์ผู้หนึ่ง

เมื่อคุณหลวงกาย ฯ ได้จากไปเช่นนี้ ญาติมิตรย่อมระลึกถึงคุณงามความดีของคุณหลวง ฯ อยู่เสมอ ขอให้วิญญาณของคุณหลวง ฯ จงจากไปด้วยดี ถ้ามีเหตุการณ์ประการใดเกิดขึ้นแก่ครอบครัวของคุณหลวงกาย ฯ ญาติมิตรก็จะต้องร่วมมือช่วยเหลือกันแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างดีที่สุด

ด้วยผลบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญรวมทั้งผลบุญกุศลที่หลวงกาย ฯ ได้ประกอบกรรมดีมาแล้ว ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลให้วิญญาณของคุณหลวงกาย ฯ ไปสู่สุขภูมิในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

ชีวิตแห่งการต่อสู้ของพี่หลวง

มรณกรรมของพี่หลวงกายฯนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นการศูนย์ที่ยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในชีวิต ทั้งๆที่ทราบดีอยู่แล้วว่า มนุษย์เกิดมาแล้วก็ต้องตายจากกัน แต่ความสัมพันธ์ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่ ก่อให้เกิดความรักความอาลัยขึ้น สิ่งนี้แหละ เป็นเครื่องเชื่อมโยงผูกมัดไม่อยากให้จากกันไป

พี่หลวงกายฯ มีฐานะเป็นพี่เขย แต่พอข้าพเจ้าจำความได้ ก็ได้เห็นพี่เขยคนเดียวของข้าพเจ้านี้ เป็นเสมือนสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวของข้าพเจ้าตลอดเวลาข้าพเจ้าไม่ได้รู้สึกว่าเป็นพี่เขย คิดว่าเป็นพี่ชายสืบสายโลหิตคนหนึ่ง

ข้าพเจ้ามาใคร่ครวญดูว่า เหตุไรจึงทำให้รู้สึกว่า พี่เขยกลายมาเป็นพี่ตัวไปได้ สาเหตุแห่งการเปลี่ยนสภาพนี้ประการหนึ่งก็คือ ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลาย คุณลักษณะประการนี้มีอยู่ในตัวพี่หลวงกายฯ บริบูรณ์ เคยรักใคร่นับถือใคร ก็ดำรงความนิยมนั้นไม่เสื่อมคลาย ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง เวลาที่พี่หลวงกายฯมีความสุขก็ดูจะเป็นเวลาที่อยู่ในหมู่ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่เคยรักใคร่กันมา ในขั้นปลายของชีวิต เป็นโรคเกี่ยวกับหัวใจนั้น ต้องคอยระวังขณะที่พบกับเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนที่เคยเป็นนักเรียนแพทย์รุ่นเดียวกัน ทั้งนี้ก็เพราะกลัวจะหัวใจวาย เนื่องจากความดีอกดีใจอันเป็นปกติวิสัย ที่นานๆจะได้เห็นหน้าเพื่อนสักทีหนึ่ง ท่านกล่าวว่าเพื่อนนักเรียนแพทย์รุ่นท่านนั้น ล้มหายตายจากกันไปมาก ที่เหลืออยู่ก็แก่เฒ่า แยกย้ายกันไปอยู่ไกลๆ ไม่ใคร่จะได้พบกัน ญาติพี่น้องคนใดที่เจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อทราบเข้า พี่หลวงกายฯ จะต้องยากบั่นไปเยี่ยมจนได้ แม้ว่าตัวจะไม่สบายก็ตาม ความเป็นผู้สม่ำเสมอเป็นอุปนิสัยนี้ แม้แต่

ในการปฏิบัติราชการ ก็ไปทำงานแต่เช้า ถึงที่ทำงานตรงเวลาเช่นที่เคยปฏิบัติตลอดมาเป็นกิจวัตร

คุณลักษณะที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความเป็นผู้มีมานะพากเพียร พี่หลวงกาย ฯ เคยคุยให้ฟังว่าเมื่อเล็ก ๆ จากบ้านเกิดมาอยู่กับพระที่วัดบวรนิเวศน์ฯ เพื่อเรียนหนังสือ ความเป็นอยู่ในขณะนั้นฝืดเคืองตามสภาพของเด็กวัด บางทีต้องกินข้าวกับไข่เค็มอยู่หลายวัน และเพื่อประหยัดไม่ให้ไข่เค็มหมดไปเร็ว ต้องเอาไข่เค็มมาละลายกับน้ำปลา จะได้เก็บไว้กินนาน ๆ ชีวิตของพี่หลวงกาย ฯ เต็มไปด้วยการต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการ และอุปสรรคนี่เองที่ทำให้ท่านเป็นผู้ที่แข็งแกร่ง มีพลังสร้างชีวิตให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคง และยังได้สร้างลูกหลานอีกหลายคน ตลอดจนตัวข้าพเจ้าเองมีความสุขต่อไปในอนาคตอีกด้วย

พี่หลวงกาย ฯ ดำเนินชีวิตด้วยการสอนนิสิตแพทย์ตลอดอายุราชการ และในวันรุ่งขึ้นจากการเลิกสอนนิสิต ก็ป่วยหนักถึงกับต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เพราะมีหลานชายเป็นนายแพทย์ประจำอยู่ที่นั่น แต่เมื่อท่านไปที่โรงพยาบาล ก็พบกับบรรดานายแพทย์ที่เคยศึกษาในสำนักที่ท่านเคยสอนอยู่ และก็ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี เป็นที่น่าอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าเผอิญมีอาชีพที่ต้องคลุกคลีอยู่กับนักเรียนเหมือนกับพี่หลวงกาย ฯ จึงขอนำเรื่อง "อุปสรรค" สิ่งที่พี่หลวงกาย ฯ ได้เผชิญมาโดยไม่ย่อท้อตลอดชีวิต มากล่าวไว้ในโอกาสนี้เพื่อเป็นกุศลเปตพลี ในวาระที่จะทำฌาปนกิจศพพี่ที่ข้าพเจ้าเคารพรักอยู่เสมอ

มนุษย์ย่อมพยายามสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุความพอใจของตน บางคราวก็เกิดมีอุปสรรคมาขัดขวาง การที่จะเอาชนะฟันฝ่าอุปสรรคไปได้นั้น มีหลายวิธี บางทีก็ใช้วิธีปฏิบัติเพื่อขจัดอุปสรรคนั้นๆ โดยตรง บางทีก็ต้องใช้

ทางอ้อม หรือบางทีก็ต้องเลิกแล้วดำเนินการอย่างอื่นใหม่ที่ง่ายกว่าการเอาชนะอุปสรรคนั้น

ตัวอย่างนักเรียนที่จะเข้าสอบไล่ ถ้านักเรียนผู้นั้นรู้สึกไม่มั่นใจในวิชาที่ตนจะสอบ ก็ย่อมจะสร้างกิจกรรมเพื่อปรับปรุงตัวของเขาสำหรับการสอบนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

1. เผชิญกับการสอบโดยตรง (Direct Attack) ได้แก่

ก. ดูตำราเพื่อจะสอบ

ข. เตรียมสอบโดยคิดตั้งปัญหาขึ้นแล้วลองตอบดู

ค. ทำหัวข้อย่อเรื่องที่ตนเรียนแล้วท่องจำ

2. วิธีทดแทน (Substitute Act) คือ

ก. ย้ายไปเรียนอย่างอื่น

ข. ลาออกไปเข้าโรงเรียนอื่น

ค. เลิกเรียนออกหางานทำ

3. วิธีหลีกเลี่ยง (Evasion) ได้แก่

ก. หาโอกาสนั่งสอบใกล้กับคนที่เรียนเก่ง

ข. จดหัวข้อใส่เศษกระดาษเพื่อเอาออกดูในขณะสอบ

ค. แกล้งทำป่วยเพื่อขอสอบวันอื่น

ง. โทษครูว่าไม่ยุติธรรม แกล้งนักเรียน

จ. แกล้งเชี่ยวนักเรียนคนอื่นไม่ให้ดูหนังสือ

4. วิธียอมแพ้ (Retreat)

ก. คิดฝันเพื่อว่าตัวเก่งและประสบผลสำเร็จในการสอบแล้ว

ข. คิดฆ่าตัวตาย

นักเรียนที่ต้องเผชิญอุปสรรคโดยตรง จะต้องมานะสร้างความพยายาม สร้างเกียรติภูมิขึ้นในตน และเพิ่มคุณค่าตัวของเขาโดยวิธีที่ถูกต้อง บุคลิกภาพของเขาจะต้องเข้มแข็งยิ่งขึ้นกว่าก่อนที่จะพบอุปสรรค

วิธีทดแทนนั้น เมื่อพบอุปสรรคอาจจะต้องปรับปรุงตัว โดยใช้เหตุผลเข้าประกอบการพิจารณามากกว่าการเผชิญอุปสรรคโดยตรง ถึงแม้ว่าวิธีปฏิบัติมีความรู้สึกในความล้มเหลวที่จะผจญกับอุปสรรคก็ตาม ก็ยังทำให้ผู้ปฏิบัติต้องเพิ่มพลังที่จะต่อสู้กับปัญหาใหม่ที่ตนจะต้องพบ ความรู้สึกล้มเหลวนี้อาจไปเพิ่มพลังที่จะต้องต่อสู้กับปัญหาใหม่ก็ได้

ส่วนวิธีหลีกเลี่ยง ผจญกับอุปสรรค มักจะมีความรู้สึกอ่อนแอต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ความสามารถของเขาคลายความเข้มข้น ตลอดจนบุคลิกภาพก็พลอยเสื่อมไปด้วย

พวกที่ยอมแพ้ มีจิตใจหลีกเลี่ยงมากที่สุด ความอ่อนแอจะเพิ่มขึ้นจนทำให้เป็นโรคจิตที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพได้

คนโดยมากเมื่อประสบอุปสรรคเข้ามักใช้หลายวิธีประสมกัน ไม่ทำแต่วิธีหนึ่งวิธีใดโดยเฉพาะ แต่ถ้าสร้างนิสัยอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดขึ้นแก่ตนแล้ว เมื่อเวลาพบกับอุปสรรคเข้าก็มักจะทำตามนิสัยที่ตนสร้างไว้

ผู้ที่มีนิสัยชอบผจญกับอุปสรรคในการงานโดยตรงนั้น มักจะเพิ่มสมรรถ-ภาพในความสามารถของตนให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อผจญกับอุปสรรคที่ยากๆ ต่อไป เขาอาจไม่บรรลุถึงความเชี่ยวชาญ แต่จะรู้จักบังคับตนในสิ่งที่เกี่ยวกับปัญหารอบๆ ตัวเขาได้ดี ทำให้เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง คิดว่าชีวิตนี้มีสิ่งอำนวยโชคให้แก่เขามากมายในอันที่จะบรรลุความผาสุก จะทำให้เขามีความแน่ใจในอนาคต และ

ปรับปรุงตัวของเขาพร้อมที่จะผจญกับอุปสรรคใหม่ ๆ ที่จะมีมาในวันหน้า อาจจะทำให้เขามีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ไม่ชอบวิธีตรวจตราบางประการ หรือไม่ชอบสิ่งที่มารบกวนงานที่เขามีความชำนาญ

ทุกคนมักจะมีความโน้มเอียงส่อให้เห็นเมื่อประสบอุปสรรค สิ่งที่มีส่วนส่อความโน้มเอียงนี้มักจะได้มาจาก

๑. ความเจนจัดที่ทำซ้ำ ๆ กันเป็นเวลานาน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี นิสัย ความเชื่อ การศึกษา การอบรมที่ได้จากพ่อแม่

๒. ความเจนจัดที่เกิดจากอารมณ์ที่รุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นการตื่นตกใจ

การสืบสาวหาแก่นเดิมของบุคลิกภาพของมนุษย์นั้นเป็นการยาก เพราะว่าชีวิตของเราซับซ้อนมาก จะได้ก็เพียงแต่จะเก็บเอาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวของเรากับของคนอื่น แล้วนำมาพิจารณาเปรียบเทียบหาข้อเท็จจริงเหล่านั้น ว่ากลายมาเป็นพฤติกรรมในรูปใด ความรู้ทางจิตวิทยา และความสามารถที่ใช้ความฉลาดไหวพริบช่วยให้เกิดศิลปสำหรับใช้ในการติดต่อกับมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เราสามารถขจัดต่ออุปสรรคได้

เมื่อได้สังเกตพฤติกรรมแปลก ๆ ที่ใช้ปรับปรุงตนเองแต่ละคนแล้ว ลองพิจารณาจุดเริ่มแรกของพฤติกรรมนั้น ๆ ว่าเกิดขึ้นอย่างไร นั่นคือการคิดถึงปัญหาหรืออุปสรรคของมนุษย์ที่มักจะต้องประสบอยู่เสมอ

ต้นเหตุแห่งความคับใจของมนุษย์นั้นแตกต่างกันมาก บางประเภทก็จำเป็นต้องทำการปรับปรุง ปัญหาหรืออุปสรรคที่ต้องแสวงหาการปรับปรุงนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอก และเกิดจากบุคลิกภาพภายใน ลักษณะ

ของอุปสรรคมิใช่เป็นสิ่งสำคัญพิเศษ สถานะของสิ่งแวดล้อมหรือลักษณะนิสัยของบุคคลอาจสร้างอุปสรรคขึ้นได้

ลักษณะทั่ว ๆ ไปของอุปสรรคก็คือ (ก) ขาดสมรรถวิสัย (Capacity) สมรรถวิสัยทางสังคมของแต่ละคนอาจไม่เท่ากัน คนหนึ่งอาจปรับปรุงตัวเข้ากับผู้อื่นได้เร็ว แต่อีกคนหนึ่งอาจต้องใช้เวลานานกว่า (ข) อุปสรรคที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้รวดเร็ว ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ เกี่ยวกับความยากลำบากที่เกิดจากสมรรถวิสัย คือความต้องการปรับปรุงตนทางอวัยวะ เช่น เป็นง่อย เป็นหืด ตาบอดสี เป็นต้น ทางสมองก็มี เช่นพวกที่มีความกลัวต่าง ๆ (Phobias) พวกวุฒิปัญญาต่ำ นิสัยทราม ช่วยตัวเองไม่ได้, พวกที่มีปมด้อย, ความยุ่งยากที่มักเกิดขึ้นเสมอ ๆ ได้แก่พวกที่ขาดความรู้สึกที่แท้จริงเกี่ยวกับตนเอง ประเภทนี้มักเกิดแก่เด็กและนักเรียน ที่มักจะคิดว่า เขาทำแบบฝึกหัดได้ดีกว่าคนอื่น แต่ผลที่แท้จริงแล้ว ทำเลวกว่าคนอื่นมาก

การทำโทษทางร่างกายหรือทางจิตใจอาจมีผลทำให้เกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจขึ้น เด็กที่มีนิสัยเก็บตัว มักจะเป็นผลเนื่องมาจากการถูกทำโทษหรือถูกดุว่ามาแล้ว การทำโทษดุว่าจึงอาจทำให้เกิดอุปสรรคขึ้นได้ เช่น ดื้อ ไม่ยอมทำหรือทำเฉย ๆ เสียดังนี้เป็นต้น

อุปสรรคที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น อาจเป็นเพราะความยากจน มีกฎหมาย ขนบธรรมเนียมกีดกัน ถึงอย่างไรก็ดี ตัวอุปสรรคนี้ยังไม่สำคัญเท่ากับสิ่งที่มนุษย์กระทำเนื่องจากอุปสรรคนั้น ในอุปสรรคอย่างเดียวกันมนุษย์อาจทำให้เกิดผลดีหรือผลร้ายได้ เช่นประเทศที่มีดินฟ้าอากาศเลวร้ายเป็นอุปสรรคเสมอ อาจทำให้ชาวเมืองนั้นเป็นคนแข็งแกร่ง ขณะเดียวกัน ประเทศที่อุดมสมบูรณ์ อาจทำให้คนเกียจคร้านไป ในทำนองเดียวกัน ลูกคนจนอาจกลายเป็นคนสำคัญ

ทำประโยชน์ให้แก่สังคม แต่ลูกคนมั่งมีอาจเลวเมื่อโตขึ้นก็ได้ ฉะนั้นตลอดระยะเวลา คนเราย่อมได้รับความจัดเจนต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้เขาอ่อนเปลี้ยเลวร้ายไป หรืออาจทำให้กล้าแข็งรุ่งโรจน์ขึ้นได้

เพราะฉะนั้นถ้าจะคิดในแง่ดีแล้ว อุปสรรคจะเป็นเครื่องส่งเสริมให้นักสู้บรรลุความสำเร็จในชีวิต คุณหลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า "ว่าวลอยขึ้นสูงได้เพราะเหตุที่ต้านลม ถ้าลมหมด ว่าวจะตก มนุษย์เราจะขึ้นสูงได้ก็เพราะการต่อต้านอุปสรรค ชีวิตที่ไม่เคยประสบอุปสรรค จะหาความก้าวหน้าไม่ได้เลยเป็นอันขาด" หรือในข้อความอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า "ในกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว ปลาย่อมจะว่ายทวนน้ำเสมอ ปลาที่ลอยตามน้ำก็มีแต่ปลาตาย มนุษย์ต้องต่อสู้อุปสรรคเหมือนปลาที่ว่ายทวนน้ำ ผู้ที่ปล่อยโชคชาตาไปตามเหตุการณ์ก็เป็นเหมือนคนที่ตายแล้ว"

พี่หลวงกายวิภาคบรรยาย ได้ต่อสู้กับอุปสรรคมาแล้วเป็นอย่างดีจนกระทั่งก่อร่างสร้างตัว ตั้งหลักฐานให้กับบุตรธิดาอย่างมั่นคง ในวันเข้าพรรษาปีก่อน พี่หลวงกาย ฯ ตื่นนอนเช้า อาบน้ำเสร็จแล้วเดินออกมาที่โต๊ะหนังสือ ขณะที่เลือกหยิบหนังสือนั่นเอง รู้สึกหน้ามืดล้มลง และไม่กี่นาทีต่อมาก็สิ้นลมหายใจ

การมรณกรรมของพี่หลวงกาย ฯ เป็นการจบเกมการต่อสู้ของชีวิต กรรมการเป่านกหวีดเลิกการแข่งขันแล้ว พี่หลวงกาย ฯ เดินออกจากสนาม ทิ้งชัยชนะไว้ให้แก่ทีม คือครอบครัวของท่าน

หากการกระทำใดๆ ที่ข้าพเจ้าประกอบขึ้นเป็นกุศลกรรมแล้ว ขอกุศลบุญราศีจงดลบันดาลให้ พี่หลวงกายวิภาคบรรยาย ประสบความสุขสำราญตามปกติวิสัยในสัมปรายิกภพด้วย เทอญ.

นาวาอากาศเอก *เสน่ห์ สุภัทรพันธุ์*

คำไว้อาลัย

คุณปู่หรือคุณตาหลวงกายวิภาคบรรยาย (แถม ประภาสะวัต) ของหลาน ๆ เป็นผู้ที่มีคุณอันสูงส่ง ทั้งยังเป็นที่ปรึกษาและผู้ดับทุกข์ของหลาน ๆ ทุกคน แม้หลานจะทำสิ่งใดพลาด คุณปู่ก็ยังคอยตักเตือน และสั่งสอนให้หลาน ๆ พึงยึดมั่นในความดี คุณปู่เป็นผู้ที่มีความเมตตา กรุณา มีจิตใจโอบอ้อมอารีแก่หลาน ๆ และบุคคลอื่นทั่วไปโดยสม่ำเสมอ

การจากไปอย่างไม่กลับมาของคุณปู่โดยไม่ทันได้เตรียมตัวเตรียมใจ จึงทำให้ทุก ๆ คนมีความโศกสลดเป็นอันมาก เมื่อนึกถึงว่า เวลานั้นเวลานี้คุณปู่เคยทำอะไรบ้าง ชอบอะไรบ้าง ทุกคนก็ยิ่งเศร้าใจมากขึ้น ถึงแม้ว่าคุณปู่จะจากหลานไปนานหลายเดือนแล้ว แต่หลานทุกคนก็ยังมีความอาลัยและระลึกถึงคุณความดีของคุณปู่อยู่ตลอดเวลา และมีความรู้สึกอยู่เช่นนี้อีกเป็นเวลานาน ยากที่หลาน ๆ ทุกคนจะลืมเลือนได้

ขอดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณปู่จงสถิตย์ในทิพยวิมานตลอดชั่วนิรันดร.

หลาน ๆ

๖ กรกฎาคม ๒๕๐๗

คำไว้อาลัย

ความจริงเป็นสิ่งไม่น่าเชื่อว่าคุณลุงได้ตายจากไป ในขณะที่กำลังสนทนาอยู่ตามปกติ เป็นการจากอย่างกระทันหัน ทำให้หลานเกิดความเศร้าสลดอย่างที่สุด เพราะท่านเป็นผู้สร้างแต่กรรมดีอยู่ตลอดชีวิต เป็นตัวอย่างที่ดี ปฏิบัติแต่ในทางที่ดีงาม มิได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด ยิ่งกว่านั้นท่านยังเป็นผู้ให้ความอุปการะแก่ลูกหลานและส่งเสริมให้ทุกคนได้ดี

ดังนั้นเมื่อคุณลุงจากไปอย่างไม่มีวันกลับเช่นนี้ จึงทำให้หลานๆ รู้สึกอาลัยและระลึกถึงพระคุณอย่างไม่มีวันจะลืมได้.

กัลยาณี

๖ ก.ค. ๐๗

คำไว้อาลัย

โอ้พระร่มโพธิ์ทองของปวงข้า ด่วนลับลาครรไลไปสวรรค์
เคยปกเกศร่มรื่นชื่นชีวัน นกกานั้นได้อาศัยหลบภัยพาล
ใครดีชั่วอย่างไรไม่คำนึง เป็นที่พึ่งให้ความสุขต่อลูกหลาน
ไม่ลำเอียงเที่ยงตรงคงอยู่นาน จวบจนท่านลาลับดับชีวัน
พระคุณพ้นล้นเกล้าเคยอุ่นเกศ ทิ้งอาดูรพูนเทวษไว้แด่หลาน
เคยกูลเกื้อเหลือที่จะประมาณ ไปนิพพานเสียแล้วท่าน ไม่หันมา
ราชทินสดใสกายวิภาค สุดแสนยากที่ผู้ใดจะใฝ่หา
หนึ่งในร้อยหาไม่ง่ายเลยนา แผ่เมตตาสุดประเสริฐเลิศมนุษย์
ขอพระคุณดวงวิญญาณท่านผู้นี้ ไปสู่ที่ไม่ตาย เกิด ประเสริฐสุด
ไปนิพพานเฉกเช่นพระองค์พุทธ วิญญาณหยุดตามถ้อยคำข้าฯรำพัน
จะอ้างเอ่ยด้วยคำหวานสมานใจ มัจจุราชท่านก็ไม่ยอมสังสรรค์
สุดจะเอ่ยสุดจะอ้อนวอนจำนรรจ์ ความสำคัญท่านไม่ทันได้สั่งเลย
เหมือนดวงประทีปแก้วที่แวววับ ชีพท่านดับลับไปเสียเฉยๆ
เคยพบเห็นแล้วไม่เห็นเหมือนก่อนเคย สุดเฉลยสุดจะพร่ำสุดรำพัน.

นางประวัติ ทิพย์สมบูรณ์

คำไว้อาลัยแด่คุณอา

โอ้พระคุณคุณอาผู้มีศักดิ์ ท่านด่วนจากลูกหลานไปแล้วหรือ
เหมือนมณีพลัดพรากไปจากมือ ดวงเดือนหรือจะสว่างอย่างพระคุณ
ความการุญกูลเกื้อนั้นเหลือหลาย จะบรรยายก็ยากจะเสกสุนทร์
สุดจะหาคำร่ำคำเจือจุน เช่นพระคุณรับรองต้องไม่มี
พระร่มแก้วไปแล้วเข้านิพพาน ปล่อยลูกหลานให้กำสรดสลดศรี
นับวันจะวิโยคโศกโศกี ทุกวันนี้หลานต้องนองน้ำตา
จะหาไหนไม่เหมือนพระคุณแล้ว เหมือนฉัตรแก้วป้องกันกั้นเกษา
เคยได้พึ่งใบบุญของคุณอา ก็จากลาโลกลับไม่กลับเป็น
โอ้พระคุณอุ่นเกล้าของหลานแก้ว มาจากแล้วแลลับไม่กลับเห็น
แม้ร่ำไห้โศกาน้ำตาเย็น ไม่กลับเป็นคืนมาอย่าอาวรณ์
หลานนบนิ้วแนบเท้าทุกเช้าค่ำ จะเพียรพร่ำวาจาคุณอาสอน
รำลึกถึงเมตตาและอาทร ขอท่านจรสู่สวรรค์ชั้นสูงเทอญ.

นางพยุง ลี้จินดา

ตำบลน้ำตาล อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.

คำไว้อาลัยของ

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ บัณเย็น ทวิพัฒน์

มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

อาจารย์

ตามหลักคิหิปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักธรรมของผู้ครองเรือน ท่านได้จัดลำดับความสำคัญของอาจารย์ต่อจากมารดาบิดา โดยจัดไว้เป็นทิศเบื้องขวา (ทักขิณทิส) เพื่อแก่การเคารพบูชา

โดยลักษณะแห่งการเป็นนักเทศน์ อาจารย์ย่อมประกอบด้วยองค์แห่งธรรมถึก ๕ อย่าง คือ แสดงเรื่องหรือข้อความไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ ๑ อ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ๑ ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ๑ ไม่แสดงเรื่องหรือบทความเพราะเห็นแก่ลาภ ๑ และไม่แสดงเรื่องหรือข้อความกระทบตนและผู้อื่น อีก ๑

กล่าวตามหลักของการวางตน อาจารย์ย่อมตั้งตนไว้ในพรหมวิหาร คือ มีความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ศิษย์เป็นสุข ๑ มีความสงสารคิดจะช่วยให้ศิษย์พ้นทุกข์ ๑ มีความพลอยยินดีเมื่อศิษย์และผู้อื่นได้ดี ๑ และมีความวางเฉยไม่ดีใจ ไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ อีก ๑

อนึ่ง ในการปฏิบัติ อาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือแนะนำดี ๑ ให้เรียนดี ๑ บอกศิลป์ให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง ๑ ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ๑ และทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย คือ จะไปทางทิศไหนก็ไม่อดอยาก อีก ๑ เป็นฉะนี้

ข้อความข้างต้นเป็นเพียงคุณธรรมบางประการของ อาจารย์ ที่หยิบยกมาทบทวนซ้ำไว้ให้ได้รำลึกบ้างเท่านั้น ก็ใครเล่าที่จัดว่าเป็น **อาจารย์**?

แบบหนึ่งของการเป็นอาจารย์ที่ดี และที่สมกับนามบรรดาศักดิ์ที่ควรนำมากล่าวไว้ในที่นี้เป็นตัวอย่าง ท่านผู้นั้น ก็คือ

ท่านอาจารย์ หลวงกายวิภาคบรรยาย

ท่านผู้ซึ่งได้จากไปสู่สุขคติเสียก่อนหน้านี้แล้วนั่นเอง

ท่านคือผู้ที่ศิษย์ให้ความยกย่องนับถือและกราบไหว้บูชา

———ท่านคือบุคคลที่สมควรแล้ว———

ข้าพเจ้าขอกราบไว้อาลัยด้วยความคารวะอย่างสูง

ขอท่านจงดำเนินเข้าสู่สุขคติในสัมปรายภพ เทอญ.

คำไว้อาลัยของ
บุญรักษ์ กาญจนะโภคิน
แผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

อาจารย์รำลึก

อาจารย์หลวงกายวิภาคบรรยาย เป็นอาจารย์รุ่นอาวุโสที่มีลูกศิษย์มากมาย ๗๐% ของแพทย์ในประเทศไทยขณะนี้เคยเป็นลูกศิษย์ของท่าน ท่านเริ่มสอนวิชาแพทย์ตั้งแต่ครั้งโรงเรียนราชแพทยาลัยเมื่อปี ๒๔๖๐ และสอนเรื่อยมาในเมื่อโรงเรียนราชแพทยาลัยได้เปลี่ยนเป็นคณะแพทยศาสตร์ของจุฬาลงกรณ-มหาวิทยาลัย และเปลี่ยนเป็นคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลของมหา-วิทยาลัยแพทยศาสตร์ในที่สุด จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๗ ท่านจึงลาออกเพราะป่วยเนื่องจากประสบภัยทางอากาศในสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ท่านได้รับเชิญให้มาช่วยสอนเพราะขณะนั้นท่านหายป่วยเรียบร้อยแล้ว และท่านได้กลับเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ในแผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๔๙๑ ท่านเป็นอาจารย์เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ จึงครบกำหนดเกษียณราชการ แต่ทางมหาวิทยาลัยยังคงเชิญให้ท่านเป็นอาจารย์พิเศษช่วยสอนอยู่จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ท่านจึงลาออกเพื่อพักผ่อน ท่านได้เป็นอาจารย์ในโรงเรียนแพทย์มาเป็นเวลากว่า ๔๐ ปี ข้าพเจ้าได้เป็นลูกศิษย์ของท่านเมื่อครั้งท่านยังเป็นอาจารย์สอนอยู่ในแผนกกายวิภาคศาสตร์คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล. และได้ทำงานร่วมกับท่านในแผนกกายวิภาคศาสตร์และแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์จนกระทั่งท่านได้ลาออกไป ท่านเป็นอาจารย์ที่เอาใจใส่

ในการสั่งสอนศิษย์เป็นอย่างยิ่ง ต้องการให้ศิษย์ได้รับความรู้ไปมากที่สุดที่จะมากได้ ท่านจำชื่อ นามสกุล ลูกศิษย์ได้ทุกคน เวลาท่านถามใครตอบไม่ได้ ท่านก็ดุเอ็ดตะโรลั่นห้อง แต่ใจจริงของท่านอยากให้ศิษย์ได้รับความรู้ ท่านรักและเอาใจใส่ต่อศิษย์ประดุจเป็นลูกหลานของท่านเอง ท่านเป็นบุคคลที่ซื่อตรงต่อหน้าที่ราชการที่สุด มาทำงานก่อนเวลาและกลับหลังเวลาราชการทุกวัน ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของราชการโดยเคร่งครัด ประหยัดเครื่องใช้ทุกอย่างของราชการและคอยดูแลไม่ให้ตกหล่นเสียหาย ท่านเป็นคนละเอียดละออ คำสั่งราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวท่านนั้น ท่านจะลอกบันทึกเก็บไว้ทุกครั้ง ท่านเป็นผู้ที่โอบอ้อมอารีต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา นับเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับศิษย์ของท่าน ตลอดชีวิตของท่าน ท่านได้ทุ่มเทไปในการแจกจ่ายวิทยาทานแก่ศิษย์ทั้งหลาย โดยตัวท่านเองไม่ได้ประกอบอาชีพแพทย์เพื่อหารายได้ส่วนตัวเลย ท่านเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงสุขภาพดีตลอดเวลา ที่ท่านยังมาปฏิบัติราชการอยู่นั้น ท่านไม่ค่อยได้เจ็บป่วยบ่อยครั้งนัก นอกจากเป็นหวัดเล็ก ๆ น้อย ๆ ท่านขึ้นบันไดตึกกายวิภาคศาสตร์ ๓ ชั้นวันละหลายเที่ยวอย่างกระฉับกระเฉง เมื่อท่านออกจากราชการไปแล้วราวสองอาทิตย์ ข้าพเจ้าก็ได้ทราบข่าวว่าท่านป่วยด้วยอาการหลอดเลือดในหัวใจตีบ และเป็นเบาหวานด้วย แต่ภายหลังอาการของท่านก็ดีขึ้นเป็นลำดับมา ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวของท่านอีกครั้งหนึ่งด้วยความเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้ง ก็เมื่อท่านได้จากพวกเราไปแล้วเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น.

ท่านจากไปก็แต่กาย ส่วนพระคุณของท่านที่มีต่อศิษย์จะยังคงฝังอยู่ในความทรงจำของพวกเราตลอดไป

คำไว้อาลัยของ

ประทีป จันทรสถาพร

แด่อาจารย์ที่รัก

อาจารย์หลวงกาย ฯ ข้าพเจ้ารู้จักท่านเมื่อมารับราชการในแผนกกายวิภาคศาสตร์นี้เอง ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะไม่เคยเป็นศิษย์ขณะเป็นนักศึกษาแพทย์ แต่ก็มาเป็นศิษย์ในเมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ข้าพเจ้าจำได้เสมอว่าท่านเป็นผู้ที่ขยันขันแข็งในการงานเป็นเยี่ยมคนหนึ่ง เอาใจใส่นักเรียนทุกคน พยายามท่องชื่อนามสกุล และจำหน้านักเรียนได้หมด บางคนรู้จนถึงว่าเป็นลูกหลานใคร และคนใดเรียนดีขึ้นหรือเลวลง ท่านคอยว่ากล่าวตักเตือนในด้านการเรียน และด้านความประพฤติอยู่เสมอ

สำหรับผู้ร่วมงานกับท่าน ท่านคอยช่วยเหลือ และให้คำแนะนำในการทำงานอย่างดี ในระยะ ๑–๒ ปีก่อนท่านออกจากราชการ พวกเราทุกคนทราบดีว่าร่างกายท่านไม่สมบูรณ์เหมือนแต่ก่อน จึงได้ปรึกษากันขอร้องให้ท่านช่วยคุมนักเรียนในห้องปฏิบัติการ แทนการบรรยายในห้องเรียน เพื่อท่านจะได้มีเวลาพักผ่อนมากขึ้น ท่านก็ไม่ค่อยยอม สุดท้ายท่านทำตาม แต่ก็ไม่วายจะช่วยสอนต่อท้ายภายหลังจากบรรยายเสร็จแล้ว

เนื่องจากคุณความดีของท่านมีมาก ทางการจึงได้ต่ออายุราชการภายหลังที่ท่านครบเกษียรแล้วอีก ๓ ปี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ จึงเป็นปีสุดท้ายที่ท่านร่วมทำงานด้วย ต่อมาเมื่อท่านออกไปแล้วไม่นานนักก็ได้ทราบว่าท่านไม่สบายและมาตรวจที่โรงพยาบาลพบว่าเป็นเบาหวาน และโรคหัวใจ ในที่สุดท่านก็จากเราไป

ขอกุศลผลบุญที่ท่านได้ประกอบกรรมดีในชาตินี้ จงดลบันดาลให้ท่านประสบความสุขในสัมปรายภพทุกประการ.

พระคุณพ่อ

พระคุณพ่อก่อเกิดกำเนิดบุตร　　พระคุณสุดฟากฟ้ามหาศาล
จะหาใดไหนเทียบมาเปรียบปาน　　สุดประมาณจารมาเป็นคารม
ตั้งแต่เล็กจนโตพ่อโอ๋อุ้ม　　พ่อคอยคุ้มผองภัยให้สุขสม
พ่อสู้ทนหม่นไหม้ในอารมณ์　　พ่อยอมตรมเพื่อลูกเฝ้าผูกพัน
แม้ยามนอนกรพ่อคอยคลอเคล้า　　คราลูกเศร้าพ่อรับประทับขวัญ
พ่อปลอบใจให้สู้อยู่นิรันดร์　　ด้วยเดิมพันชีวิตอุทิศพลี
พ่อเพิ่มพูนคูณหารชาญความรู้　　พ่อเชิดชูลูกรักด้วยศักดิ์ศรี
พ่อนำใจให้ลูกปลูกความดี　　พ่อปรานีแนบแน่นเหมือนแก่นใจ
พระคุณพ่อก่อเกิดกำเนิดบุตร　　พระสมุทรแผ่นฟ้าสุธาไหว
ก็ยังด้อยน้อยกว่าค่าน้ำใจ　　ที่พ่อให้ต่อบุตรสุดพรรณนา.

ลูก

ลูกชายมองดูพ่อในแง่ใดบ้าง

เมื่ออายุ ๗ ขวบ	"คุณพ่อเก่งจัง ท่านรู้ทุกอย่าง"
อายุ ๑๔	"ผมรู้สึกว่ามีบางอย่างที่คุณพ่อพูดไม่ถูกนัก"
อายุ ๒๐	"คุณพ่อหัวโบราณจริง ๆ ช่างไม่ทันสมัยเสียเลย"
อายุ ๒๕	"รับรองได้ว่าคุณพ่อไม่รู้อะไรเลย ท่านโง่จริง"
อายุ ๓๕	"ผมไม่รู้ว่าจะนำเรื่องนี้ไปปรึกษาคุณพ่อดีไหม ? บางทีท่านอาจจะแนะนำอะไรได้บ้าง"
อายุ ๔๕	"น่าเสียดายที่คุณพ่อจากไปแล้ว..... อันที่จริงท่านรู้จักชีวิตมากทีเดียว"
อายุ ๖๑	"โธ่คุณพ่อ ! ท่านเป็นผู้ที่รู้ดีจริง ๆ น่าเสียดายที่ผมรู้ตัวช้าไป"

อายุ ๑ — ๗ ปี	นอนเสื่อ
อายุ ๗ — ๒๐ ปี	เบื่อนอน
อายุ ๒๐ — ๓๐ ปี	กอดสาวบ่เบื่อ
อายุ ๓๐ — ๔๕ ปี	สู้เสือบ่ยั่น
อายุ ๔๕ — ๖๐ ปี	ตาสั้นไม่ไหว
อายุ ๖๐ — ๗๐ ปี	ตื่นก่อนไก่
อายุ ๗๐ — ๘๐ ปี	ใครว่าไม่รู้ ใครสู้ไม่ไหว
อายุ ๘๐ — ๙๐ ปี	เบ่าขลุ่ยบ่ดัง
อายุ ๙๐ — ๑๐๐ ปี	ตีระฆังบ่เหง่ง

สดุดี

แด่

หลวงกายวิภาคบรรยาย (แถม ประภาสะวัต)

แพทย์รุ่นที่ 22

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่นางฉลวย กายวิภาคบรรยาย มาติดต่อขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องราวอะไรสักอย่างหนึ่ง ลงในหนังสือที่จะพิมพ์แจกในการฌาปนกิจศพหลวงกายวิภาคบรรยายในวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ นี้ โดยหลวงกาย ฯ ได้เคยสั่งไว้ว่า มีเรื่องอะไรที่สำคัญ ๆ ให้บอกหลวงราชเวชช ฯ รู้ด้วย เพราะเขาเป็นคนเอาใจใส่แก่เพื่อนฝูงดีคนหนึ่ง ในวันที่หลวงกาย ฯ ถึงแก่กรรมลงเพียงประมาณชั่วโมงเศษ บุตรหลวงกาย ฯ ก็มาตามข้าพเจ้าที่บ้านเลขที่ ๔๓๖ ตรอกโรงภาพยนตร์ศรีย่าน สามเสน พระนคร เมื่อข้าพเจ้าทราบก็รีบไปที่บ้านหลวงกาย ฯ โดยเร็ว พบหลวงกาย ฯ นอนนิ่งอยู่ในท่าสงบเหมือนคนหลับอย่างธรรมดา เมื่อคลำตัวดูก็รู้สึกยังอุ่นอยู่แต่ชีพจรไม่มีแล้ว แสดงว่าพึ่งสิ้นใจไปใหม่ ๆ และช่วยอะไรไม่ได้อีกแล้ว คงได้แต่ยืนปลงอนิจจังสังขารอยู่ชั่วครู่หนึ่ง แล้วก็นึกรำพึงอยู่ในใจว่า เพื่อนเราเขาไปแล้ว ยังอยู่แต่เรา ๆ ก็หนีไม่พ้นทุกคนก็เช่นเดียวกัน

ในขณะนั้น นางกายวิภาค ฯ กำลังแสดงความเสียใจร่ำไห้ และรำพึงรำพรรณอยู่ตลอดเวลา แล้วข้าพเจ้าถามว่าจะจัดการกับศพหลวงกาย ฯ อย่างไรต่อไป นางก็ตอบว่าเก็บศพไว้ที่บ้านตลอดไปจนกว่าบุตรที่ไปศึกษาวิชาตำรวจที่เมือง

นอกกลับจึงจะจัดการปลงศพหลวงกาย ฯ ข้าพเจ้าเห็นดีด้วย หากตัวข้าพเจ้าจะตาย ก็ขอให้ตายอย่างแบบหลวงกาย ฯ และได้นอนอยู่กับบ้านใกล้บุตรภรรยาตลอดไปจนวันสุดท้ายของร่างกายเปลี่ยนแปลงไปเป็นขี้เถ้า คือเสร็จการฌาปนกิจ

ในฐานะข้าพเจ้ากับหลวงกาย ฯ ได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกันมานมนานตั้งแต่เยาว์ โดยได้ศึกษาเบื้องต้นจนจบมัธยมบริบูรณ์จากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย แล้วก็มาเข้าศึกษาวิชาชีพเบื้องปลายที่โรงเรียนราชแพทยาลัยจนจบหลักสูตร เป็นแพทย์ประกาศนียบัตร เมื่อ พ.ศ ๒๔๕๙ พร้อมๆ กับเพื่อนอื่นๆ รวม ๕๘ คนด้วยกัน

ครั้นต่อมาเมื่อพวกเราสำเร็จการศึกษาแล้ว ต่างก็แยกย้ายเข้ารับราชการตามกระทรวงทบวงกรมทั่วไปตามแต่ใจสมัคร สำหรับหลวงกาย ฯ รับราชการเป็นผู้ช่วยแผนกกายวิภาควิทยาโรงเรียนราชแพทยาลัยตลอดมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ และก็ได้ไปศึกษาวิชาเพิ่มเติมในต่างประเทศอีกที่นครไปยิง ประเทศจีนหนึ่งปี กับที่อเมริกาอีกสองปี ต่อมาก็ไปเป็นอาจารย์สอนวิชากายวิภาควิทยา ที่มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์ แห่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ ในระหว่างที่เราแยกย้ายกันไปรับราชการและงานส่วนตัวนี้ ข้าพเจ้าได้พยายามที่จะหาโอกาสพบปะสังสรรค์กันอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บ้านข้าพเจ้าอันเป็นแหล่งที่สะดวกในการคมนาคม ดังปรากฏรูปถ่ายร่วมรุ่นเดียวกันอยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว

ในด้านการกีฬาฟุตบอล หลวงกาย ฯ และข้าพเจ้าได้เคยเล่นร่วมกันมาตั้งแต่อยู่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ครั้นมาอยู่โรงเรียนราชแพทยาลัยเราก็ได้เล่นด้วยกันตลอดมาอย่างโชกโชน หลวงกาย ฯ เป็นผู้หนึ่งที่เป็นหลักสำคัญ

ของทีมโรงเรียนราชแพทยาลัยสมัยนั้น โดยมีรูปร่างลักษณะสูงใหญ่ เข้มแข็ง ทรหดอดทน กองหน้าไม่ว่าทีมใด หลวงกายฯ ต้อนไว้ได้หมดโดยไม่เคยพลาดพลั้งแม้แต่ครั้งเดียว จนนักกีฬาฟุตบอลริมสนามให้สมญาว่า **กำแพงเมืองจีน** แต่ก็น่าขำเมื่อหลวงกายฯ เรียนสำเร็จวิชาแพทย์แล้ว ก็ได้เดินทางไปดูกำแพงเมืองจีนจริงๆ

สำหรับข้าพเจ้าในเวลาเล่นแข่งขันไม่ว่าทีมใด พวกในทีมของข้าพเจ้าก็มักด่าว่าข้าพเจ้าวิ่งช้า ข้อนี้ข้าพเจ้าก็รับสารภาพว่าจริง แต่ข้าพเจ้าเถียงเขาว่า ถึงช้าก็จริง แต่ไม่ว่าจะไปเล่นกับทีมใดชนะประตูเดียว ข้าพเจ้าเป็นผู้ทำประตูได้เสมอ เพราะข้าพเจ้าเป็นคนกล้าไม่กลัวฝ่ายตรงข้าม ทั้งรูปร่างของข้าพเจ้าเป็นมะขามข้อเดียวแต่ก็มีใจเข้มแข็ง และแข็งแรงทนมือทนเท้า ถ้าข้าพเจ้าพาลูกเข้าไปถึงใกล้ประตูแล้ว ก็พยายามตลุยเข้าไปอย่างไม่กลัวเจ็บกลัวตาย ในที่สุดก็ได้ผลตามความมุ่งหมายเสมอ

อนึ่งในสมัยที่หลวงกายฯกำลังเรียนวิชาแพทย์อยู่นั้น การกีฬาฟุตบอลกำลังเป็นที่นิยมกันอย่างออกหน้าออกตา ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระปรเมนทร-มหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) กำลังทรงโปรดปรานคู่กันไปกับการแสดงละครพูด, ละครร้อง สำหรับการแสดงละครพูด บางเรื่องที่ทรงโปรดมาก ก็ทรงเข้าแสดงร่วมด้วยกับข้าราชบริพารบ่อยครั้ง

เกี่ยวกับการกีฬาฟุตบอลที่ทีมโรงเรียนราชแพทยาลัย ได้เข้าแข่งขันที่นับว่าสำคัญก็คือ เมื่อคราวชิงโล่รุ่นใหญ่กับโรงเรียนกฎหมายเป็นปีสุดท้าย ซึ่งเป็นโล่ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เพราะโรงเรียนราชแพทยาลัยได้มา ๒ ปีติดๆ กันแล้ว มาปี ๒๔๕๙ เป็นปีสุดท้ายถ้าเราชนะก็จะได้โล่รุ่นใหญ่ไว้เป็นกรรมสิทธิ์ต่อไป รายนามผู้เล่นในปีสุดท้ายชิงชนะเลิศโล่รุ่นใหญ่มีดังนี้

หัวหน้าทีม หลวงบริบูรณ์เวชชศาสตร์ (ติ่งง้วน บูรณเวชช)

เบอร์ ๑	นายศรีนวล (ศุภชัย) มะโนหรทัต	รุ่น ๒๒
,, ๒	นายโต๊ะ เวศอุรัย (หลวงราชเวชชพิศาล)	,, ๒๒
,, ๓	หลวงบริบูรณ์เวชชศาสตร์	,, ๑๓
,, ๔	นายเส็ง (แสง) สุทธิพงศ์ (พระชาญวิธิเวชช)	,, ๒๑
,, ๕	นายเส็ง (วิเศษ) บุษประเวศ (ขุนวิวิชเวชการ)	,, ๒๒
,, ๖	นายป๋อง ว่องพยาบาล	,, ๒๑
,, ๗	นายบุญชู (ชู) ศิตะจิตต์ (พระเชฏฐ์ไวทยากร)	,, ๒๑
,, ๘	นายวัฒน์ วณิชยะจินดา (ขุนวิศาลเวชกิจ)	,, ๒๒
,, ๙	นายต๋อ ศุกระศร (หลวงวิวัฒน์สรรพคุณ)	,, ๒๓
,, ๑๐	นายแถม ประภาสะวัต (หลวงกายวิภาคบรรยาย)	,, ๒๒
,, ๑๑	นายใส อิทธิวัฒน์ (หลวงอิทธิเวชวิมลวัฒน์)	,, ๒๒

ฝ่ายทีมโรงเรียนกฎหมายที่ข้าพเจ้าจำได้ล้วนแต่ผู้ทีมีฝีเท้าดี ๆ และมีชื่อเสียงมาจากทีมอื่น ๆ แล้วเป็นส่วนมาก เช่น กองหน้าอันมีนายจรูญ, นายชอบ, นายเอนก, ซึ่งมาจากโรงเรียนราชวิทยาลัย กับนายตาด (หลวงอัฒชาคดี) เป็นเซ็นเตอร์ฮาล์ฟ และนายสมบุญ แบ๊คหน้า รูปร่างสูงใหญ่ แข็งแรง เตะแรง อาจารย์โรงเรียนกฎหมาย นายแรมยี่ฝรั่งครึ่งชาติ รูปร่างสูงใหญ่ ทำงานอยู่โรงไฟฟ้าวัดเลียบ เป็นผู้รักษาประตู

ในการแข่งขันครั้งสำคัญ ที่สนามโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยนี้ มีในหลวงรัชกาลที่ ๖ ทรงประทับทอดพระเนตรเป็นประธานอยู่ที่สโมสรสามัคยาจารย์ในวันนั้นด้วย ก่อนลงมือเล่นหัวหน้าทีมได้สั่งว่าถ้าจับฉลากได้ด้านเหนือของสนาม

และใต้ลมทั้งพระอาทิตย์ส่องตาประตูด้วย ให้เล่นแบบรับ การเล่นแบบนี้เบอร์ ๒ กับเบอร์ ๔ จะต้องลงไปช่วยกองกลางให้มี ๕ คน เท่ากับจำนวนกองหน้าของฝ่ายตรงข้าม ถ้าทีมเราอยู่เหนือลมให้เล่นแบบรุก เบอร์ ๒ กับ ๔ ไม่ต้องลงมาช่วยกองกลาง

ครั้นถึงเวลา ๑๖.๓๐ น. ผู้ตัดสินเป่านกหวีดลงมือแข่งขัน ฝ่ายเราจับฉลากได้ด้านเหนือและอยู่ใต้ลม ทีมเราจึงต้องเล่นตามหัวหน้าทีมสั่งและเล่นอย่างเรียบร้อยจนหมดเวลาครึ่งแรกไม่แพ้ชนะกัน

ในระหว่างหยุดพักสักครู่หนึ่ง กรมขุนชัยนาทนเรนทร ได้เสด็จมาปลอบขวัญพวกเราและทรงตรัสว่า พวกเราคงเหนื่อยมากเห็นจะเอาชนะไม่ได้ละกระมัง? พวกเราต่างกราบทูลยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่าจะพยายามเอาชนะให้ได้ในครึ่งเวลาหลัง

ก่อนลงมือเล่นครึ่งเวลาหลัง เราได้กระซิบพวกเราที่อยู่ริมสนามทั้งสองข้างให้คอยบอกเวลาเป็นระยะ ๆ จนกว่าจะหมดเวลาคือให้บอกว่าเหลือ ๒๐—๑๕ ๑๐—๕ นาที

เมื่อลงแข่งขันไปได้ประมาณ ๑๐ นาทีเศษ นายตาดเซ็นเตอร์ฮาล์ฟได้โหม่งลูกบอลแบบพิเศษ กระแทกนายเส็ง เบอร์ ๔ ของเราไปนอนแผ่แทยไม่อยากลุกขึ้นเพราะมึนศีรษะ ต่อมาอีกไม่นานนัก นายบุญชูเซ็นเตอร์ฮาล์ฟฝ่ายเราได้ลูกก็พาขึ้นไปอย่างรวดเร็วแบบดุเดือด ในทันใดนั้นเองก็ได้ปะทะกับนายตาดเซ็นเตอร์ฮาล์ฟของฝ่ายโรงเรียนกฎหมายเข้าเต็มที่ เล่นเอานายตาดลงไปนอนแผ่อยู่กลางสนามเหมือนกัน การเล่นต่อไปนี้ก็เริ่มรุนแรงขึ้นทุกที ครั้นเหลือเวลาอีก ๕ นาที นายศรีนวลเบอร์ ๑ ฝ่ายเราได้ลูกเหมาะ ก็เตะลูกโด่งไปอย่างแรงเข้ามุม

ประตูฝ่ายโรงเรียนกฎหมายไปอย่างง่ายดาย เข้าใจว่านายแรมบี้ ผู้รักษาประตูคงเข้าใจว่าลูกออก หรือมิฉะนั้นก็โดนตะวันซอนตามองไม่เห็นลูก

ครั้นเอาลูกมาวางเตะกลางใหม่ กองกลางของโรงเรียนกฎหมายต่างขึ้นมาชิดกองหน้าหมด เมื่อนกหวีดสัญญาณให้เตะได้ กัปตันก็เตะอย่างแรงเข้ามาในแดนของเราจนถึงนายต๋อ เบอร์ ๙ รับได้แล้วก็เตะกลับไปอย่างแรงเลยนายสมบุญแบ๊คหน้าฝ่ายโรงเรียนกฎหมาย ข้าพเจ้าเป็นผู้รับได้แล้วก็พาลูกบอลไปหลบแบ๊คหลังคนเดียวเท่านั้น แล้วก็ยิงประตูได้อย่างง่ายดาย อันเป็นการชนะนำไป ๒ ประตูต่อ ๐

ครั้นมาวางกลางเตะใหม่อีกครั้งหนึ่ง ฝ่ายทีมโรงเรียนกฎหมายก็พยายามที่จะบุกเอาประตูคืนให้ได้ เมื่อกัปตันเบอร์ ๓ เตะเต็มแรง กองหน้าและกองกลางก็กรูประดาหน้ากันขึ้นไปอย่างครั้งแรก แล้วแบ๊คต๋อรับได้ก็เตะกลับไปอย่างแรง และข้าพเจ้าเป็นผู้รับลูกได้อีก ก็พาขึ้นไปหลบแบ๊คหลังคนเดียวแล้วก็ยิงประตูเข้าไปได้อย่างครั้งแรก รวมชนะเป็น ๓ ประตูต่อ ๐ เมื่อลงมือเล่นไปอีกประมาณนาทีเศษก็หมดเวลาลง

ต่อไปนี้ พวกเราก็เข้าไปรับพระราชทานรางวัลต่อพระหัตถ์ในหลวงรัชกาลที่ ๖ ในท่ามกลางเสียงโห่ร้องดีใจกันทั่วไป และนำเอาโล่รุ่นใหญ่มาไว้เป็นกรรมสิทธิ์ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ และพวกเราเหล่าแพทย์ที่เรากำเนิดจากศิริราชทุกคนคงไม่ลืมหลวงกายวิภาคบรรยาย ผู้ซึ่งได้นำชื่อเสียงมาสู่หมู่คณะเป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นผู้แจกจ่ายความรู้แก่ลูกศิษย์ที่ได้รับการสั่งสอนตลอดมา

อนึ่ง ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้ทราบถึงการมรณะของหลวงกาย ฯ มาแล้ว ก็คิดคำนึงถึงความดี ความสนิทสนม ความรักที่ยังไม่มีวันลืม ทั้งมีอุดมคติว่าจะ

ไม่ลืมเพื่อนทุกคนในรุ่นเดียวกันจนวันตาย ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๐๗ นี้ ข้าพเจ้าได้เชิญชวนเพื่อนแพทย์รุ่นที่ ๒๒ หลายคนมาพบปะสังสรรค์ และได้กล่าวขวัญถึงการฌาปนกิจศพหลวงกายฯ ซึ่งข้าพเจ้ามีความเห็นว่าอยากจะรวบรวมเงินจากพวกเราสักก้อนหนึ่งตั้งเป็นทุนของ "คณะแพทย์รุ่นที่ ๒๒" ขึ้น แล้วนำเอาไปมอบให้แก่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์แห่งศิริราช เพื่อจัดหาผลประโยชน์ได้ปีละเท่าไร แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ :—

๑. ช่วยเหลือค่ายารักษาโรคคนเจ็บไข้อนาถา

๒. ช่วยเหลือทุนนักศึกษาแพทย์ศาสตร์ที่เรียนดีแต่ขัดสนทุนรอน

ทุกคนที่มาประชุมก็เห็นชอบด้วยตามที่ข้าพเจ้าเสนอ

ทุนของคณะแพทย์รุ่นที่ ๒๒ นี้ ยินดีเปิดโอกาสให้ญาติ, มิตร, ศิษย์ นักกีฬาของแพทย์รุ่นนี้ที่ล่วงลับไปแล้ว เข้าสมทบทุนด้วยได้ทุกเมื่อโดยไม่จำกัด ในวิธีนี้ถ้าคณะแพทย์ทุกรุ่นได้กระทำกันขึ้น ก็คงจะช่วยทางด้านโรงพยาบาลและด้านการศึกษาได้ผลดีขึ้นด้วย ซึ่งนับว่าเป็นกุศลทานอย่างดียิ่ง โดยผู้ที่ล่วงลับไปแล้วหรือผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ได้บุญด้วย และในโอกาสต่อไปเมื่อเพื่อนรุ่นเดียวกับเราถึงแก่กรรมลงอีก พวกเราก็จะยอกบุญกันไปทุกครั้ง ทั้งนี้แล้วแต่ความสมัครใจไม่เคี่ยวเข็ญ

ในที่สุดข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้ดวงวิญญาณของหลวงกาย-วิภาคบรรยาย หากมีจริงอย่างว่า คงจะรู้สึกปีติยินดีที่ยังมีเพื่อนฝูงอีกหลายคนที่ยังมีชีวิตไม่ลืมเธอ ทั้งแถมอุทิศส่วนกุศลผลบุญที่สร้างและสะสมทุนแพทย์รุ่น ๒๒ ไว้ให้ตลอดไปชั่วนิรันดรอีกด้วย ถ้าสวรรค์วิมานมีจริงข้าพเจ้าขอให้ดวงวิญญาณของหลวงกายฯ ได้ประสบสันติสุขในสัมปรายภพตามควรแก่คตินั้นๆ เถิด.

หลวงราชเวชชพิศาล

เพื่อนแพทย์รุ่นที่ 22 แห่งศิริราช

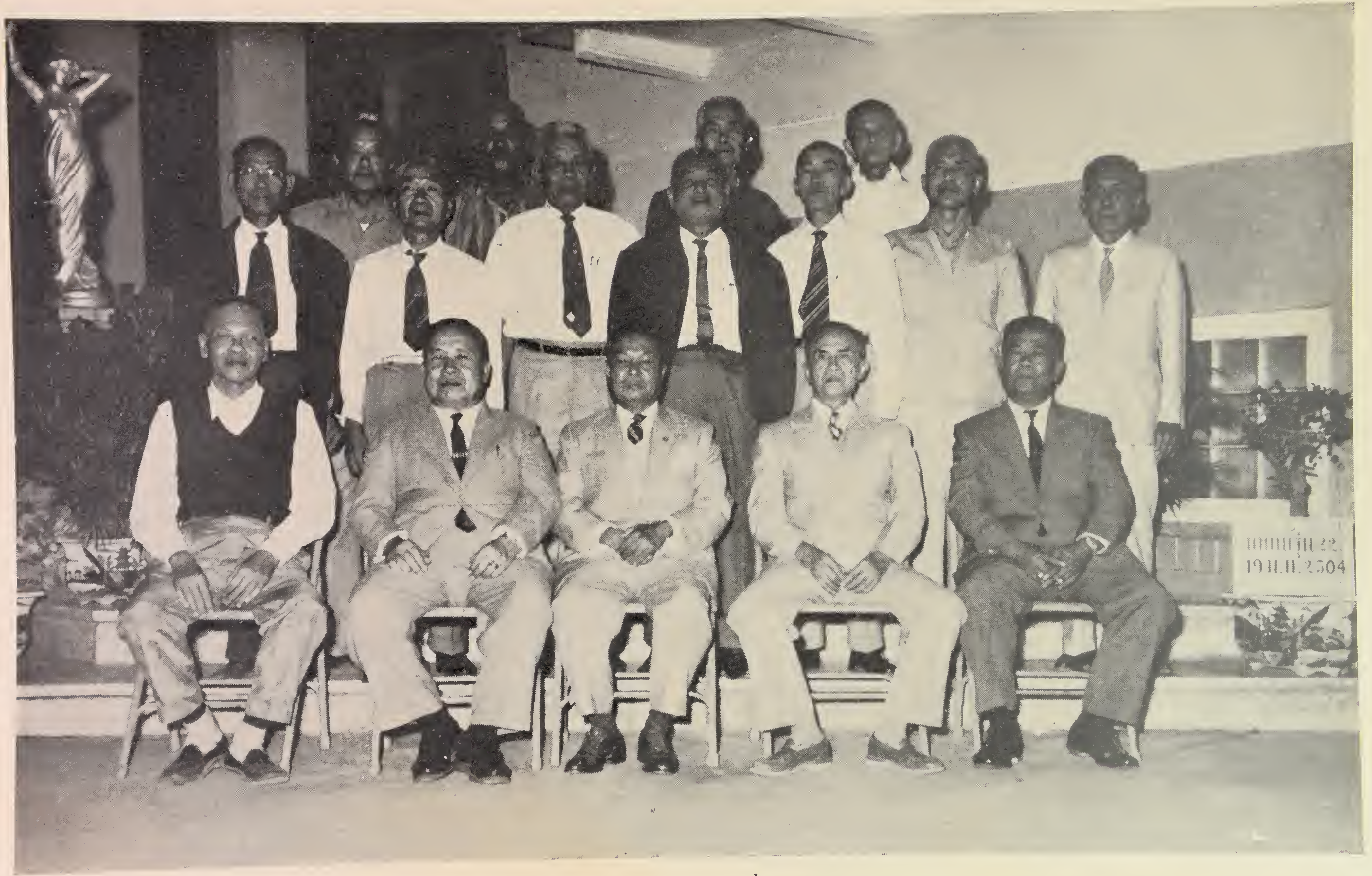
บทความที่เขียนโดยหลวงกายวิภาคบรรยาย

ประวัติแพทย์ ๒๔๕๙ และ การกีฬา—ฟุตบอล—ของโรงเรียนราชแพทยาลัย	จากหนังสือ	เวชชนิสสิต ฉบับที่ระลึกงานฉลอง ๕๐ ปี ๒๔๘๒
การต้อนรับนักศึกษาแพทย์เข้าใหม่	,,	แพทย์จุฬา ฯ ฉบับต้อนรับน้องใหม่ ๒๔๙๖
เรื่องแข่งการเรียน	,,	แพทย์จุฬา ฯ ฉบับต้อนรับน้องใหม่ ๒๔๙๘
คติอีกแง่หนึ่งของนักศึกษาแพทย์	,,	แพทยศาสตร์จุฬา ฯ ฉบับต้อนรับน้องใหม่ ๒๕๐๑
โอวาท	,,	สโมสรคณะแพทยศาสตร์จุฬาฯ ฉบับต้อนรับน้องใหม่ ๒๔๙๕
คติธรรมแห่งความเจริญ	,,	แพทย์จุฬา ฯ ฉบับต้อนรับน้องใหม่ ๒๔๙๗
หลักธรรมของพระพุทธศาสนา	,,	แพทย์จุฬา ฯ ฉบับต้อนรับน้องใหม่ ๒๔๙๙
คำขวัญ	,,	คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ฉบับต้อนรับน้องใหม่ ๒๕๐๒
กีฬากลางแจ้ง	,,	ที่ระลึกในงานฉลองโล่รักบี้มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ๒๔๙๓

นายแพทย์ รุ่นที่ ๒๒ ชุมนุมกันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐
(หลวงกายวิภาคบรรยาย ยืนซ้ายสุด)

นายแพทย์ รุ่นที่ ๒๒ ชุมนุมกันเมื่อ ๑๙ มกราคม ๒๕๐๔
(หลวงกายวิภาคบรรยาย นั่งซ้ายสุด)

ประวัติแพทย์ ๒๔๕๙

เนื่องด้วยจะฉลองโรงเรียนแพทย์ครบกึ่งศตวรรษ (๕๐ ปี) ข้าพเจ้าได้รับมอบฉันทะให้เขียนเรื่องแทนนักเรียนแพทย์ต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๕ และเป็นแพทย์ปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๙ ทั้งนี้ไม่รู้จะเรียกปีอะไรจึงจะถูก นักเรียนชาวอเมริกันเขาเรียกชั้นของเขาเมื่อปีออกจากโรงเรียน คือปีรับปริญญา แต่ไทยเราไม่ทราบว่าจะนับปีตั้งต้นเข้าเรียนหรือปีที่เสร็จการเล่าเรียนแน่ ข้าพเจ้าจึงต้องกำหนดไว้ระหว่าง ๕ ปี ขณะที่กำลังเป็นนักเรียนแพทย์ ในระยะนี้ในประกาศนียบัตร์ของรุ่นนี้ลงสอบไล่ได้ปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๘ และฝึกหัดอีกหนึ่งปีซึ่งเป็นปีที่ ๕ แต่ในปลายปีที่ ๕ นี้มีการสอบไล่อีกเหมือนกัน เป็นอันว่าถ้าจะเรียกชั้นก็เป็นปลายปีที่สอบก็ไม่ทราบแน่ว่าจะเรียกปี พ.ศ. ๒๔๕๘ หรือปี พ.ศ. ๒๔๕๙ แน่ ข้าพเจ้ามีความเห็นว่าเราควรเรียกปีที่ออกเป็นธรรมเนียมต่อไป เช่นนักเรียนแพทย์ชั้นปีที่หนึ่งปีนี้ (พ.ศ. ๒๔๘๒) จะได้รับปริญญาและออกปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ควรเรียกว่า "ชั้นปี พ.ศ. ๒๔๘๕"

ข้าพเจ้าขอเล่าความที่ควรจำได้ ถ้าผิดพลาดต้องขออภัย ทั้งนี้เพราะว่ามีเวลาน้อย ไม่มีเวลาพอที่จะค้นหาหลักฐานอ้างได้ นักเรียนแพทย์ที่เริ่มเข้าต้น พ.ศ. ๒๔๕๕ นี้มีจำนวนมากกว่ารุ่นใด ๆ ในสมัยนั้น คือมีจำนวนนักเรียนทั้งหมดในชั้นปีที่หนึ่งถึง ๙๖ คน โดยที่ทางการมีทางรับนักเรียนอยู่ ๓ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ รับนักเรียนที่สอบมัธยมปีที่ ๓ ได้ (เทียบมัธยมปีที่ ๖ ปัจจุบัน) ประเภทนี้ได้รับบำรุงและอยู่กินนอน เรียกว่า นักเรียนทุนหลวง

ประเภทที่ ๒ รับนักเรียนที่สอบคัดเลือกได้ (entrance examination) ประเภทนี้ต้องเสียเงินค่าเล่าเรียนและค่าอยู่กินนอนในโรงเรียนปีแรก ทั้งสองประเภทนี้เป็นนักเรียนแพทย์แท้ คือลงทะเบียนเป็นนักเรียนแพทย์ได้ในปีแรกเข้าทีเดียว

ประเภทที่ ๓ เรียกว่านักเรียนทดลอง นักเรียนต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่าอยู่กินนอนเช่นเดียวกับประเภทที่ ๒ แต่ยังไม่ลงทะเบียนโรงเรียนแพทย์ในปีแรก ต่อเมื่อสอบไล่ได้ในปลายปีที่หนึ่งได้แล้ว ขึ้นเรียนปีที่ ๒ จึงลงทะเบียนเป็นนักเรียนแพทย์ได้ต่อไป ถ้าสอบไล่ในชั้นปีที่หนึ่งตก ต้องออกจากโรงเรียน

นักเรียนรุ่นนี้เมื่อสอบไล่ปีสุดท้าย คงออกเป็นแพทย์รวม ๕๗ คน (ถ่ายหมู่มี ๕๖ คน) ขาดไปคนหนึ่งคือ หลวงอิทธิเวชชวิมลวัฒน์ (ใส อิทธิวัฒน์) ชั้นนี้ออกเป็นแพทย์มากกว่ารุ่นใดๆ หมด ตลอดระยะ ๕๐ ปีของโรงเรียนแพทย์ และรุ่นข้าพเจ้านี้เป็นรุ่นที่ ๒๒ ที่ออกเป็นแพทย์ ขอให้ท่านเข้าใจว่าโรงพยาบาลศิริราชและโรงเรียนแพทย์ตั้งต้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ รวมเวลา ๕๐ ปี มีแพทย์ออกเพียง ๔๔ รุ่นเท่านั้น ทั้งนี้เข้าใจว่าโรงเรียนแพทย์คงจะเปลี่ยนแปลงกิจการต่างๆ ขึ้น เช่นปี พ.ศ. ๒๔๓๗ กับ ๒๔๔๖ ไม่มีแพทย์ออก ทั้งนักเรียนรุ่นแรกๆ เรียนอยู่ ๓ ปี ออกเป็นแพทย์รุ่นครั้งที่ ๑ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๓๕ ระยะการเรียนแพทย์ ๔ ปี รวมทั้งฝึกหัดเสร็จระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๖ และระยะการเรียน ๕ ปี อยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๗ กับ พ.ศ. ๒๔๖๐ (เพิ่มชั้นขึ้นตอนปลายใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ไม่มีแพทย์ออก)

การเรียนและค่าเล่าเรียน ชั้นปีที่ ๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) ระยะการเรียนซึ่งเข้ามาครั้งแรก โรงเรียนมีเวลาเรียนเพียง ๔ ปี เท่านั้น คือเรียน ๓ ปี และฝึกหัดแพทย์หนึ่งปี ในปีที่ ๑ นี้เรียนวิชาพฤกษวิทยา เคมิสตรี ฟีซิก กายวิภาควิทยา

ภาษาอังกฤษ จรรยาแพทย์ วิชาวิทยาศาสตร์ เรียนแต่เฉพาะเบื้องต้นเท่านั้น

ชั้นปีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๕๖) วิชาที่เรียนเช่นเดียวกับปีที่หนึ่ง แต่มีวิชาสรีรวิทยาเพิ่มขึ้น โดยหมอยอช บี. แมคฟาแลนด์ (พระอาจวิทยาคม) เป็นผู้สอน ในปีนี้โรงเรียนเปลี่ยนระเบียบการเก็บค่าเล่าเรียนใหม่อีก คือ เก็บค่าเล่าเรียนและอยู่กินขึ้นในปีที่ ๒ นี้อีก ซึ่งเมื่อปีแรกเข้าบอกว่าเก็บแต่เฉพาะในชั้นปีที่หนึ่งแต่เพียงปีเดียวเท่านั้น นักเรียนแผนกเสียเงินก็ต้องกวนผู้ปกครองต่อไปอีก

ชั้นปีที่ ๓ (พ.ศ. ๒๔๕๗) วิชาที่เรียนก็เริ่มเรียนในวิชาแพทย์เบื้องต้น ๆ เช่น แบคเทริโอโลยี การตรวจโรค ฟามาซี แมทีเรีย เมดิกา กายวิภาควิทยา (การชำแหละศพ) ภาษาลาติน ภาษาเยอรมัน ซึ่งสองภาษานี้ทรงสอนโดยพระองค์เจ้ารังสิต ฯ วิชากายวิภาควิทยายังมีอยู่ แต่สอนโดยหมอ ดับลยู.บี.ทอย ได้สอนมาตั้งแต่ปีที่สองแล้ว ในต้นปีนี้โรงเรียนแพทย์เปลี่ยนแปลงการเล่าเรียนใหม่ คือต้องเรียนรวมทั้งหมดเป็น ๕ ปี โดยรวมการแพทย์ฝึกหัดเป็นชั้นปีที่ ๕ เพิ่มตอนปลาย คือ เพิ่มชั้นขึ้นข้างหน้าอีกชั้นหนึ่ง และจัดการเรียนขึ้นเป็นสองภาค ๆ ละสองปีครึ่ง ภาคแรกหรือภาคต้นนักเรียนต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่าอยู่กินนอนขึ้นเป็นสองปีครึ่งตามภาค ส่วนวิชาสำหรับภาคที่หนึ่งนี้ก็เพิ่มวิชาในชั้นเตรียมแพทย์ทั่วขึ้นบ้าง ชั้นข้าพเจ้าได้ยกเว้นสำหรับการเสียเงินในการเปลี่ยนแปลงใหม่ปีนี้ครึ่งปี ในปีนี้มีพระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ รังสิต (กรมขุนชัยนาทฯ) เป็นพระอาจารย์และทรงเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนแพทยาลัยด้วย

ชั้นปีที่ ๔ (พ.ศ. ๒๔๕๘) วิชาที่สอนคล้ายปีที่ ๓ แต่มีวิชาใหม่อีก คือ วิชาสูติศาสตร์ และนารีเวชวิทยา วิชาท๊อกซิโอโลยี โรคตา วิชาเนติเวช-วิทยา โตโปกราฟีแคลอนาโตมี ในการสอนมีอาจารย์สอนเพิ่มขึ้นใหม่อีกหลายคน

คือนายร้อยเอกชื่น พุทธิแพทย์ (พระยาดำรงแพทยาคุณ) หมอ ซี.ซี. วอกเกอร์ (อเมริกัน) หมอดิวบี้เตอร์เซน (เดนมาร์ค) หมอชไนเดอร์ (เยอรมัน) หมอคาทิว (พระยาอายุรเวชฯ อังกฤษ) หมอคาทิว สอนวิชาตรวจโรคควบไปกับชั้นปีที่ ๕ หมอคาเอตี (อิตาเลียน) และหม่อมเจ้าพูนศรีเกษมเป็นต้น ส่วนครูเก่าๆ เช่น หมอยอช พระบำบัด (หมอเอชอาดัมชั่น) หลวงคุ้นฯ หลวงอาริดรุณพรรค (พระยาอาริฯ) นายเซี้ยง (หลวงสมิทฯ) นายกิมยู้ (หลวงสันทัดฯ) ก็ยังเป็นอาจารย์ประจำอยู่ การเรียนได้ดำเนินไปเกือบปลายปี ก็ทราบว่าในชั้นแพทย์ฝึกหัด(คือชั้นปีที่ ๕) ทางการจะงดไม่ให้เงินเดือน ซึ่งชุดก่อนๆได้รับพระราชทานคนละเดือนๆละ ๓๐ บาท ผลลัพธ์ก็สมจริงอันปรากฏขึ้นในชั้นปีที่ 5

ชั้นปีที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๕๙) เป็นปีแรกที่ถูกงดเงินเดือนแพทย์ฝึกหัด ได้รับแต่เบี้ยเลี้ยงเดือนละ ๑๓ บาทเศษ ซึ่งเป็นค่าอาหารเท่านั้น ปีนี้การเรียนก็ยังมีอยู่อีกหลายอย่าง เช่น วิชาศัลยศาสตร์สอนโดยหมอยอช และหมอปานเวเซล (เยอรมัน) ผู้เป็นแพทย์ผ่าตัด วิชาตรวจโรคโดยหมอคาทิว (พระยาอายุรเวชฯ) วิชาสูติศาสตร์โดยหมอดิวบี้เตอร์เซน เป็นต้น ในปีนี้การพยาบาลซึ่งนางพยาบาลมิได้พบหน้าแพทย์ฝึกหัดดังเช่นก่อนๆก็ปรากฏขึ้น คือ แต่ก่อนจัดแพทย์ฝึกหัดกับนางพยาบาลขึ้นโรงคนไข้คนละเวลา ไม่พบหน้ากัน ถ้ามีเรื่องเกี่ยวกับการรักษาคนไข้ก็เขียนสั่งไว้ นางพยาบาลก็จะปฏิบัติตาม แต่มาปีนี้ เปลี่ยนแปลงไปอีกโดยที่นางพยาบาลกับแพทย์ฝึกหัดจะร่วมทำงานกันได้ในเวลาเดียวกันบนโรงคนไข้ นักเรียนในชั้นนี้ได้แบ่งฝึกหัดเป็นสองพวก คือ พวกหนึ่งฝึกหัดในสถานที่คือในโรงพยาบาลศิริราช ๕ เดือน อีกพวกหนึ่งฝึกหัดนอกสถานที่เวลาอีก ๕ เดือน คือที่โรงพยาบาลกลาง กรมสุขาภิบาล และโรงพยาบาลโรคจิต กับโรคติดต่อ ซึ่งหมอคาทิวเป็นผู้อำนวยการ เมื่อครบกำหนดแล้วทั้งสองพวกก็ผลัดเปลี่ยนกันใหม่

การทำงานระหว่างโรงเรียนหยุดหน้าร้อน คือ เดือนเมษายนกับเดือนพฤษภาคมนั้น รับนักเรียนสมัคร ใครจะหยุดหรือจะสมัครทำก็ได้

ของจงสังเกตในชั้นของข้าพเจ้า ทุก ๆ ปีที่ผ่านมา จะเห็นว่ามีความเจริญในการเปลี่ยนแปลงมากหลายตลอดมา ทั้งนี้ก็เพื่อความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนแพทย์นั่นเอง

อนึ่ง การที่ข้าพเจ้าเรียกว่า "โรงคนไข้" นั้น ก็เพื่อเรียกให้เหมาะสมจริงในเวลานั้น เพราะมีแต่โรงสร้างด้วยไม้สักและไม้อื่น ๆ หลังคามุงจากเท่านั้น มีประมาณ ๑๑ หลัง จุคนไข้ตั้งแต่โรงละประมาณ ๑๕ ถึง ๒๐ คน ไม่ใช่ตึกคนไข้เช่นที่เห็นได้ในเวลานี้

การกีฬา นอกจากการเรียนแล้ว ยังมีการกีฬาประจำชั้น (ไม่มีสโมสร) การกีฬาของชั้นนี้ที่ประกอบด้วยชั้นมีนักเรียนมาก จึงมีการกีฬาอยู่หลายชนิด ทั้งกีฬานอกร่มและในร่ม เช่น ฟุตบอลล์ ตะกร้อ ปิงปอง หมากรุก ฮอส ดนตรี ใครจะเล่นอย่างไรก็ตามใจสมัคร กีฬาก็มักจะเก่งพอใช้ได้ โดยที่ระหว่างอาทิตย์ นักเรียนจะออกข้างนอกไม่ได้ ปลายอาทิตย์จึงจะออกไปภายนอกได้ครั้งหนึ่ง คือวันเสาร์บ่ายและวันอาทิตย์เท่านั้น

การฝึกหัดแถว ในปีแรก ๆ มีฝึกหัดแถวอาทิตย์ละ ๒ ครั้ง ในตอนเช้าก่อนอาหาร จะหัดเช้าวันพุธและเช้าวันเสาร์หรืออย่างไรจำไม่ได้แน่ ตอนหลังมีการตั้งนักเรียนแพทย์เสือป่าขึ้น กิจการทางนี้จึงขึ้นอยู่ทางการบังคับบัญชาของกองเสือป่าหลวงรักษาพระองค์ มีการฝึกซ้อมแถว การฝึกหัดเปลพยาบาล และการซ้อมรบปลายปี (ชั้นปีที่ ๔ ที่ ๕) เป็นต้น ระเบียบของโรงเรียนต้องตรงเวลาเสมอ เช่น เวลานอน การรับประทาน การเรียน การเล่น และการฝึกหัดซ้อมแถว

ปีแรกที่เข้ามาเป็นนักเรียน โรงเรียนยังใช้จุดไฟตะเกียงน้ำมันก๊าส พอปีที่สอง จึงมีไฟฟ้าฝั่งพระนคร ข้ามฟากมา แล้วเปลี่ยนเป็นใช้ไฟฟ้าแทน จึงสะดวกต่อการอ่านหนังสือขึ้นมาก

การแต่งตัวของนักเรียนแพทย์ ชุดนี้ได้ผ่านการแต่งตัวนักเรียนมาหลายอย่าง ชั้นแรกแต่งสรวมกางเกงสีน้ำเงินหูรัดใต้เข่า เสื้อชั้นนอกขาว มีผ่าขวางสีเหลือง มีอักษร " พ " ติดบนผ่า และหมวกกันแดดสีไพล รองเท้าทอปบู๊ต หรือสนับแข้งเหลือง เมื่อข้าพเจ้ามาเป็นนักเรียน เปลี่ยนกางเกงเป็นผ้าม่วงสีน้ำเงิน ถุงเท้ารองเท้าชูดำ และมีหมวกหนีบสักหลาดดำ กระดุมเสื้อตราพระเกี้ยว และชั้นหลังเปลี่ยนแผงคอเป็นสีเขียวมีแถบทองกลาง ไม่มีอักษร "พ" ติด แต่มีหมวกหนีบเช่นเดิม จนถึงสมัยนักเรียนแพทย์เสือป่าหลวง ก็แต่งตัวเป็นนักเรียนแพทย์เสือป่า ชุดดำทั้งเสื้อ และกางเกงอีกอย่างก็ได้ แล้วเปลี่ยนเป็นสีกากีตอนหลัง เครื่องหมายขลิบหมวกหนีบและผ่าแถบสีเขียวในเครื่องแบบนักเรียนแพทย์เสือป่าหลวง ร.อ.

ประวัติและความเปลี่ยนแปลงย่อ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๙—๖๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้รวมโรงเรียนแพทย์ โรงเรียนฝึกหัดครู ฝึกหัดครูกสิกรรม โรงเรียนยันตรศึกษา รวมเข้ากับโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ในชั้นแรกโรงเรียนต่างๆไปรวมกันอยู่ที่วังใหม่และตึกจุฬาลงกรณ์ก่อน โรงเรียนแพทย์ยังคงอยู่ที่วังหลังตามเดิม ครั้นต้น พ.ศ. ๒๔๖๐ โรงเรียนแพทย์ได้ย้ายชั้นต้นๆ คือ ชั้นปีที่ ๑ ถึงชั้นปีที่ ๓ ไปรวมและทำการสอนอยู่ที่ตึกใหญ่หอวัง (ได้ถูกรื้อหมดและสร้างเป็นสนามกีฬาแห่งชาติเวลานี้) ครั้นต้น พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้เพิ่มชั้นของการเรียนแพทย์ขึ้นเป็น ๖ ปี แต่คราวนี้เพิ่มตอนต้น นักเรียนที่รับใหม่เป็นชั้นปีที่ ๑ ส่วนนักเรียน

ที่ตกอยู่ในชั้นปีที่ ๑ เก่าเป็นชั้นปีที่สอง และทำการสอนรวมกันทั้ง ๔ ชั้น อยู่ ณ ที่หอวัง เมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๖๖ ย้ายชั้นปีที่ ๓ กับปีที่ ๔ ซึ่งอยู่ ณ หอวัง กลับมารวมเรียนที่วังหลัง (โรงพยาบาลศิริราช) อีก ตอนนี้หอวังจึงมีเฉพาะแต่ชั้นปีที่ ๑ กับชั้นปีที่ ๒ ซึ่งเรียนวิชาเตรียมแพทย์ ส่วนปีที่ ๓ ถึงปีที่ ๖ (๔ ปีหลัง) อยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ครั้นต่อมาสมัยเมื่อเริ่มต้นรับนักเรียนมัธยมบริบูรณ์เป็นนักเรียนปริญญาแพทยศาสตร์ คือต้น พ.ศ. ๒๔๖๖ ซึ่งออกเป็นแพทย์ปริญญารุ่นแรกปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๑ (ค.ศ. ๑๙๒๙) จึงเรียก ๒ ชั้นแรกของโรงเรียนแพทย์เป็นชั้นเตรียมแพทย์ปีที่ ๑ กับปีที่ ๒ ซึ่งสอนวิชาวิทยาศาสตร์อยู่ที่หอวัง แล้วย้ายไปอยู่ที่ตึกวิทยาศาสตร์สร้างขึ้นใหม่ในบริเวณต้นถนนพญาไทเมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๗๒ ส่วนอีก ๔ ชั้น ซึ่งอยู่ที่วังหลังเป็นตอนที่เรียนวิชาแพทย์ เรียกใหม่ว่าชั้นปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๔ มาจนทุกวันนี้ และชื่อที่ถูกของโรงเรียนราชแพทยาลัย ก็เปลี่ยนไปเหมือนกัน ตั้งแต่รวมเข้าอยู่ในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เรียกว่า "**คณะแพทยศาสตร์**" แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ซึ่งในตอนหลังเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ชื่อของโรงเรียน ราชแพทยาลัยที่ปรากฏอยู่เดี๋ยวนี้ คือ "**คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล**" แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

งานมหาสงคราม แพทย์รุ่นนี้ (พ.ศ. ๒๔๕๙) ได้อาสาไปในงานมหาสงครามคราวแรก ณ ทวีปยุโรป เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ มีจำนวน ๑๐ คน ซึ่งไปทำกิจการแพทย์ในการสงครามมากกว่ารุ่นอื่น ๆ ผู้ที่ไปสมควรจะให้เกียรติยศที่ได้สนองคุณประเทศชาติไทยไว้ในที่นี้ด้วยคือ

๑. นายร้อยเอก ขุนทอง กำเนิดเพ็ชร

๒. นายพันตรี หลวงเชิดบูรณศิริ (เชิด บูรณศิริ)

๓. นายพันตรี หลวงแพทยาตุลยศิษฏ์ (นัด บิณฑะแพทย์)

๔. นายพันตรี หลวงราชเวชพิศาล (โต๊ะ เวชอุรัย)

๕. นายพันตรี หลวงอิทธิเวชชวิมลวัฒน์ (ใส อิทธิวัฒน์)

๖. นายร้อยเอก ขุนเปลื้องประชาพาธ (เปลื้อง โมกขสมิต)

๗. นายร้อยเอก หลวงศัลยกรรมโกวิท (นาค รักษ์พลเมือง)

๘. นายร้อยเอก โปร่ง เมนะชัย

๙. นายร้อยเอก หลวงบุญรอดไวทยารักษ์ (บุญรอด ทองพต)

๑๐. นายคายเยื้อน สังข์อยุทธ ถึงแก่กรรมในกองทหารอาสามหาสงคราม ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๖๑ (ดูนามที่อนุสาวรีย์ทหารอาสาสงคราม)

ท่านนักเรียนเก่า ๆ ท่านจำได้ไหม ที่หน้ามุขตึกของโรงเรียนราชแพทยาลัยเขียนว่าอย่างไร "**สัพเพสํสมภูตานํ สามัคคีวุฒิสาธิกา**" เวลานี้ไม่มีเสียแล้ว แต่กลับเป็นตึกแบบสมัยใหม่แทน คือ "ตึกรัศมีวิทยา" อันเป็นตึกใหญ่โตสวยงามตึกหนึ่งในโรงพยาบาลศิริราช.

การกีฬา – ฟุตบอล – ของโรงเรียนราชแพทยาลัย

สมัยเมื่อโรงเรียนราชแพทยาลัยเริ่มมีชื่อเสียงในกีฬาฟุตบอลคู่เคียงหรือมีเปรียบกว่าโรงเรียนราชวิทยาลัย และโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์นั้น ข้าพเจ้ายังเรียนอยู่โรงเรียนมัธยม และยังได้ยินชื่อประตู "กำแพงเมืองจีน" ของโรงเรียนแพทย์อยู่ ข้าพเจ้าได้เล่นรวมชุดกับ "นายกำแพงเมืองจีน" หงษ์ อยู่ปีหนึ่ง (พ.ศ. ๒๔๕๕) เขาก็ออกไปเป็นแพทย์เสียในตอนปลายปี น่าประหลาดและน่าเสียดายที่จะหารูปถ่ายทั้งชุดหรือส่วนหนึ่งของชุดของท่านนักเล่นฟุตบอลทีมเก่า ๆ สมัยนั้นสักรูปหนึ่งก็ไม่มี ทำไมเขาจึงไม่ถ่ายไว้บ้างก็ไม่ทราบ ถ้ามีอยู่เวลานี้ก็คงมีค่าเป็นอันมาก นอกจากนี้ก็ยังมีแย้คเทียน (หลวงอภิบาล ฯ) "แข้งขวาน" นายติ๋งง้วน (หลวงบริบูรณ์) "โหม่ง" และนายจรูญ (พระทิพย์จักษุ) เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ที่มีฝีมือในสมัยนั้น

การกีฬาแทบทุกอย่างของโรงเรียนในสมัยนั้น ชั้นที่อยู่สูงกว่าคือชั้นสุดเป็นผู้นำ และอาจารย์หรือครูได้ช่วยเหลือตามควร ทั้งไม่มีสโมสรอย่างเวลานี้ เมื่อสมัยข้าพเจ้ามาเข้าเป็นนักเรียนแพทย์ปีแรก มีนายติ๋งง้วน (หลวงบริบูรณ์ ฯ) นายจรูญ (ขุนบริรักษ์ ฯ) ซึ่งเป็นแพทย์ประจำโรงพยาบาลศิริราช เป็นผู้นำร่วมกับนักเรียนชั้นสูง ซึ่งมีนายหงษ์ นายเภา (หลวงประทักษ์ ฯ) และนายฤทธิ์ (ขุนอนันต์ ฯ) เป็นต้น การกีฬาประเภทนี้ก็เจริญขึ้นมาเป็นลำดับ ชั่วระยะ ๑๒ ปีกว่า (กะประมาณราวปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๔) สำหรับสมัยนั้น และผลก็ปรากฏที่ได้โล่และถ้วยไว้ประจำโรงเรียนหลายคราว ถึงเมื่อสมัยที่ข้าพเจ้าเข้ามาเป็นนักเรียนแพทย์แล้ว (ต้น พ.ศ. ๒๔๕๕) การกีฬาฟุตบอลของโรงเรียนแพทย์ก็ยังมีชื่ออยู่

การแข่งขันชิงโล่ของกรมศึกษาธิการ เวลานั้นโรงเรียนราชวิทยาลัยงดส่งเข้าแข่งขัน แต่บางปีก็มีโรงเรียนกฎหมายส่งเข้าเล่น ผู้ที่เล่นในทีมโรงเรียนกฎหมายหลายคน ก็คือนักเรียนเก่าใหม่ของโรงเรียนราชวิทยาลัยนั่นเอง ทีมชุดสำคัญเข้าแข่งขันชิงโล่ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ มีหลายทีมด้วยกัน คือทีมพวกครูแขวงพระนครต่างๆ ทีมโรงเรียนแพทย์ ทีมโรงเรียนอาจารย์ (ร.ร. ฝึกหัดครู) โรงเรียนกฎหมายส่งเข้าบางปี ทีมครูแขวงตะวันออกใต้นับว่าเป็นทีมที่แข็งมาก โดยมีทั้งครูไทยกับครูฝรั่งผสมกัน ทีมโรงเรียนกฎหมายที่ส่งเข้าเล่นบางปีก็แข็งแรงอยู่เหมือนกัน ถึงทีมชุดอื่นๆ จะแข็งแรงเก่งก็ดี ผลที่สุดทีมโรงเรียนราชแพทยาลัยก็ชนะแทบทุกครั้งและได้รับโล่ทุกๆ ปี เท่าที่จำได้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ทีมโรงเรียนแพทย์ได้ส่งฟุตบอลเข้าแข่งขันถึงสองรุ่น คือรุ่นใหญ่กับรุ่นเล็ก (รุ่นกลางไม่มีในสมัยนั้น) รุ่นเล็กนี้ได้แข่งขันกับทีมโรงเรียนมัธยมต่างๆ ผู้ที่เล่นเป็นชุดของโรงเรียนราชแพทยาลัย รุ่นเล็กนี้ก็มีขนาดและตัวเล็กเท่ากับผู้ที่เล่นของโรงเรียนมัธยมนั่นเอง เวลานั้นจำกัดและกำหนดขีดอายุของผู้เล่นเท่านั้น ผลที่สุดรุ่นเล็กของโรงเรียนแพทย์ก็ได้รับโล่อีกในปีนั้น

ในตอนระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๕๘ มีฟุตบอลอีกชนิดหนึ่งเกิดขึ้นในโรงเรียนแพทย์เท่านั้น ฟุตบอลชนิดใช้ตระกร้อแทนต่างลูกฟุตบอล เรียกว่า "ฟุตบอลตะกร้อ" เป็นฟุตบอล "จำบ่ม" หรือฟุตบอล "จำเช่ง" เป็นฟุตบอลที่แปลกไม่มีระเบียบ ไม่จำกัดและไม่มีข้อบังคับอันใด ใครอยู่ชั้นใดจะเข้าทางไหนก็ได้ จำนวนคนเล่นไม่จำกัด เป็นแต่ประกาศว่าข้าพเจ้าจะอยู่ข้างใดเป็นใช้ได้ ไม่มีเวลาเล่นจำกัด ไม่มีผู้ตัดสิน ไม่จำกัดเขตสนาม เสาประตูก็คืออิฐหรือขวดจะตั้งลูกกันใหม่ก็เมื่อฟุตตะกร้อเข้าประตูข้างใดข้างหนึ่งเท่านั้น เวลาเล่นลูกตะกร้อไปข้างไหน ผู้เล่นก็กรูกันเป็นหมู่ไป ส่วนด้านศัตรูอีกข้างหนึ่งก็ปะทะไว้ เตะกัน

ขอให้มุ่งอยู่ที่ลูกก็แล้วกัน ขอให้ท่านคิด โดยมากลูกตะกร้อเล็กนิดเดียว คนเล่นก็รวมกันอยู่เป็นอัดปลาซาดิน เท้าของผู้เล่นจะเป็นอย่างไร เท้าผิดหรือไม่ผิดลูกหน้าแข้งก็ต้องไปปะทะซึ่งกันและกัน ถ้าหน้าแข้งเป็นของแข็งเช่นกับเหล็กและหินก็คงจะลุกเป็นประกายไฟไปเสียอีก ฟุตบอลตะกร้อนี้ก็คือเป็น "ฟุตบ่มแข้ง" นั่นเอง ใครจะเลิกหรือเข้าเล่นเมื่อไรก็ได้ เมื่อเลิกแล้วทุกๆคนเป็นต้องคลำหน้าแข้ง และยิ่งกว่านั้นบางคนต้องชโลมน้ำมันนวด และบางคนก็เล่นไม่ได้ไปอีกหลายวัน ส่วนนักเล่นเข้าทีมฟุตบอลแท้ซึ่งไปเล่นกับทีมอื่น ๆ ภายนอกโรงเรียนนั้น เมื่อโดนฟุตบอลตะกร้อเข้าแล้ว ลงสนามชนิดนี้อยู่ไม่ได้นานนัก บางคนต้องเลิกก่อนคนอื่น ๆ เพราะถ้าขืนบ่มกับเขาอยู่นาน ๆ ก็จำเป็นต้องงดเข้าทีมฟุตบอลซึ่งจะต้องไปเล่นกับโรงเรียนอื่น ๆ ฟุตบอลชนิดนี้นอกจากจะบ่มแข้งแล้วยังบ่มน้ำใจให้อดทน และเพื่อให้บุกรุกหน้าอีกด้วย

ครั้นต่อมาภายหลังปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีทีมฟุตบอลถ้วยทองหลวงขึ้นในปีนี้ ณ วันที่ ๒๕ มกราคม ได้ทรงพระกรุณาตั้งโรงเรียนแพทย์เป็นกรมนักเรียนเสือป่าขึ้นอีกด้วย การฟุตบอลของโรงเรียนยิ่งเจริญมากขึ้น กิจการของฟุตบอลแข่งขันแห่งกรมศึกษาก็เป็นอันงดส่ง คงมีเล่นแต่ระหว่างโรงเรียนมัธยมเท่านั้น เมื่อตอนย้ายชั้นเบื้องต้นของโรงเรียนแพทย์ไปรวมกับแผนกอื่น ๆ ณ หอวังในต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๐ แล้ว โรงเรียนแพทย์จึงงดการส่งเข้าแข่งขันในนามของโรงเรียนแพทย์ แต่ส่งในนามของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เพื่อชิงถ้วยหลวงพระราชทาน *(ยกเว้นแต่ฟุตบอลถ้วยทองหลวง)* แต่ถึงกระนั้นในทีมของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยก็ยังมีแพทย์และนักเรียนแพทย์ผสมอยู่ในทีมมากกว่าแผนกอื่น ๆ ดังเช่นปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ซึ่งเป็นปีสำคัญที่จุฬาลงกรณ-

มหาวิทยาลัยได้ถ้วย ในทีมชุดปีนี้ก็มีแพทย์และนักเรียนแพทย์ถึง ๘ คน แผนกอื่น ๆ เช่น แผนกวิศวกรรมและแผนกรัฏฐประศาสนศาสตร์มีรวมเพียง ๓ คนเท่านั้น

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ฟุตบอลของคณะจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยก็ยังดีอยู่ ทีมที่ส่งเข้าแข่งขันในปีนี้ ทีมสำคัญคือ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนนายเรือ และอื่น ๆ ระหว่างการแข่งขันทีมของจุฬา-ลงกรณมหาวิทยาลัยก็ยังมีคะแนนดีกว่าทีมอื่น ๆ ถึงแม้ว่าจะเสมอกับใครก็ได้ถ้วย ครั้งสุดท้ายต้องไปเล่นกับทีมโรงเรียนนายร้อย สนามเล่นวันนั้นคือ สนามสโมสรเสือป่า สวนดุสิต พระเจ้าอยู่หัวเสด็จทอดพระเนตร์ แต่ได้เสด็จเย็นไปหน่อยจวนจะหมดเวลา เล่นก็เย็นมาก ผลที่สุดนักเรียนนายร้อยชนะประตูหนึ่ง เวลาเหลือน้อยแก้ตัวไม่ได้ ทีมโรงเรียนนายร้อยทหารบกได้ถ้วยในปีนั้น ขณะที่ตอนต้นของโรงเรียนแพทย์ไปรวมอยู่หอวัง *(สถานกีฬาแห่งชาติเวลานี้)* ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ นั้น ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าผู้ฝึกซ้อมฟุตบอล

ฟุตบอลถ้วยทองหลวง

ฟุตบอลถ้วยทองหลวง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดมีขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ แต่ในต้นปีนี้ยังมิได้ทรงตั้งกรมนักเรียนแพทย์เสือป่าหลวง ฟุตบอลของนักเรียนแพทย์จึงมิได้ส่งเข้าร่วมแข่งขัน ปีต้นนี้โรงเรียนนายเรือได้รับพระราชทานถ้วย ฟุตบอลถ้วยทองนี้ประกอบด้วยทีมของเสือป่าเหล่าต่าง ๆ รวมทั้งโรงเรียนนายร้อยทหารบก และโรงเรียนนายเรือเข้าแข่งขันกัน

ณ วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ประกาศตั้งกรมนักเรียนแพทย์เสือป่าในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้น ฉะนั้น ในปี พ.ศ.

นักฟุตบอลราชแพทยาลัย พ.ศ. ๒๔๖๓
(หลวงกายวิภาคบรรยาย ยืนคนที่ ๓ จากขวา)

หลวงกายวิภาคบรรยาย (ยืนซ้ายสุด)
นำทีมฟุตบอลไปแข่งขันที่เวียตนาม

๒๔๕๙ กับ พ.ศ. ๒๔๖๐ กรมนักเรียนแพทย์เสือป่าจึงส่งเข้าชิงฟุตบอลถ้วยทองหลวง ภายหลังเรียกว่าถ้วยนักรบต่อไป

"แต่วัน แต่วัน ไปดูแข่งขันชิงฟุตบอลถ้วยทอง ถ้วยทองเป็นของพระราชะ ถ้าใครชนะได้รับฯ ถ้วยทอง" นี่คือ เพลงเชียร์ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ ทีมของกรมนักเรียนแพทย์เสือป่า มีหลวงบริบูรณ์ฯ เป็นผู้นำ และข้าพเจ้าเป็นผู้ช่วย ปีนี้เป็นปีแพทย์ฝึกหัดของชุดข้าพเจ้าและมีชั้นข้าพเจ้าเล่นถึง ๖ คน ผลคือ กรมนักเรียนแพทย์เสือป่าได้รับพระราชทานถ้วยทองในปีนี้

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ กรมนักเรียนแพทย์เสือป่าได้ส่งเข้าแข่งขันฟุตบอลถ้วยทองอีก ข้าพเจ้าเป็นผู้นำทีม เพราะหลวงบริบูรณ์ฯ ได้ลาบวชเป็นพระภิกษุประจำวัดเทพศิรินทร์ ปีนี้นักเรียนแพทย์ต้องแยกกันอยู่ถึงสองแห่ง คือ อยู่ที่โรงพยาบาลศิริราชแห่งหนึ่ง กับที่หอวังอีกแห่งหนึ่ง การกำหนดการฝึกซ้อมฟุตบอลจึงต้องกำหนดซ้อมเป็นหลายแห่ง เช่นที่สนามหอวังบ้าง สนามโรงเรียนเทพศิรินทร์บ้าง และที่สนามหลวงบ้าง ทางหอวังข้าพเจ้าเป็นหัวหน้า ส่วนทางโรงพยาบาลศิริราช นายต๋อ ศุกระศร (หลวงวิวัฒน์ฯ) เป็นหัวหน้า ได้ร่วมซ้อมกันอย่างจริงจัง เพราะขาดผู้นำ คือหลวงบริบูรณ์ฯ ผู้ซึ่งเคยนำมาแต่ตอนต้นประการหนึ่ง ทั้งนักฟุตบอลชุดข้าพเจ้าก็ออกไปเป็นแพทย์หมด และมิหนำซ้ำยังไปกระจายอยู่ทีมนักรบอื่นๆ และยังจะมาประจันบานกับเราอีกประการหนึ่งด้วย พวกเราพร้อมใจกันหัดและซ้อมอย่างบุกตายหน้า และไม่ลืม "ฟุตบ่มแข้ง" ของเราซึ่งซ้อมไว้ได้กำลังเพิ่มขึ้นจากนักเรียนชุด พ.ศ. ๒๔๖๐ ตั้ง ๗ คน ซึ่งเป็นปีแพทย์ฝึกหัดของเขา เรารวมกำลังแรง พร้อมทั้งจิตใจ วิ่งอย่างไม่กลัวเหนื่อย ต้องรักษาชื่อไว้อย่างปีเก่า ผลที่สุดถ้วยทองหลวงปี ๒๔๖๐ ก็คงอยู่ที่เก่า ณ กรมนักเรียนแพทย์เสือป่าอีกครั้งหนึ่ง

ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายฟุตบอลถ้วยทองไปแข่งขันที่พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม และค่ายบ้านโป่ง ในคราวซ้อมรบเสือป่าปลายปี พวกแพทย์และนักเรียนแพทย์เสือป่า ถูกไปประจำกองอื่นๆหมด และแยกกันไปอยู่ในทีมเหล่าต่างๆ กรมนักเรียนแพทย์เสือป่าจึงไม่ส่งเข้าแข่งขัน พวกที่แยกไปประจำเหล่าต่างๆก็ต้องไปประจันบานกันเอง ทางกรุงเทพฯในต้นปีก็มีฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทาน ซึ่งเวลานั้นไม่เรียกว่าฟุตบอลถ้วยทองแล้ว คณะหรือโรงเรียนชั้นสูงต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนนายเรือ และอื่น ๆ เข้าแข่งขันกันในราวต้นปี มักจะเป็นปลายฤดูฝน

ตอนที่คณะฟุตบอลถ้วยทองปรากฏอยู่ก็ได้มีฟุตบอลชาติ และฟุตบอลในหลวงขึ้นด้วย เข้าแข่งขันกับสมาชิกของราชกรีฑาสโมสร ขณะนี้เป็นคราวระหว่างมหาสงคราม ณ ทวีปยุโรป มีพวกแพทย์และนักเรียนแพทย์ของคณะแพทย์-ศาสตร์ตั้ง ๕ - ๖ คนรวมอยู่ในทีมชาติและทีมในหลวงด้วย ทีมชาติและทีมในหลวงเกือบเป็นทีมเดียวกัน ดูเหมือนว่าทีมชาติตอนหลังเรียกว่า "ทีมในหลวง"

การกรีฑานักเรียนของกรมศึกษาประจำปี

ในสมัยก่อน และข้าพเจ้าเป็นนักเรียนโรงเรียนแพทย์ได้ส่งเข้าแข่งขันทุกๆปี มีหลายอย่าง เช่น วิ่งทน เดินเร็ว กระโดดสูง วิ่งข้ามรั้วฯลฯ ก็ได้รับรางวัลหลายอย่าง ที่สำคัญที่สุดจำพวกที่เล่นเป็นหมู่เป็นพวกก็เช่น ชักคะเย่อ ชักคะเย่อได้รับรางวัลที่หนึ่งทุกๆปี จนได้โล่การชักคะเย่อเป็นกรรมสิทธิ์ ครั้นต่อมาคือราวปี พ.ศ. ๒๔๖๔ หรือปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ทางจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยได้ตั้งเป็นสโมสรขึ้น เรียกว่า "สโมสรจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย" ซึ่งต่อจากนี้ไป

โรงเรียนในคณะต่าง ๆ จะต้องร่วมกันดำเนินงานต่าง ๆ กันเอง เช่น การกีฬาทุกชนิด การดนตรี ห้องสมุด การสมาคมเป็นต้น บางแผนกก็ยังมีครูและอาจารย์เป็นหัวหน้าผู้นำอยู่บ้าง เช่นแผนกฟุตบอลเป็นต้น

กิจการในการกีฬาฟุตบอลต่อมาก็อยู่ในสโมสรจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ซึ่งข้าพเจ้าได้หยุดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ตอนหลังจากปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ต่อมาก็ควรเป็นของนักเรียนหัวหน้าการกีฬาแผนกฟุตบอลรุ่นหลัง ๆ นี้ อนึ่งการกรีฑานักเรียนของกรมการศึกษา ซึ่งจัดเป็นการประจำปีขึ้นนั้น ครั้นเมื่อได้ตั้งสโมสรจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยแล้ว ๒-๓ ปี ก็เป็นอันงดส่งเข้าแข่งขันกับนักเรียนมัธยมแล้ว และจัดการแข่งขันขึ้นระหว่างนักเรียนคณะต่าง ๆ ของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยประจำปีของสโมสรต่อมาจนเวลานี้

ทราบว่าขุนเกตุทัศน์วิทยาพยาธิ (เกตุ) เป็นผู้เริ่มจะเขียนเรื่องนี้ แต่จะเป็นเพราะเหตุอะไรก็มิทราบ นายแพทย์สวัสดิ์ แดงสว่าง ผู้รวบรวมหนังสือฉบับนี้ฝ่ายนักเรียนเก่ากลับมาเกณฑ์ให้ข้าพเจ้าเขียนอีก และยังกำหนดจำกัดเวลาเขียนไว้แต่เพียงเล็กน้อยอีกด้วย ข้าพเจ้ารู้สึกว่าออกจะเขียนมากหลายเรื่องไปสักหน่อย แต่เป็นคราวที่ฉลองโรงเรียนกึ่งศตวรรษ เพื่อรวบรวมการกีฬาฟุตบอลไว้บ้างตามควรเท่าที่จะทรงจำได้ จึงรับปากสนอง โดยเมื่อไม่มีใครจะเขียนเรื่องนี้ ข้อความผิดพลาดตกหล่น ต้องให้อภัย ผู้เล่นฟุตบอลรุ่นเก่า ๆ ที่เพิ่งนึกชื่อได้ตอนหลังนี้ก็ยังมีอีกบ้าง เช่น นายมาก รื่นใจชน (หลวงการุณศิลา) และหลวงเจนพยาบาลเป็นต้น ซึ่งสมควรกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ คนอื่น ๆ รุ่นแก่เก่ายังนึกไม่ออกและมิได้อ้างนามต้องขออภัยด้วย.

การต้อนรับนักศึกษาแพทย์เข้าใหม่

การต้อนรับนักศึกษาที่เข้าใหม่ นับว่าเป็นธรรมเนียมของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยทั่วไป ซึ่งจัดพิธีรับรองต้อนรับทุก ๆ ปีเป็นประจำ การทำพิธีต้อนรับจะเป็นงานใหญ่โตกว้างขวางเท่าไรก็แล้วแต่กำลังแรงและกำลังทรัพย์ของนักศึกษาเก่าที่กำลังเรียนอยู่ก่อน เป็นผู้จัดการรับรองขึ้น แขนงหนึ่งในการทำพิธีรับรองต้อนรับนักศึกษาใหม่นี้ ก็คือการพิมพ์หนังสือขึ้นเล่มหนึ่งประกอบการพิธีรับรอง จะเป็นหนังสือเล่มใหญ่หรือเล็กก็แล้วแต่บรรณาธิการจะรวบรวมขึ้น เรื่องต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ในเล่ม ก็ได้มาจากอาจารย์และนักศึกษาเก่าที่กำลังเล่าเรียนอยู่เป็นผู้จัดปรุงขึ้น เนื้อเรื่องในเล่มก็มีต่าง ๆ กัน เช่นการตักเตือน ให้ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งสารคดีย่อ ๆ พอควร สำหรับเรื่องของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นห่วงในเรื่องอนามัยและสุขภาพของนักศึกษาแพทย์มาก เพราะจะต้องใช้เวลาเรียนวิชาแพทย์เบื้องต้นมาก คือจะต้องเรียนในเวลากลางวันทั้งวันที่โรงเรียน และจะต้องดูหนังสือเวลากลางคืนที่บ้านเวลาพักว่างก็มีน้อย นักศึกษาที่เข้าใหม่จะต้องเรียนอย่างหนักและเหนื่อยมาก นักศึกษาใหม่ควรจะเตรียมตัวแบ่งเวลาเรียนและเวลาพักให้เหมาะสมกับตนเอง ชั่วเวลาทุก ๆ ๒๔ ชั่วโมง (วันกับคืนหนึ่ง) และปฏิบัติให้เป็นระเบียบเสมอกันไปทุก ๆ วัน นานเข้าก็จะเคยชินไปเอง ระวังอย่าให้น้ำหนักตัวลดมากเกินไป อาหารควรรับประทานเป็นเวลาและให้มากพอ อย่าให้โหยหรือหิวโดยรับประทานอาหารน้อยเกินไป สุขภาพจะเสื่อมไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ก็ขอเตือน เรื่องจรรยาและความประพฤติ นักศึกษาแพทย์ทุกคน ต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี กิริยาวาจา ใจเรียบร้อย, มีความสามัคคี, ทำตนให้เป็นคนเข้าหมู่ เข้าสังคมได้เหมาะสมได้ทุกชั้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบกับมีความรู้ในวิชาแพทย์เป็นชั้น ๆ ขึ้นไป ก็จะเป็นความสำเร็จ คือการเป็น "แพทย์ที่ดี" สมความประสงค์ของท่านทุก ๆ คน.

เรื่องแข่งการเรียน

ความประสงค์ของหัวข้อนี้ ก็เพื่อแนะนำหรือตักเตือนให้นักศึกษาแพทย์ขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน แนะให้นักศึกษาแต่ละคนมี คติ ไว้ว่า ตัวเองจะต้องพยายามเรียนให้ดีกว่าเพื่อนๆ ซึ่งต่างคนต่างมีคตินึกเรียนแข่งขัน ในชั้นแรกก็เรียนแข่งขันกันระหว่างหมู่หรือโต๊ะที่อาจารย์จัดรวมกันไว้ และแข่งกันในหมู่หรือโต๊ะเดียวกัน จนถึงการแข่งเรียนกันในระหว่างเพื่อนสนิทอันเรียนรวมอยู่ในชั้นเดียวกัน ถ้านักศึกษาแต่ละคนมีคติและพยายามแข่งการเรียนกัน ปฏิบัติอยู่เช่นนี้จนตลอดภาคหรือจนตลอดปีเรียน จะทำให้นักศึกษาแต่ละคนเรียนดีขึ้นกว่าเดิมมาก จงเสียดายเวลาที่เสียไปเปล่าประโยชน์ อย่าผลัดเวลา กำหนดเวลาเรียน ทำงาน ดูหนังสือ พักผ่อนในวันหนึ่งๆให้เหมาะ จนกระทั่งเวลารับประทานอาหารและเวลานอนให้พอ เข้าห้องเรียนให้ตรงต่อเวลา ปฏิบัติให้เป็นประจำต่อวันหนึ่งๆ จนตลอดภาคและตลอดปี ปฏิบัติอยู่คงที่เป็นระดับอยู่เสมอ จะทำให้สุขภาพของร่างกายดี เมื่อทำได้เช่นนี้แล้วก็ไม่จำเป็นต้องขยันและมุมากในเวลาสอบครั้งหนึ่งๆ หรือสอบใหญ่ปลายปี เมื่อปฏิบัติและพยายามแข่งกันได้ก็จะทำให้การเรียนดีมีความรู้ดีขึ้น โบราณว่า "การแข่งเรือแข่งพายยังแข่งกันได้" นักศึกษา "แข่งการเรียน" กันบ้างก็จะดี การแข่งบุญแข่งวาสนาเราไม่พูดไม่นึกถึง ซึ่งจะทำให้เราท้อแท้ใจหมดความมานะ หมดความพยายามที่จะเรียน จึงขอเตือนนักศึกษาแพทย์ทุกคนจงมานะถึงการเรียน พยายามหมั่นเพียร ผลก็จะได้ความรู้ทั่วมากขึ้น เมื่อมีความรู้ดีและได้ทั่วขึ้นแล้ว แน่นอนการสอบไล่ก็ไม่ต้องวิตกกังวล ความสำเร็จของนักศึกษาแต่ละคนจะสำเร็จผลคือ "การสอบไล่ได้" และในที่สุดก็เป็น "แพทย์" หรือ "คุณหมอ" ตามความประสงค์.

คติอีกแง่หนึ่งของนักศึกษาแพทย์

คือ "ความอดทน" ซึ่งจำเป็นต้องฝึกฝนระหว่างเป็นนักศึกษาตลอดจนเป็นแพทย์

ความอดทนคือความมานะ เพียร อดกลั้น บากบั่นต่อความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ

□ อดทนในการศึกษาเล่าเรียน หมั่นพยายามเรียน ตรงต่อเวลาเข้าเรียน

□ อดทนต่อการปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการ ทำงานให้เสร็จ

□ อดทนต่อการหิวโหย บางครั้งบางคราว

□ อดทนในการที่จะทำความดี ละเว้นความชั่ว คือประพฤติตัวดี

□ อดทนในการละเว้นการเที่ยวเตร่ ละเว้นการเสพสุรายาเมา

□ อดทนที่จะต้องสละเวลาช่วยเหลือผู้อื่น

โอวาท

การเข้าเรียนวิชาแพทย์เบื้องต้นในปีนี้ ทางคณะแพทย์ศาสตร์ ร.พ. จุฬาลงกรณ์ก็ได้เปิดการเรียนแต่เช้าวันจันทร์ที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๙๕ แล้ว นักศึกษาใหม่ได้พบกับอาจารย์ทั้งหลายในแผนกกายวิภาคศาสตร์ก่อน เป็นการเริ่มต้นต้อนรับนักศึกษาขึ้นโดยมิได้มีพิธี แต่พิธีการต้อนรับนักศึกษาใหม่ก็ได้เริ่มขึ้นในเวลาต่อมา

ข้าพเจ้าขอตักเตือนแพทย์รุ่นใหม่ไว้สัก ๓ ข้อ คือ

๑. **จงอุตสาหะ หมั่น เรียน ด้วยความเพียร หาความรู้**

๒. **จงรักษาอนามัยและสุขภาพไว้โดยปรกติ อย่าให้เกิดโรคภัยขึ้นในตัว**

๓. **ปรับปรุงตัวเองให้เหมาะสมกับเป็นนักศึกษาแพทย์ ซึ่งเตรียมตัวจะเป็นแพทย์ที่ดี พร้อมด้วยความประพฤติดี กิริยา วาจา และใจดี**

ท่านเป็นนักศึกษาแพทย์ใหม่ ต้องศึกษาในวิชาที่เรียนมาก การเรียนหนักใช้เวลามากในการศึกษาวิชาแพทย์นี้ ในเวลาเดียวกันท่านก็ต้องระวังสุขภาพของท่านเองด้วย คือต้องแบ่งการเรียนให้เหมาะสมกับเวลา เข้าใจหาวิธีเรียน หาเวลาพักและนอนตามควร บำรุงร่างกายด้วยอาหารให้พอ อย่าเที่ยวมากจนอดหลับอดนอนจะทำให้เกิดโรค ส่วนการปรับปรุงตัวเองให้เหมาะสมกับการเป็นนักศึกษาแพทย์นั้นก็ควรและจำเป็นที่สุด ทำตัวให้เข้ากับหมู่คณะแพทย์และสังคมอื่นได้มีความประพฤติดี มีใจเมตตา กรุณา เผื่อแผ่ มีการเคารพผู้อาวุโส ทำตามคำสั่งความสามัคคี การฝึกจิตใจให้ดี เพราะการแพทย์เป็น Noble Profession ฉะนั้นท่านจำเป็นต้องฝึก Noble mind ของท่านให้เป็นนักศึกษาแพทย์ที่ดี และเตรียมตัวเป็นแพทย์ที่ดีต่อไป.

คติธรรมแห่งความเจริญ

คติธรรมนี้มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. ความซื่อตรง

๒. ความสัตย์จริง พูดความจริง

๓. ความกตัญญู กตเวที การรู้คุณและสนองคุณตามควร

บุคคลแต่ละคนต้องการความเจริญในชีวิตของตน ควรมีคติธรรมนี้อยู่ในตัวและประพฤติตาม บุคคลนั้นย่อมมีความเจริญตลอดชีวิต.

หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา ๓ ประการ คือ

๑. พระพุทธศาสนาสอนบุคคลให้เว้นการประพฤติความชั่ว

๒. พระพุทธศาสนาสอนบุคคลให้ประพฤติความดี

๓. พระพุทธศาสนาสอนบุคคลให้ทำให้ใจสะอาด มีจิตใจผ่องใสชำระจิตใจของตนเองให้บริสุทธิ์ การชำระจิตให้สะอาดก็เป็นรากฐานให้เว้นการประพฤติชั่วและประพฤติความดีทั้งสิ้น

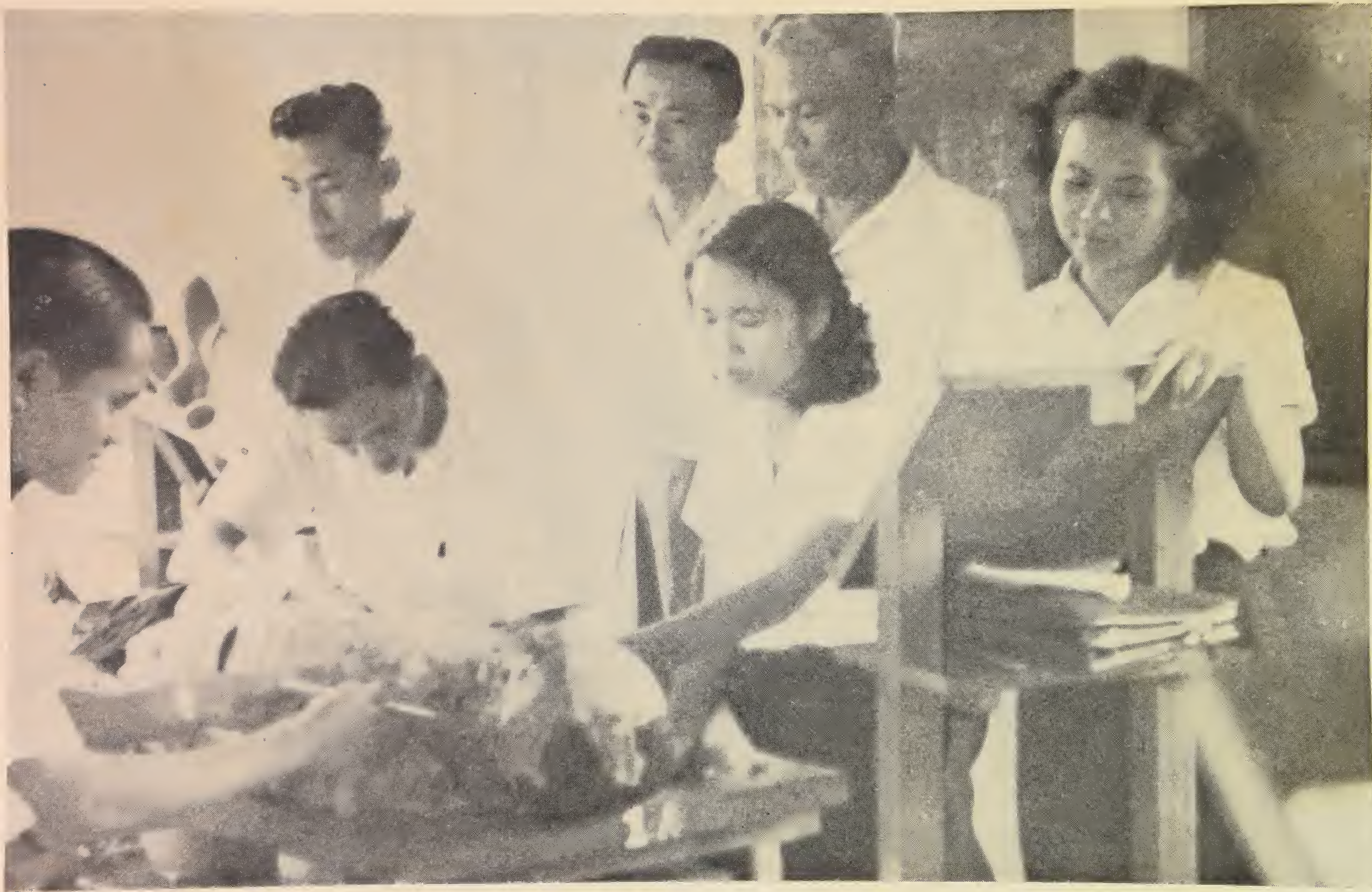
ได้จากการอ่านหนังสือเรื่องพุทธศาสนา ในวันวิสาขะบูชาเพ็ญกลางเดือน ๖

หลวงกายวิภาคบรรยาย (ยืนซ้ายสุด) ที่พระปฐมเจดีย์

พ.ศ. ๒๔๖๓

หลวงกายวิภาคบรรยาย ขณะสอนในห้องปฏิบัติการ

คำขวัญ

ส่วนหนึ่งของ คิหิปฏิบัติ อันเป็นการปฏิบัติสำหรับคฤหัส หรือประชาชนทั่วไป คือฉักกะ หรือทิศ ๖

๑. ปุริตถิมทิส คือทิศเบื้องหน้า บิดามารดา
๒. ทักษิณทิส คือทิศเบื้องขวา อาจารย์
๓. ปัจฉิมทิส คือทิศเบื้องหลัง บุตรภรรยา
๔. อุตตรทิส คือทิศเบื้องซ้าย มิตร
๕. เหฏฐิมทิส คือทิศเบื้องต่ำ บ่าว
๖. อุปริมทิส คือทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์

เฉพาะทักษิณทิศ คือทิศเบื้องขวาอาจารย์ อาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕

๑. แนะนำดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกศิษย์ให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง
๔. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือจะไปทางทิศไหนก็ให้สะดวก)

ศิษย์พึงบำรุงสนองด้วยสถาน ๕

๑. ด้วยลุกขึ้นยืนรับ
๒. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับ (ควรจะคอยรับการสอน)
๓. ด้วยเชื่อฟัง
๔. ด้วยอุปัฏฐาก
๕. ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

เรื่องกีฬากลางแจ้ง

ประธานแผนกกีฬากลางแจ้งของสโมสรคณะแพทย์ศาสตร์ ร.พ. จุฬาลงกรณ์ ได้มาขอความเห็นในเรื่องกีฬา เพื่อจะพิมพ์ในหนังสือแจกในงานฉลองโล่ซึ่งคณะรักบี้ของมหาวิทยาลัยแพทย์ได้รับ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ นี้ การฉลองนี้ทางนักศึกษาแพทย์ได้รับการร่วมมือทางสโมสรและแพทย์สมาคม ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกยินดีด้วย

การกีฬากลางแจ้งแทบทุกอย่างต้องการความสำคัญ ๓ อย่าง คือ

๑. การเงินอุดหนุน ในเครื่องประกอบการเล่น เครื่องเกม เครื่องแต่งตัวผู้เล่นตลอดจนค่ารถไปซ้อมและไปแข่งขัน

๒. ผู้ที่เข้าแข่งขัน คือผู้ที่เล่นกับผู้ที่ซ้อมให้

๓. ผู้อุดหนุนหรือหัวหน้า ต้องเป็นผู้มีใจกว้างขวาง ต้องเป็นผู้ยอมเสียสละแทบทุกอย่าง สละทั้งเวลาและการเงินเท่าที่จำเป็น ทั้งเป็นผู้ที่ชอบในกีฬานั้น ๆ จริง ๆ ควบคุมนักกีฬาให้รวมกันอยู่ได้ดี ในข้อ ๓ นี้ออกจะหาได้ยาก

ถ้าเป็นกีฬาอาชีพ การเงินดี ก็หานักกีฬาได้ดี นักกีฬาสมัครเล่นหรือนักกีฬาที่เล่นเพื่อสนุกและออกกำลังก็คงเล่นไปตามโอกาสที่ควรจะอำนวยให้ พวกนี้ก็คือนักเรียนและนักศึกษานั่นเอง พวกนักเรียนหรือนักศึกษาที่เป็นนักกีฬาด้วยควรสำนึกในการเรียนไว้ด้วยให้มากที่สุด ควรแบ่งเวลาเรียน และแบ่งเวลาเล่น เรียนต้องตั้งใจเรียนจริง การเล่นกีฬาก็พยายามเล่นให้ดี นักกีฬาที่เรียนดีและ

เล่นกีฬาเก่ง จะได้รับความชมเชยและทำการงานดีด้วย นักกีฬาควรพยายามกันแก้ตัว ที่ผู้อื่นเข้าใจกันทั่ว ๆ ไปว่า "เป็นนักกีฬามักจะเรียนหนังสือไม่เก่ง" ความจริงผู้ที่เป็นนักกีฬากลางแจ้ง มักแสดงความเป็นไปในตัวเองให้ผู้อื่นเห็นว่าตัวนักกีฬานั้น ๆ เป็นคนเช่นไร เพราะต้องแสดงรวมทั้งกาย, วาจา, และใจ, ว่าเป็นบุคคลเช่นไรให้ผู้อื่นเห็น ตรงข้ามกับบุคคลที่ไม่เป็นนักกีฬา ซึ่งคนพวกนี้น่ากลัวที่สุด เพราะไม่ได้แสดงความเป็นไปในตัวเองให้คนอื่นเห็น ว่าเป็นบุคคลเช่นไร อีกประการหนึ่งความประพฤติของนักกีฬาต้องเป็นคนประพฤติดีพร้อมด้วย กาย, วาจา, และใจ.

กายวิภาคศาสตร์ของประเทศไทย

ตอนหนึ่ง ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๑

โดย นายแพทย์สุด แสงวิเชียร

การแพทย์แผนปัจจุบัน มีข้อแตกต่างจากการแพทย์แผนเก่าของไทยอยู่ข้อหนึ่ง คือแยกโรคตามสมุฏฐาน หรือมิฉะนั้นก็แยกตามอวัยวะที่มีการพิการเกิดขึ้น ในการแยกโรคตามประการหลัง จำเป็นต้องมีการศึกษาอวัยวะตามที่ปรากฏอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ถ้าอวัยวะนั้นอยู่ตามผิวกายก็เห็นได้ง่าย แต่ถ้าอยู่ลึกลงไป วิธีเดียวที่จะศึกษาให้รู้แท้ก็คือการผ่าและชำแหละดู ทำให้เกิดการศึกษาส่วนประกอบของโครงร่างของร่างกายโดยละเอียด ที่เรียกกันตามแพทย์แผนใหม่ว่า "วิชากายวิภาคศาสตร์" และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เนื่องจากโรคว่า "วิชาพยาธิวิทยา" ทั้ง ๒ วิชานี้ไม่มีปรากฏในที่ใดซึ่งจะพอแสดงได้ว่าแพทย์แผนเก่าของไทยได้รู้ทราบซึ้งถึงส่วนของร่างกาย และการเปลี่ยนแปลงทางพยาธิสภาพของส่วนของร่างกายนั้น ๆ ถึงในหอสมุดแห่งชาติ ข้าพเจ้าก็ค้นได้แต่รูปภายนอกเท่านั้นซึ่งใช้เป็นตำราวิธีนวด แต่ถึงกระนั้นก็ดีผู้เขียนก็ต้องขอรับสารภาพว่ายังไม่มีโอกาสศึกษาตำหรับตำราการแพทย์แผนเก่าไทยละเอียดทุกเล่มทุกฉบับที่จะยืนยันได้เต็มที่ว่า ข้อความที่กล่าวมาแล้วเป็นความจริงโดยแน่แท้ ถ้าท่านผู้ใดได้พบเห็นข้อเขียนนี้ แล้วมีหลักฐานยืนยันได้ว่าแพทย์ไทยแผนเก่าก็มีการศึกษากายวิภาคศาสตร์และพยาธิวิทยาเช่นกับการแพทย์แผนปัจจุบันเหมือนกัน ขอได้กรุณาติดต่อชี้แจงมาที่ข้าพเจ้า จะเป็นบุญคุณอย่างมากต่อวิชาการแขนงนี้ของประเทศและต่อตัวข้าพเจ้าด้วย เท่าที่ข้าพเจ้ากล้ากล่าวออกไปเช่นนั้น ก็เนื่องในการติดต่อสนทนากับแพทย์แผนเก่า ไม่เคยมีผู้ใดมีความรู้ทราบซึ้งถึงส่วนต่าง ๆ

ของร่างกาย พอที่ข้าพเจ้าจะรับนับถือได้ว่าเป็นอาจารย์ บางคนที่ใช้เวทย์มนต์คาถารักษา เช่นในการทำพิธีต่อกระดูกหรือทำเพื่อให้ส่วนของร่างกายที่เจ็บปวดทุเลาลง ก็เคยใช้ให้ข้าพเจ้าแนะนำตำรากายวิภาคศาสตร์ให้ ทางตะวันออกนี้การแพทย์ดูจะสนใจเกี่ยวกับกายวิภาคศาสตร์ของมนุษย์น้อย หรือมิฉะนั้นก็เนื่องจากการเคารพต่อศพไม่สมควรทำให้เกิดแผลขึ้นต่อศพ วิธีแบบแพทย์จีนที่ใช้เข็มเล็กแหลมแทงลงไปที่บางส่วนของร่างกายในการรักษาโรค ตำราที่เอามาให้ตรวจสอบก็เป็นภาพพิมพ์ของตำรากายวิภาคปัจจุบัน นอกจากนี้ข้าพเจ้าไม่คิดว่าจะมีผู้ใดทำการชำแหละศพโดยละเอียดได้ในอากาศเช่นนี้ของประเทศไทย ถ้าไม่ดองยาศพไว้ก่อน เพียงเวลา ๒๔ ช.ม. ก็มีกลิ่นพอที่จะให้รีบเอาไปฝังหรือเผา ตามศิลาจารึกในวัดพระเชตุพน ข้าพเจ้าได้ลองสำรวจดูแล้ว ๒ ครั้ง ก็ไม่ปรากฏว่ามีอยู่ ณ ที่ใด คงมีแต่รูปของรูปกายภายนอก ด้านหน้าด้านหลัง แสดงตำแหน่งต่าง ๆ ที่ใช้ในวิชานวด (รูป ๑) ไม่ได้แสดงว่าได้มีการศึกษาลึกซึ้งลงไปจากผิวภายนอก ที่ลำตัว

รูป ๑ ภาพเขียนบนแผ่นหินที่ศาลาวัดพระเชตุพน ฯ

ทางด้านหน้าถึงจะแสดงรูปของกระดูกหน้าอก (Sternum) และรูปกระดูกซี่โครงก็ผิดพลาดมาก กระดูกหน้าอกทำเป็นวง ๆ ซ้อนกันแสดงว่ามีการเข้าใจเหมือนกันว่ากระดูกนี้แบ่งออกเป็นปล้องๆ คล้ายกระดูกหน้าอกของเด็กที่ได้ฝังดินอยู่แล้วกระดูกอ่อนถูกทำลายไป กระดูกนี้ในผู้ใหญ่คงแยกได้เพียง ๓ ท่อน เป็นการประหลาดที่การเข้าใจรูปร่างของกระดูกหน้าอกไปเหมือนกับรูปพระผอม (รูป ๒) ซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดี ที่สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ทรงนิพนธ์ และเป็นพระพุทธรูปแบบหนึ่งที่ประดิษฐานไว้ในระเบียงโบสถ์ของวัดเบญจมบพิตร เข้าใจว่าจำลองมาจากองค์ที่จำลองส่งมาถวายเสด็จในกรม พระพุทธรูปแบบนี้ Garrison (ค.ศ. ๑๙๒๖) กล่าวว่าพบที่ Gandhara ทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย และพบที่ Elura ใกล้เมืองบอมเบ และเป็นรูปภาพประดับผนังในโบสถ์ของเตอรกีสตานตะวันออกซึ่ง Garrison กล่าวว่าเป็นการสร้างตามแบบศิลป์ของกรีกสมัยหลัง

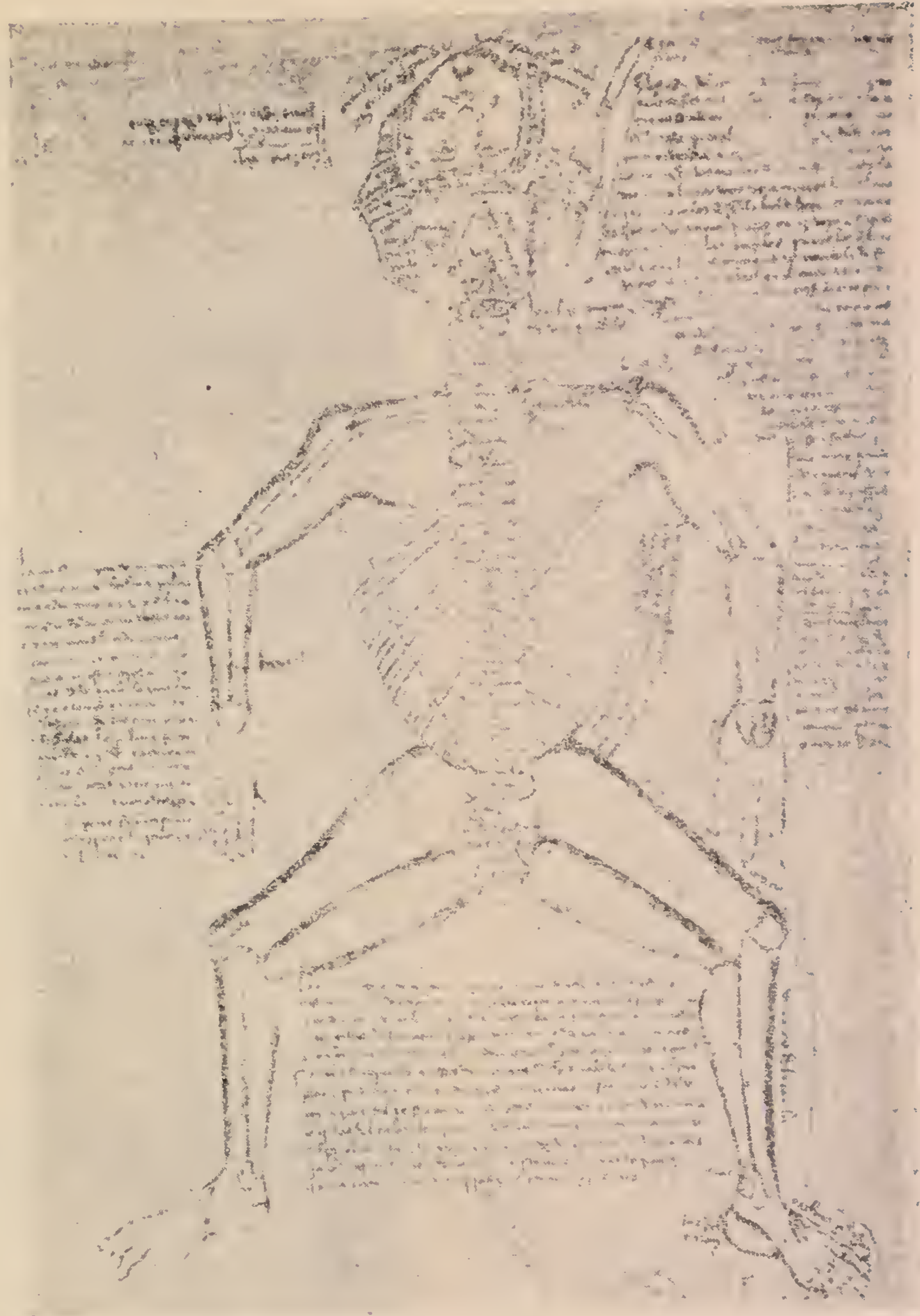
จากกระดูกหน้าอกมีเป็นเส้นโค้งลงล่างแล้วลากขึ้นไปหาทางหลัง ข้างหนึ่งมีจำนวนราว ๖ เส้น ลากขนานกับเส้นที่อยู่สูงกว่าส่วนที่เป็นกระดูกหน้าอกและไปขนานกับเส้นคู่ ๒ เส้นที่ลากรอบคอ เข้าใจว่าเส้นโค้งเหล่านี้ผู้ที่เขียนรูปคงแทนกระดูกซี่โครง และเส้นสูงกว่ากระดูกหน้าอกคงแทนกระดูกไหปลาร้า แต่ไม่เข้าใจจึงลากโค้งมากไปทางข้างบนแทนที่จะทอดตามนอนไปหาไหล่ ตำแหน่งเส้นที่แทนกระดูกซี่โครงยกเว้นอันที่ ๑ ค่อนข้างถูกต้อง

ทางด้านหลังของภาพเขียนเป็นปล้อง ๆ แทนกระดูกสันหลังนั้นนับได้ประมาณ ๑๘ ปล้องเขียนลงมาแค่เอวเท่านั้น จากปล้องตรงกลางเขียนเป็นเส้นโค้งโอบไปทางข้างหน้าข้างละ ๑๓ เส้น คงแทนกระดูกซี่โครง แต่เขียนต่ำลงมามากตอนบนของหลังไม่มีเลย คือตอนที่ถูกคลุมด้วยกระดูกสะบัก

รูปที่เขียนไว้ผมทรงมหาดไทย ท่าทางรูปแทนที่จะทำเป็นรูปขาเหยียดตรงกลับทำท่างอแยะเข่าเล็กน้อย ไปเหมือนกับรูปกายวิภาคศาสตร์ของชาวเปอร์เซียสมัยกลาง ซึ่งอยู่ใน India Office ลอนดอนในขณะนี้ (รูป ๓)

รูป ๒ "พระผอม" จากรูปในหนังสือของ Garrison

รูป ๓ ภาพกายวิภาคของชาวเปอร์เซียสมัยกลาง จาก Garrison

เท่าที่ได้พิจารณามาเพียงเท่านี้ อาจพูดได้ว่าการศึกษากายวิภาค-ศาสตร์ของคนไทย คงศึกษากันแต่ส่วนรูปกายภายนอกเท่านั้น รูปที่เขียนไม่ได้แสดงให้เห็นแม้แต่ส่วนสัดที่เกิดจากกล้ามเนื้อ กระดูกต่างๆ ที่ได้กล่าวในรูปอาจจะเขียนจากศพที่แห้งเหี่ยวเห็นกระดูกโปนออกมา หรือมิฉะนั้นก็พิจารณาเอาจากคนที่ผอมแห้งมาก ๆ เป็นเหตุให้ส่วนของกระดูกซี่โครงที่ถูกกระดูกสบักคลุมอยู่จึงไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในภาพ

รูปเขียนทั้ง ๒ นี้ จะถูกอิทธิพลจากรูปภาพของชาวเปอร์เซียได้หรือไม่ ผู้เขียนไม่อยู่ในฐานะที่จะกล่าวได้แน่ชัด แต่จากท่ายืนขางอและแบะเข่าทำให้คิดว่าอาจมีอิทธิพลของรูปเหล่านั้นอยู่บ้างก็ได้ แต่จะติดต่อสืบเนื่องกันมาโดยทางใดและสมัยใดนั้นผู้เขียนจนปัญญา

ฉะนั้นการศึกษากายวิภาคศาสตร์ตามแผนปัจจุบันข้าพเจ้าจึงสันนิษฐานเอาว่าเกิดพร้อมกับการสอนวิชาแพทย์ใน "โรงศิริราชพยาบาล" ใน พ.ศ. ๒๔๓๒ แต่การสอนในสมัยนั้นพิจารณาตามคำบันทึกของ พ.ต. อัทย์ หะสิตะเวช (เวชนิสสิต ๒๔๘๒) คงไม่มีการชำแหละกัน บอกให้จดด้วยปากเรียกกันในสมัยนั้นว่า วิชาสรีรศาสตร์ แต่มีการสอนผ่าศพ บันทึกไว้ เพื่อให้มีความคุ้นเคย ใจกล้า แลเห็นอวัยวะเส้นเอ็นโดยชัดเจน

จากรูปที่มีอยู่ในหนังสือเวชนิสสิต พ.ศ. ๒๔๗๘ ซึ่งมีคุณหมอ ทิพย์ ผลโภค เป็นบรรณาธิการ และได้บันทึกไว้ว่าเป็นรูปที่ค้นจากห้องพัสดุโรงเรียนนั้น เข้าใจว่าการสอนกายวิภาคศาสตร์โดยให้นักเรียนดูจากของที่คล้ายจริง คือจากรูปปั้นจำลองเห็นจะตั้งต้นในรุ่นที่ ๓ ราว พ.ศ. ๒๔๓๔ ในรูปมีฝรั่งเข้าใจว่าเป็นคุณพระอาจวิทยาคมกำลัง Demonstrate และมีนักเรียนรุ่นที่ ๓ ไว้เขี้ยกำลังจด

จากรูปมองคล้ายศพที่ชำแหละมาก แต่ข้าพเจ้าไม่คิดว่าเป็นศพ คือกระดูกซี่โครงที่ตัดยกเอาส่วนหน้าของลำตัวออกนั้นเรียบเกินของจริง ส่วนหัวและคอเห็นเส้นเอ็นชัดเจนเกินจริง (รูป ๔) คุณพระอาจวิทยาคมไม่เพียงแต่ดัดแปลงการสอนจากคำบอกด้วยปากมาให้เห็นของจริงเท่านั้น แต่ได้แต่งตำรากายวิภาคศาสตร์ได้ครบเหมือนกัน ศัพท์ที่ใช้ยากกว่าชื่อในตำราภาษาอังกฤษ

รูป ๔ การสอนกายวิภาคศาสตร์ในสมัยพระอาจวิทยาคม

จากการบันทึกของแพทย์รุ่นที่ ๕ ก็ยังไม่มีการชำแหละจากของจริง กล่าวว่าดิเซคชั่นนั้นไม่มีบังคับ แต่นักเรียนปีที่ ๒ มักเป็นหัวหน้า จัดทำขึ้นเป็นครั้งคราวในฤดูหนาว และขอร้องให้อาจารย์หรือนักเรียนปีที่ ๓ เป็นผู้แนะนำ ใช้ทำกับศพทั้งนั้น ในบันทึกยังกล่าวว่าในปี ๒๔๓๙ ได้ทำกระดูกส่งไปประเทศอเมริกา

เข้าใจว่าไม่ต่ำกว่า ๓ ชุด และหัวกระโหลกกว่า ๒๐ หัว ถึงในรุ่นที่ ๘ การสอนคงมีการชำแหละศพบางเวลา

ในประวัติส่วนตัวคุณหลวงพรมานมานิต (เวชนิสสิต ๒๔๘๒) ได้บันทึกไว้ว่า ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ จึงมีการเพิ่มวิชาขึ้นอีก คือ เพิ่มวิชาตรวจศพ (ดีเซคชั่น) ฉะนั้นตามข้อความนี้จึงขอถือว่าการเรียนกายวิภาคศาสตร์ที่แท้คือเรียนจากการชำแหละและถือเป็นหลักสูตร ในการอบรมแพทย์ควรจะเป็นใน พ.ศ. ๒๔๔๙ คือประมาณ ๔๘ ปีมานี่เอง ทำการโดยดอกเตอร์เฮส์ ถ้าเปรียบเทียบการศึกษาวิชานี้ในประเทศไทยกับต่างประเทศก็จะเห็นได้ว่าห่างไกลกันมาก ตำรากายวิภาคศาสตร์มีมาตั้งแต่สมัย Galen ประมาณ๑๘๐๐ปีมาแล้ว ถึงการศึกษาในสมัยนั้นจะไม่ถูกต้อง เพราะ Galen ไม่ได้ความจริงจากการชำแหละศพคน ก็ยังมีข้อความอธิบายอวัยวะหลายอันไว้ละเอียดถี่ถ้วน ไม่แพ้คำอธิบายจากตำราใหม่ ๆ การศึกษากายวิภาคศาสตร์ที่แท้จริง คือได้ความรู้จากการชำแหละตกในสมัยของ Vesalius ราว ๔๐๐ ปีมานี้ พอเป็นแนวให้เห็นได้ว่าถ้าการแพทย์แผนปัจจุบันยังคงใช้วิชากายวิภาคศาสตร์เป็นหลักในการอบรมวิชาแพทย์ ก็เป็นมาตรฐานวัดกันได้ว่า การแพทย์ของไทยยังล้าหลังการแพทย์ของต่างประเทศเกือบ ๓๕๐ ปี แต่การที่กิจการแพทย์ของไทยรุดมาได้เช่นเวลานี้ เป็นเพราะเราเดินมาทางลัด ตัดสิ่งผิดพลาดออกเอาแต่สิ่งที่เขารับกันว่าดีมาทำ การทำแบบนี้มีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีก็คือมีการศึกษามองดูแต่ผิวเผินเหมือนเทียมทันกับต่างประเทศ แต่ผลเสียที่เราไม่สามารถจะแก้ได้เลยก็คือเราขาดพื้นความรู้ที่แท้จริง ไม่รู้รากฐานเดิมเป็นมาอย่างไร พิสูจน์ได้ง่าย ๆ เช่น แพทย์ผู้ใหญ่ของเราและแพทย์รุ่นใหม่ของเรา ไม่มีใครเลยสนใจทางการศึกษาประวัติการแพทย์ วิชานี้ไม่มีการสอนในโรงเรียนแพทย์หลังสมัยหมอเอลลิส ถึงจะมีสอนก็เข้าใจว่าจะหาครูไม่ได้ ไม่มี

การสอนภาษาลาตินในหลักสูตรนอกจากในการสอนการเขียนใบสั่งยา ซึ่งขณะนี้ (พ.ศ. ๒๔๗๙) สอนโดยแผนกสิริรวิทยา เราใช้กันแต่หนังสือใหม่ ๆ หนังสือเก่าที่บางเล่มยังเป็นประโยชน์มากนั้นมักเก็บไว้ในตู้ที่ตั้งหลังห้อง และบางทีก็ละเลยจนปลวกกิน จนหมายเหตุต่าง ๆ มีไม่เกิน ค.ศ. ๑๙๒๗ จะขอซื้อเล่มเก่า ๆ (back numbers) ผู้ควบคุมการเงินก็ไม่เห็นประโยชน์ ฉะนั้น กิจการแพทย์ของเราที่จะมีโอกาสนำเขานั้นไม่มี เพียงแต่จะตามเขาให้ทันก็เหลือกำลัง เพราะพื้นเดิมของเราไม่ดี

หลักสูตรที่แสดงว่ามีการสอนวิชานี้ที่แท้เห็นจะตกเอาสมัยเมื่อดอกเตอร์ ทอย ชาวแคนนาดา และดอกเตอร์ แฟรนานดิซ ชาวอินเดียมาเป็นครู ในปีที่ ๑ เรียนกระดูกและกล้ามเนื้อ ไม่มีการชำแหละ มามีการชำแหละให้เห็นหลอดเลือดวิถีประสาทและอวัยวะต่าง ๆ เอาในปี ที่ ๒ และที่ ๓ คุณหลวงกายวิภาคบรรยาย (๒๔๗๔) กล่าวว่า การเรียนวิชาแผนกนี้นักเรียนรู้สึกว่ายากมาก เนื่องจากนักเรียนมีความรู้เดิมต่ำ ไม่มีพื้นเดิมเลยในวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชานี้ ไม่มีเครื่องประกอบช่วยเหลือการเรียนพอ ไม่มีแม้แต่กระดูกให้นักเรียนเรียน ต้องหามาเอง ไม่มีกล้องจุลทัศน์ ฉะนั้น วิชาที่สอนขึ้นหน้าขึ้นตากว่าวิชาอื่นก็มีการชำแหละเท่านั้น การรักษาศพเวลานั้นยังไม่ดีพอ ศพมีกลิ่นจัดจนบางคนทำไม่ได้ ศพหนึ่งนักเรียนชำแหละ ๑๒ — ๑๖ คน

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ คุณหลวงกายวิภาคบรรยาย ซึ่งสำเร็จแพทย์ในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้มาเป็นอาจารย์ร่วมกับหมอทอย โดยดอกเตอร์แฟรนานดิซย้ายไป ทั้ง ๒ ท่านต่างได้ช่วยกันจัดการเรียนวิชากายวิภาคศาสตร์ให้ดีขึ้น จัดวิธีชำแหละ

ศพใหม่ (รูป ๕, ๖) คือนักเรียนปีแรก (ชั้น ๒) ให้ทำแขนกับขาข้างหนึ่งนักเรียนชำแหละ ๒ คน ในปีที่ ๒ (ชั้น ๓) ชำแหละศีรษะและลำตัว นอกจากเรียนโดยวิธีชำแหละแล้วไม่มีวิชาอื่นอีกเลยเช่น Histology คงมีบ้างแต่เพียงอาจารย์เอามาตั้งให้ดูEmbryology, Neuro-anatomyหรือ Topographic Anatomy สมเด็จพระราชบิดามาทรงช่วยสอนวิชา Histology บ้างใน พ.ศ. ๒๔๖๔ นักเรียนมีเวลาชำแหละมากกว่าสมัยถัดมา บางคนมีโอกาสได้ทำบางส่วนของร่างกายถึง ๒—๓ ครั้ง

รูป ๕, ๖ คุณหลวงกายวิภาคบรรยายกำลังสอนวิชากายวิภาคศาสตร์

การสอนแบบนี้กระทำกันมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ ไม่มีทางขยายกิจการและไม่มีการก้าวหน้าอย่างใดทั้งนี้เข้าใจว่าเป็นเพราะเหตุ ๒ ประการ ประการแรกและเป็นประการสำคัญ คือไม่มีคนได้อบรมมาทางวิชานี้โดยเฉพาะ แพทย์ที่สำเร็จมาจากต่างประเทศก็เข้าประจำทางวิชาคลินิคหมด ไม่มีใครได้คิดถึงคุณประโยชน์

ของวิชานี้ ในการศึกษาวิชาแพทย์ แม้จนกระทั่งเมื่อราว ๑๗–๑๘ ปี มานี้ มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวนข้อบาดหมางที่เกิดขึ้นในแผนกกายวิภาคศาสตร์ ผู้ที่ถูกไต่สวนคนหนึ่งอ้างถึงความไม่เสมอภาคต่าง ๆ ที่แผนกนี้ได้รับ เช่น การตั้งอัตราเงินเดือนไม่เท่ากันในบรรดาแผนกวิชาการด้วยกัน ก็ยังถูกกรรมการอาวุโสทางฝ่ายการตรวจและรักษาผู้หนึ่งพูดใส่หน้าว่า ถ้าเช่นนั้นก็ให้คนขุดถ่านหินกินเงินเดือนเท่ากับหมอก็แล้วกัน แต่ต่อมาท่านผู้นี้เองเมื่อได้มีโอกาสเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิชาการทางแผนกนี้มากขึ้น ได้กลับใจยกย่องคนบางคนของแผนกนี้จนเป็นที่อิจฉาของคนของแผนกอื่น ๆ ประการที่สองที่เรียนไม่อำนวย ที่เรียนคือโรงชำแหละในขณะนั้นหลังคามุงสังกะสี กลางวันร้อนจัด ไม่มีแม้แต่น้ำให้พอใช้สอย ปลูกอยู่ในที่ลุ่มที่เป็นตึกกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยาเดี๋ยวนี้

วิชากายวิภาคศาสตร์ของประเทศพึ่งจะได้รับการดูแลเมื่อมูลนิธิร็อคคิเฟลเลอร์เข้ามาร่วมมือกับรัฐบาล จัดการปรับปรุงการสอนวิชาแพทย์ของประเทศ ศาสตราจารย์ ๖ คนที่มูลนิธิส่งมา มีศาสตราจารย์กายวิภาคมาร่วมด้วย คือ ศาสตราจารย์ C.W. Stump จากสถานกายวิภาคศาสตร์ลือชื่อของโลก คือมหาวิทยาลัยอิดินเบอร์เรอร์ เข้ามาทำการสอนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๖ มีโอกาสได้สอนแพทย์รุ่นประกาศนียบัตร ๒ รุ่น คือรุ่นรองและรุ่นสุดท้าย และตั้งต้นสอนให้กับแพทย์ปริญญารุ่นแรกที่เริ่มเข้าเรียนแพทย์ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ พอตึกที่ท่านมาวางแผนผังไว้เสร็จก็กลับไป ไม่ทันได้วางแนวการสอนเต็มที่ การสอนชำแหละศาสตราจารย์ Stump ใช้ตามแบบของ Cunningham's Manual นอกจากนั้นก็ได้นำวิชาเอมไบรโอโลยีซึ่งเป็นวิชาที่ท่านสนใจเป็นพิเศษมาตั้งต้นสอนด้วยเป็นครั้งแรก แต่มีเฉพาะปาฐกถาไม่มีการปฏิบัติ การดัดแปลงที่สำคัญที่ผู้เขียนสันนิษฐานว่าศาสตราจารย์ Stump นำมาก็คือการเก็บศพโดยวิธีใหม่ ตามที่ได้กล่าวแล้วใน

คอนต้น ศพที่ใช้เรียนในสมัยหมอทอยและคุณหลวงกายฯ มีกลิ่นจัด แพทย์รุ่นพี่บางคนเคยเล่าให้ฟังว่าเห็นแล้วทำไม่ได้ ดูอยู่แต่รอบนอกตั้ง ๑๕ วัน บางคนถึงเดือน แต่โดยวิธีฉีดยาเข้าในหลอดเลือดแดง femoral ตัวยาที่ผสมแรงพอให้ศพไม่มีกลิ่นเลย นักเรียนชำแหละได้โดยสะดวกตั้งแต่วันแรกเข้าเรียน นักเรียนจึงมีโอกาสได้ศึกษาโดยละเอียดถี่ถ้วน วิธีนี้คงใช้กันต่อมา พึ่งจะมีการดัดแปลงวิธีฉีด และตัวยาที่ใช้ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ อาจารย์ในขณะนั้นนอกจาก Dr. Stump ก็มีนายแพทย์เสงี่ยม หุตะสังกาศ (ขุนกายวิภาคพิศาล) และนายแพทย์นิตย์ เปาเวทย์ M.D. (หลวงนิตย์เวชชวิศิษฏ์)

ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ คุณหลวงนิตย์ ฯ ย้ายไปเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลกลาง ทางมูลนิธิส่งศาสตราจารย์ E.D. Congdon ซึ่งเคยเป็นศาสตราจารย์รองที่โรงเรียนแพทย์ที่ไปปิงมาแทนศาสตราจารย์ Stump มีการเปลี่ยนแปลงคือเปลี่ยนวิธีสอนการชำแหละใหม่ เรียนตามวิธีที่พิมพ์ไว้ในกระดาษนำที่แจกให้นักเรียนไปศึกษาก่อนเข้าทำการชำแหละ แทนที่นักเรียนหลายคนจะชำแหละรอบ ๆ ศพเดียว ศพเดียวทำโดยนักเรียน ๔ คนจนจบ Course และจบตัว ผลเสียผลดีของวิธีทั้ง ๒ นี้ ผู้เขียนได้เคยพิมพ์ไว้ในหนังสือที่ระลึกประจำปีของแพทย์รุ่น ๒๔๘๔ (เวชนิสสิต ๒๔๘๔) นอกจากนั้นศาสตราจารย์คองดอนได้นำแนวการสอนแบบใหม่ที่ท่านได้ศึกษาทดลองนำมาใช้ด้วย คือสอน Cross, Histology และ Embryology ให้สัมพันธ์กันโดยใกล้ชิด แบบที่เรียกว่า Correlated course (1930) แต่ใน พ.ศ. นั้นคงเพิ่มได้แต่วิชา histology ในหลักสูตรปีที่ ๑ ของแพทย์ปริญญารุ่นที่ ๒ และสอนเพิ่มเติมให้กับแพทย์รุ่นที่ ๑ ที่ไม่มีโอกาสได้เรียนด้วย แต่ต้องงดวิชา Embryology เพราะในขณะนั้นมีท่านกับท่านขุนกาย ฯ ๒ คนเท่านั้น คุณหลวงกาย ฯ ได้รับทุนของมูลนิธิไปศึกษาเพิ่มเติม ข้าวของที่จะใช้สอนก็ยังไม่มีครบถ้วน

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เมื่อแพทย์ปริญญารุ่นที่ ๒ ขึ้นเรียนปีที่ ๒ จึงมีการเพิ่มวิชา Topographic Anatomy ขึ้นอีกวิชาหนึ่ง พร้อมกันนั้นก็มีการเลือกนักเรียนที่จบปีที่ ๑ มาเป็นนักเรียนผู้ช่วยฝึกงานและช่วยในการสอนไปด้วย ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ จึงได้เพิ่มวิชา Embryology เข้าในหลักสูตรปีที่ ๑ และวิชา Neuro–anatomy เข้าในหลักสูตรปีที่ ๒ ครบถ้วนตามหลักสูตรสากลที่นิยมปฏิบัติกันในทุกประเทศ ฉะนั้นผู้อ่านก็คงเห็นได้เองว่า การศึกษาวิชากายวิภาคศาสตร์พึ่งจะมามีครบถ้วนเมื่อประมาณ ๒๖ ปีมานี่เอง นับเป็นเวลาเพียงเล็กน้อยที่ยากที่จะให้กิจการของวิชานี้ก้าวหน้าทัดเทียมกิจการของแผนกวิชาอื่นที่มีคนสนใจและมีการสนับสนุนกันมาแต่ก่อนได้ และเมื่อจะนำไปเปรียบกับต่างประเทศแล้วการศึกษาของเราที่นี่ก็เหมือนเด็กพึ่งชันคอเท่านั้น ขาดทั้งกำลังคนที่ได้รับการอบรมมาดี ขาดสถานที่และปัจจัยต่าง ๆ ที่จะให้งานเร่งรุดไปได้ดังประสงค์

เรื่อง "กายวิภาคศาสตร์ของประเทศไทย ตอนหนึ่ง" ที่ท่านได้อ่านอยู่นี้เป็นบทความที่ผมได้เขียนให้แก่เพื่อนแพทย์รุ่น พ.ศ. ๒๔๗๒ ในการฉลองหลังรับปริญญาครบ ๒๕ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ บังเอิญมีเรื่องเกี่ยวกับคุณหลวงกายวิภาคบรรยายอยู่บ้าง คุณนายและบุตรสาวของคุณหลวงฯ จึงอยากจะได้เอาไปพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหลวงฯ ด้วย ผมรู้สึกยินดีเพราะในบรรดาอาจารย์ไทยทางวิชากายวิภาคศาสตร์ของประเทศ ควรนับคุณหลวงกายวิภาคบรรยายเป็นอาจารย์ที่อาวุโสที่สุด และได้ทำการสอนนานที่สุดเป็นประวัติการ คือได้ทำการสอนตั้งแต่สำเร็จเป็นแพทย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ เมื่อออกรับเบี้ยบำนาญ เป็นเวลารวมเกือบ ๔๖ ปี คงมีเว้นบ้างตอนที่ออกไปศึกษาและดูงาน ณ ต่างประเทศ และตอนป่วยระหว่างสงครามและหลังสงคราม

อีกเล็กน้อย ในบรรดาแพทย์ที่รับราชการในอาชีพอาจารย์อย่างเดียวนานเท่านี้เห็นจะมีท่านอยู่คนเดียว

ในฐานที่ผมเคยเป็นนักเรียนผู้ช่วยในวิชากายวิภาคศาสตร์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐–๗๑ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่คุณหลวงกายฯ กลับจากต่างประเทศ และเคยรับราชการร่วมกันมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ จนถึงเวลาที่คุณหลวงฯ ลาออกจากคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ผมจึงอยากจะบันทึกเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณหลวงฯ อีกสักเล็กน้อย

เมื่อคุณหลวงฯ เริ่มเข้ามาเป็นอาจารย์สอนวิชากายวิภาคศาสตร์ให้แก่โรงเรียนแพทย์ ที่ศิริราชคงมีอาจารย์เพียงสองคนเท่านั้น คือหมอวอลเตอร์ บี. ทอย กับคุณหลวงฯ และการเรียนก็มีแต่การเรียนชำแหละศพ ต่อมาก็มีคุณลิ้ม จุลละพันธ์ เข้ามาร่วมด้วยอีกผู้หนึ่ง จนมีคำล้อที่ผมยังจำได้ และคิดว่าจะบันทึกไว้เพราะไม่เกิดการเสียหายอย่างไร คือ "กายทอยลิ้ม" และ "ลิ้มทอยกาย" คุณหลวงฯ เคยเขียนไว้ในประวัติแพทย์ พ.ศ. ๒๔๕๙ ที่พิมพ์ในเวชนิสสิตฉลอง ๕๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ว่า "ในชั้นปีที่ ๔ มีวิชาโตโปกราฟีแคล อนาโตมีสอนอยู่ด้วย" เท่าที่ผมลองสอบสวนดูไม่ปรากฏว่ามีการสอนเป็นแบบไหน เพราะการสอนวิชาโตโปกราฟ-ฟีค อนาโตมี ที่แท้คือเรียนจากชิ้นเนื้อที่ตัดศพออกเป็นท่อนๆ เรียงตามลำดับนั้น พึ่งมาทำกันในสมัยศาสตราจารย์คองดอน คือราว พ.ศ. ๒๔๗๐ เท่านั้น คนสำคัญที่ช่วยในการตัดศพออกเป็นท่อน ๆ ให้นักเรียนเรียน โดยอาศัยเลื่อย ๆ ไม้ธรรมดาเพราะสมัยนั้นยังไม่มี band saw ก็คือ นายตาย มีสินฟู และตัดจากศพที่ได้ฉีดยาจนแข็งด้วยน้ำยาฟอร์มาลิน ผมจำเรื่องนี้ได้ดีเพราะเคยเข้าช่วย แต่การตัดยากมากเพราะเลื่อยได้ ๔–๕ ชิ้นก็ต้องทำความสะอาดและแต่งคมเลื่อย หลังจากที่ศาสตราจารย์ Batson พิมพ์ วิธีใช้ band saw ผมจึงได้คิดสั่งเข้ามาใช้หนึ่ง

เครื่องซึ่งคงยังใช้อยู่จนถึงเวลานี้ นอกจากการเรียนร่างกายโดยวิธีชำแหละศพแล้ว วิชาอีก ๔ วิชา คือ จุลกายวิภาคศาสตร์ เอมไบรโอวิทยา กายวิภาคศาสตร์ของระบบประสาท และโตโปกราฟฟิค อนาโตมี่ ยังไม่มีอยู่ในหลักสูตร ตอนที่คุณหลวงฯ เข้าเป็นอาจารย์ตามข้อความที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น ฉะนั้นอาจารย์กายวิภาคศาสตร์ของไทยในสมัยนั้นจึงมีความรู้พื้นเดิมจำกัดมาก เมื่อคุณหลวงฯ ได้รับทุนจากมูลนิธิรอคคิเฟลเลอร์ไปศึกษาต่อ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ – ๒๔๖๘ ณ โรงเรียนแพทย์ที่ปักกิ่งและที่โรงเรียนแพทย์ที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน คุณหลวงฯ จึงต้องไปตั้งต้นวิชาใหม่ ๆ เกือบทั้งสิ้น ความรู้สึกของอาจารย์ที่แอนอาเบอร์ว่าอาจารย์ไทยมีพื้นวิชากายวิภาคศาสตร์น้อย ไม่สามารถจะรับความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมได้ ได้ติดตามมาถึงตัวผมด้วยขณะที่ได้รับทุนรอคคิเฟลเลอร์มูลนิธิไปเรียนเพิ่มเติมที่มหาวิทยาลัยแห่งเดียวกับที่คุณหลวงฯ เคยศึกษาอยู่ แต่ก็นับว่าเป็นเคราะห์ดีอยู่บ้างเพราะปรากฏว่าอาจารย์ที่ไปเรียนก่อนหน้าผมสองท่าน คือคุณหลวงกายวิภาคบรรยายและท่านขุนกายวิภาคพิศาล ต่างประพฤติตนสมเป็นนักศึกษาจริงๆ คือสิ่งไรไม่รู้ก็ยอมเรียนปนไปกับนักศึกษาแพทย์ฝรั่งที่มีอายุคราวลูกคราวหลาน เขาจะให้ปฏิบัติอย่างไรก็ยอมปฏิบัติตามทั้งสิ้น ทำให้อาจารย์ที่นั่นมีความเมตตาอาจารย์ไทยที่ไปศึกษาเป็นอันมาก ผิดกับอาจารย์ที่มาจากบางประเทศ มักไม่ยอมเข้าห้องปฏิบัติการกับนักศึกษาแพทย์อายุน้อยเพราะถือตัวว่ารู้แล้ว ทำให้เกิดเป็นเรื่องเดือดร้อนอยู่เสมอ เมื่อไม่เข้าห้องปฏิบัติการและในขณะเดียวกันอาจารย์หัวหน้าแผนกยังไม่ได้มอบหมายงานใดหรือให้ผู้ใดควบคุม ก็เลยเคว้ง เข้ากับใครไม่ได้ แต่ในการไปศึกษาต่างประเทศเพื่อกลับมาเป็นอาจารย์ในบ้านของตน เวลาที่เสียไปในการเข้าปฏิบัติการ เข้าฟังปาฐกถา เข้าฟัง quiz และแม้แต่เข้าสอบด้วยก็ไม่ได้เสียไปเปล่า เพราะได้เรียนวิธีสอนซึ่งจะนำมาเป็นประโยชน์สมความมุ่งหมายของทางการที่ส่งไปได้อีกมาก โดยประการฉะนี้ถึงคุณหลวงฯ จะมีพื้นเดิม

ไปน้อยก็สามารถตักตวงสิ่งที่มีประโยชน์คือวิธีสอน มีคุณค่าต่อการสอนที่โรงเรียนแพทย์ทั้งสองแห่งมาก ระหว่างที่รับราชการที่แผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ก็ได้สอนวิชาจุลกายวิภาคศาสตร์และเอมไบรโอวิทยาให้กับนักศึกษาแพทย์ และวิชากายวิภาคศาสตร์เบื้องต้นให้กับนักเรียนพยาบาล และเมื่อไปรับราชการที่โรงเรียนแพทย์ใหม่คือแผนกกายวิภาค-ศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ก็ได้ให้การสอนมหกายวิภาค-ศาสตร์และเอมไบรโอวิทยาให้กับนักศึกษาแพทย์ของโรงเรียนแหล่งใหม่นั้นด้วย แพทย์ที่เป็นกำลังสำคัญในการเรียนแพทย์ขณะนี้เกือบทั้งหมดเคยเป็นลูกศิษย์ของท่าน คือตั้งแต่ปริญญารุ่นที่ ๓ หรือแพทย์ศิริราชรุ่นที่ ๓๖ พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึงแพทย์ศิริราชรุ่นที่ ๔๘ พ.ศ. ๒๔๘๕–๘๖ แพทย์ตั้งแต่รุ่นแรกจนเกือบถึงรุ่นปัจจุบันของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ นับเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในชีวิตของอาจารย์ผู้นี้ที่ได้อบรมแพทย์ออกไปรับใช้ประชาชน สมกับความมุ่งหมายของประเทศชาติ

ในทางค้นคว้าคุณหลวงฯ มีงานออกไปน้อย เท่าที่ผมยังจำได้ก็มีเสนอเป็นรายงานต่อที่ประชุมวิชาการศิริราชเพียงสองเรื่อง ขณะที่รับราชการอยู่ที่คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์จะมีเสนออีกหรือไม่ๆอาจทราบได้ เรื่องทั้งสองนั้นก็คือการศึกษาลักษณะรูปร่างของ ileocecal valves ในศพ อีกเรื่องหนึ่งก็คือวิธีทำ serial section ของเอมไบรโอ ทั้งนี้อาจเนื่องจากเหตุสองประการ คือหนึ่งขณะที่คุณหลวงฯ ทำการสอนอยู่นั้นอาจารย์ผู้ใหญ่ของไทยเป็นส่วนมากไม่เห็นความสำคัญของการค้นคว้า และการเสนอเรื่องราวหรือความเห็นของตัวให้คนอื่นฟัง โดยมากพอใจแต่จะได้ทำการสอนและการปฏิบัติการตามหน้าที่เท่านั้น ประการที่สองความสะดวกในการค้นคว้าในขณะนั้นไม่มีเลย ขาดเครื่องมือเครื่อง

ใช้ เพราะแม้แต่จะใช้ประกอบการสอนก็หาพอไม่ ขาดตำราและจดหมายเหตุที่จะช่วยแนะแนวการศึกษาต่อ การค้นคว้าเรียกได้ว่าพึ่งจะมามีเอาเมื่อรอคกี้เฟลเลอร์มูลนิธิเข้ามาช่วยปรับปรุง และแรงดันที่สมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ประทานให้กับโรงเรียนแพทย์แห่งนี้ กระนั้นก็ดีการค้นคว้าที่เผยแพร่ออกไป ตอนนั้นก็ยังเป็นผลงานของอาจารย์ต่างประเทศที่ส่งมาช่วยโดยมูลนิธิเกือบทั้งสิ้น อาจารย์ไทยที่มีการค้นคว้าออกไปบ้างก็เป็นงานทางปราสิตวิทยาของแผนกพยาธิวิทยา คุณหลวงฯ จึงดูเป็นคนเคราะห์ร้ายสักหน่อยที่มีงานค้นคว้าออกไปน้อย

แต่เมื่อเทียบผลงานตลอดชีวิตของคุณหลวง ฯ กับอาจารย์บางท่าน ผมก็ยังคิดว่าคุณหลวง ฯ ปฏิบัติตนสมเป็นอาจารย์ ตลอดเวลาที่มีการสอนคุณหลวงฯ ไม่เคยมาสายหรือขาดหายไปเลย นักศึกษาแน่ใจได้ว่าจะต้องมีคุณหลวงฯ คอยควบคุมช่วยเหลืออยู่เสมอ วันใดไม่พบคุณหลวง ฯ ที่ห้องประจำตัวในแผนกก็แน่ใจได้ว่าคุณหลวง ฯ ต้องมีเรื่องสำคัญเกิดขึ้นโดยกระทันหัน หรือมิฉะนั้นก็เจ็บไข้จนไม่สามารถปฏิบัติราชการได้ นับเป็นตัวอย่างอันดีที่คุณหลวง ฯ ได้วางแนวทางไว้ให้อาจารย์รุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม และเป็นชีวประวัติอันงดงามที่จะใช้เป็นบทเรียนให้กับอนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป.

โรงพยาบาลศิริราช
๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๗

จดหมายเหตุที่อ้างอิง

๑. เวชนิสสิต พ.ศ. ๒๔๗๘

๒. เวชนิสสิต ฉบับฉลอง ๕๐ ปี พ.ศ. ๒๔๘๒

๓. หลวงกายวิภาคบรรยาย (๒๔๗๘) การเรียนในแผนกกายวิภาควิทยาสมัยหนึ่ง เวชนิสสิต พ.ศ. ๒๔๗๘

๔. สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๘๗) นิทานโบราณคดี

๕. สุด แสงวิเชียร (๒๔๘๔) กายวิภาควิทยาที่ศิริราช ศิริราชอนุสรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

๖. สุด แสงวิเชียร (๒๔๙๑) สมุดที่ระลึกการทำบุญตึกกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยากับการเกิดพิพิธภัณฑ์กายวิภาค–คองดอน

๗. Congdon. E.D. 1930 An Attempt to improve the methods of Anatomical teachings, including the organization of the dissection to an unusual degree by systems and the bringing of the developmental, gross and microscopic Anatomy of individual organs together into the schedule. Anat. Ric. Vol. 45, pp. 323 – 338.

๘. Garrison, F.H. 1926 The principles of Anatomic illustration before Vesalius Paul B. Hoeber, New York.

ข้อคิดเรื่องพระพุทธเจ้ากับกายวิภาคศาสตร์

โดย นายแพทย์กำจัด สวัสดิโอ

นักศึกษาแพทย์ปีที่ ๑ ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ต้องเรียนอย่างหนักตลอดปี เพื่อจะให้รู้เพียงสั้นๆ ว่า คนคืออะไร

ครึ่งปีแรกเราเรียน กายวิภาคศาสตร์ (Anatomy) ซึ่งแยกออกเป็น ๓ สาขา ได้แก่

๑. มหกายวิภาคศาสตร์ (Gross Anatomy) ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อให้รู้ว่าส่วนประกอบของร่างกายคนเราที่มองเห็นด้วยตาเปล่านั้นมีอะไรบ้าง เราศึกษาละเอียดถึงว่ากระดูกแต่ละท่อน เนื้อกล้ามแต่ละชิ้นมีหน้าที่ต่างกันและร่วมกันอย่างไรบ้าง เส้นเลือดและเส้นประสาทแต่ละเส้นแผ่กระจายสาขาออกไปอย่างน่าพิศวง (ทั้งในเวลาชำแหละศพ และเวลาสอบ) เพียงไร และสิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอยู่อย่างไรด้วย

๒. จุลกายวิภาคศาสตร์ — วิทยาฮิสโต (Microscopic Anatomy Histology) ศึกษาละเอียดไปจนถึงส่วนของร่างกายที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น (หรือบางทีเขามีกล้องให้ขยายดู แต่เราก็ยังไม่เห็น) ว่ามีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนน่าฉงนเพียงใด เราศึกษาวิชานี้โดยการผ่าอวัยวะต่างๆให้บางจนถึงส่วนพันมิลลิเมตร (Micron) แล้วย้อมสี และนำมาส่องกล้องขยายดูความมหัศจรรย์ของโครงสร้างดังกล่าว นับเป็นการศึกษาถึงเนื้อปกติก่อนที่จะศึกษาถึงเนื้อผิดปกติต่อไปในชั้นปีที่ ๒ ในวิชาพยาธิวิทยา (Pathology)

๓. จุลกายวิภาคศาสตร์—วิทยาเอมบริโอ (Microscopic - Anatomy Embryology) สอนให้รู้ว่าร่างกายของคนเรานี้มีการเปลี่ยนแปลงมานับตั้งแต่สเปอร์มตัวอสุจิ (Spermatozoon) ผสมกับไข่ (Ovum) อย่างไรบ้าง สอนให้รู้ว่าอวัยวะต่าง ๆ เกิดได้อย่างไร จากเนื้อชนิดไหน เพื่อเราจะได้ทราบถึงสภาพของการเจริญผิดปกติธรรมดาซึ่งพบเห็นได้ทั่วไป

ตกมาครึ่งปีหลัง เราก็เริ่มวิชา สรีรวิทยา (Physiology) ซึ่งสอนถึงหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ที่เสียมาแล้ว โดยการจัดแยกสอนเป็นระบบๆ อย่างน่าสนใจ ทำให้เรารู้ว่าชีวิตที่ดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสมนี้ ก็เป็นเพราะอวัยวะต่าง ๆ แบ่งหน้าที่กันทำ และมีระบบการทำงานประสานกันจนสำเร็จผลตามความต้องการของร่างกายอย่างไร อวัยวะส่วนไหนเป็นผู้ออกคำสั่งให้ส่วนไหนทำอะไรด้วยวิธีการเช่นไร ในร่างกายเรานี้นับว่าเป็นเรื่องน่าเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้เราต้องเรียนวิชา ชีวเคมี (Biochemistry) ซึ่งสอนถึงส่วนประกอบทางเคมีของสิ่งต่างๆในร่างกายเรา อธิบายถึงปฏิกิริยาทางเคมีต่าง ๆ เพื่อเราจะได้ทราบถึงภาวะปกติของคน ว่ามีความเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกวินาทีอย่างไรบ้าง

เมื่อขึ้นชั้นปีที่สอง นอกจากจะเรียนถึงเรื่องยาขนานต่าง ๆ, พยาธิวิทยาของคนเรา และวิชาเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ แล้ว เราก็ต้องเรียนวิชากายวิภาคของระบบประสาท (Neuroanatomy) และวิชา Topographicalanatomy ซึ่งศึกษาโดยการตัดคนออกเป็นส่วน ๆ เพื่อดูความสัมพันธ์ของอวัยวะต่าง ๆ อีกด้วย

สรุปความว่า การศึกษาทั้งหมดในตอนแรก ๆ นี้ ก็มีความมุ่งหมายให้นักศึกษาได้รู้จักอย่างแท้จริงว่า คนคืออะไร นั่นเอง

อย่างน้อยก็ ๒๕๐๒ ปีมาแล้ว ที่พระพุทธเจ้าของเราได้อธิบาย ตอบคำถามที่ว่า คนคืออะไร ไว้ พระองค์ท่านเป็นผู้ทรงปัญญาปรีชาฉลาด ทรงเป็นนักสังเกตที่มีสายพระเนตรคม ทรงมีวิจารณญาณอันฉลาดรอบคอบ ซึ่งผมจะขอเล่าคำอธิบายของท่านเป็นการสนับสนุนคำกล่าวข้างต้นดังต่อไปนี้

พระพุทธเจ้าแบ่งคนออกเป็น ๕ ส่วน แต่ละส่วนท่านเรียกว่า ขันธ์ คนจึงประกอบด้วยขันธ์ ๕ และโดยเหตุที่พระองค์ท่านทรงสนพระทัยในฝ่ายจิต จึงแบ่งออกเป็นฝ่ายจิตเสียถึง ๔ ส่วน ฝ่ายกายส่วนเดียว

ส่วนที่เกี่ยวกับร่างกายท่านเรียกว่า รูปขันธ์ คือส่วนประกอบของคนเราที่ตัดเอาความรู้สึกออกไปแล้ว เช่นคนสลบหรือคนตาย ท่านอธิบายต่อไปว่า รูปขันธ์นี้ย่อมประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ คนสมัยใหม่ได้ฟังดังนี้ก็คงหัวเราะว่าท่านเอาที่ไหนมาเล่า แต่ถ้าลองหยุดคิดให้ดีแล้วก็จะเห็นได้ชัดเจนว่า แม้ท่านจะไม่รู้หลักวิชาแพทย์ศาสตร์โดยละเอียดอย่างปัจจุบัน แต่ท่านก็สามารถแบ่งได้ถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์

โดยคำว่าดิน ย่อมหมายถึงส่วนประกอบของร่างกายที่เป็นของแข็ง หรือเป็นก้อน เช่น กระดูก, เนื้อกล้าม, ฟัน, เล็บ, ขน, ผม, หนัง, ตลอดจนอวัยวะภายใน (Viscera) ต่าง ๆ

โดยคำว่าน้ำ ย่อมหมายถึงส่วนประกอบของร่างกายที่เป็นของเหลว เช่น น้ำเลือด (Serum) น้ำเนื้อ(Tissue fluid) น้ำในหน่วยชีว (Intracellular fluid) เป็นต้น สมัยปัจจุบันพบว่า ร่างกายของคนเราเป็นน้ำถึง ๖๐% ของน้ำหนักตัวคน

โดยคำว่าลมก็หมายถึงอากาศภายในตัวเรา เช่นลมในปอด, ในลำไส้, ในหน่วยชีว ได้แก่ก๊าซ Oxygen และ Carbondioxide เป็นอาทิ

โดยคำว่าไฟ ย่อมหมายถึงส่วนประกอบของร่างกายที่เป็นความร้อน เพราะเราทราบแล้วว่า อาหารทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น Protein, Fat หรือ Carbohydrate ลงท้ายก็ให้เป็นก๊าซ Carbondioxide น้ำและความร้อน เพื่อเป็นกำลังงานแก่ร่างกายทั้งนั้น ยกตัวอย่างเช่นพวก Carbohydrate ตามสมการดังนี้

Combustion

$$Cn(H_2O)_n + nO_2 \rightarrow nCo_2 + nH_2O + \text{ความร้อน}$$

หลักวิทยาศาสตร์เบื้องต้นในปัจจุบันก็ถือกันว่า ของในโลกนี้มี ๒ อย่างเท่านั้น คือ **สสาร** กับ **พลังงาน** สิ่งใดที่มีน้ำหนักและกินเนื้อที่ก็จัดเป็น **สสาร** ส่วนพวกที่ไม่มีน้ำหนักและไม่กินเนื้อที่ แต่มีอานุภาพให้เกิดกำลังต่าง ๆ ก็เป็น **พลังงาน** สสารก็มี ๓ อย่าง คือ ของแข็ง ของเหลว และก๊าซ ส่วนพลังงานก็อย่างเช่นความร้อน เราจึงเห็นว่าคำสอนของพระพุทธเจ้ารับกับหลักวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน เมื่อเราคิด ของแข็งคือดิน ของเหลวคือน้ำ ก๊าซคือลม และพลังงานคือไฟ

ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธองค์ยังแบ่งรูปขันธ์นี้ออกเป็น**รูปขันธ์ส่วนหยาบ**กับ **รูปขันธ์ส่วนละเอียด** รูปขันธ์ส่วนหยาบก็ได้แก่ส่วนต่างๆที่ประกอบเป็นร่างกายคนเราดังกล่าวมาแล้ว และรูปขันธ์ส่วนละเอียด คือส่วนที่อาศัยอยู่ในรูปขันธ์ส่วนหยาบได้แก่ ส่วนที่ทำให้มองเห็น ได้กลิ่น รู้รส ได้ยิน และรู้สัมผัส ซึ่งอวัยวะเหล่านี้ทางการแพทย์ก็จะจำแนกไว้เป็นพิเศษเหมือนกัน โดยเรียกว่า Organs of special senses จึงเห็นได้ว่าหลักของพระพุทธเจ้ากับวิทยาศาสตร์ไปด้วยกันได้

ทั้งหมดนี้เป็นส่วนกาย ส่วนจิตก็ยังจำแนกออกไปได้อีก ๔ ส่วน คือส่วนที่หนึ่งได้แก่วิญญาณขันธ์ หมายถึงส่วนของจิตส่วนที่ทำให้รู้สึกว่าได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ได้รสแล้ว และได้สัมผัสแล้ว อย่างเช่นตาเรามองวัตถุ

ภาพมาปรากฏที่ Retina แล้ว ถ้าไม่มีวิญญาณขันธ์ เราก็ไม่มีความรู้สึกว่าได้เห็นภาพนั้นแล้ว

ส่วนที่สองได้แก่ สัญญาขันธ์ หมายถึงส่วนของจิตส่วนที่ทำให้มีความรู้สึกตัวอยู่ (อย่างที่ว่ามีสติสมปฤดี) และทำให้จิตสามารถจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการเห็น การฟัง การดมกลิ่น การสัมผัส และการรู้รสได้

ส่วนที่สามได้แก่ **เวทนาขันธ์** หมายถึงส่วนของจิต ส่วนที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นทุกข์หรือเป็นสุขหรือไม่ทุกข์ไม่สุข ในเมื่อเกิดการเห็น การได้ยิน การรู้กลิ่น การรู้รส และการสัมผัสแล้ว

ส่วนที่สี่คือสังขารขันธ์ หมายถึงส่วนของจิตที่ทำให้เกิดความคิดความอ่านเป็นมโนภาพไปต่าง ๆ ภายหลังจากเกิดอารมณ์สุขทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์จากการเห็น การได้ยิน การรู้กลิ่น การรู้รส และการสัมผัสแล้ว

ยกตัวอย่างอธิบายให้เห็นง่าย ๆ เช่น เราฟังเพลง ๆ หนึ่ง ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเหล่านี้จะทำงานกันอย่างไร

ขั้นแรกเราก็ต้องมี รูปขันธ์ส่วนละเอียด หรือส่วนประกอบภายในหู เช่น แก้วหู กระดูกทั่ง ค้อนโคลน Cocblea, Cochlear branch ของ Auditory nerve

เมื่อเส้นประสาทพาความรู้สึกมาแล้ว ต้องมี วิญญาณขันธ์ ช่วยทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้ยินเสียงนั้นแล้ว

ต่อไปสัญญาขันธ์ ก็จะบอกว่านั่นเป็นเสียงเพลงไม่ใช่เสียงอื่น และถ้าเคยฟังมาแล้วก็บอกได้ว่า เป็นเพลงอะไรด้วย

เมื่อฟังเพลงแล้วเกิดความสุข (เพราะมีใครคนหนึ่งนั่งฟังอยู่ด้วย) หรือทำให้เกิดความทุกข์ (เพราะมันแทงใจดำ เช่นเพลงตาแก่อยากมีเมียสาว) หรือไม่สุขไม่ทุกข์ อันนี้เพราะมี **เวทนาขันธ์**

เมื่อฟังแล้วเกิดความคิดเป็นมโนภาพ หลับตาลงก็เคลิบเคลิ้มไปด้วยเสียงเพลงนั้น ก็เป็นหน้าที่ของ **สังขารขันธ์**

จากหลักของพระองค์ดังกล่าวนี้ ทำให้เราแลเห็นได้ชัดเจนและเชื่อมั่นยิ่งขึ้นว่าพระพุทธเจ้าของเราทรงพระปรีชาสามารถเพียงใด และจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ท่านก็ได้ใช้เป็นหลักในคำสอนของพระองค์ท่าน เช่น ท่านสอนถึงเรื่องทุกข์ ท่านก็สอนว่า สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา แปลว่ากล่าวโดยย่ออุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ อุปาทาน คือ ความยึดมั่นด้วยสำคัญผิดคิดว่าของที่ไม่ได้เป็นส่วนของเรา ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับของเราว่าเป็นส่วนของเรา และอยู่ในอำนาจของเราดังนี้เป็นต้น

(ได้จากการอ่านหนังสือคำสอนผู้บวชพรรษาเดียว ของท่านพุทธทาสภิกขุ)

หมายเหตุ

นายแพทย์จำกัด สวัสดิโอ แห่งโรงพยาบาลเชียงใหม่ ได้เขียนเรื่องนี้ตั้งแต่เป็นนักศึกษาแพทย์ปี ๔ ไว้ในหนังสือรับน้องใหม่ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ พ.ศ. ๒๕๐๒

ทำไมจึงมีอายุยืน ?

โดย

นายแพทย์ ประวัติ ตันสุรัต

บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง

ที่สถานีวิทยุทดลอง ของ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

สวัสดี ท่านผู้ฟัง ที่รัก

ครั้งที่แล้วมานั้น ข้าพเจ้าได้เคยเขียนเรื่อง "ทำไมคนแก่ยังแข็งแรง?" เสนอแด่ท่านผู้ฟังทั้งหลาย มาวันนี้เห็นว่าควรจะเขียนเรื่อง "ทำไมจึงมีอายุยืน?" มาบรรยายให้ท่านทั้งหลายได้ฟังต่อไปอีก เพราะเป็นเรื่องที่อยู่ในจำพวกเดียวกัน

สาเหตุของการที่จะช่วยทำให้มนุษย์เรามีอายุยั่งยืนนานนั้น มีอยู่มากมายหลายประการด้วยกัน บางคนก็ให้ความเห็นหรือแนะนำว่า การยิ้มไว้ให้ชื่นบาน หรือการทำตนให้เป็นคนร่าเริงสนุกสนาน ให้ได้มีการหัวร่อกันบ่อย ๆ ก็เท่ากับว่าได้รับประทานยาอายุวัฒนะขนานวิเศษเหมือนกัน แพทย์โดยมากก็มักแนะนำว่า ให้บำรุงรักษาตัวให้ถูกต้องตามหลักสุขวิทยาอนามัย เช่นไม่ให้ดื่มสุรายาเมา ไม่ให้ตรากตรำการงานหนัก หรือออกกำลังกายจนเหน็ดเหนื่อยมากเกินไป ให้รับประทานอาหารแต่พอสมควร และให้หลับนอนคืนละ ๘—๑๐ ชั่วโมง แพทย์หญิงบาบารา มัวร์ ให้ความเห็นไว้ว่า ถ้ามนุษย์เราสามารถควบคุมจิตใจ ไม่ให้หลงระเริงไปในการร่วมรสประเวณีมากจนเกินไป พยายามหลับนอนให้มาก ๆ

และงดเว้นการรับประทานเนื้อสัตว์ รับประทานแป้งข้าวแต่น้อย รับประทานผักผลไม้ ถั่ว และน้ำนมให้มาก ๆ และควรใช้การเดินไปไหนมาไหน แทนการขึ้นยวดยานพาหนะเสียเป็นส่วนมากแล้ว ก็จะทำให้ผู้นั้นมีอายุยืนยาวนานเป็นแน่นอน ความเห็นต่าง ๆ เหล่านี้นับว่าเป็นทางปฏิบัติตนล้วนแต่ในทางที่ดี เพื่อที่จะช่วยให้มีอายุยืนนานมากขึ้น

ในที่นี้ ข้าพเจ้าอยากจะขอหยิบยกเอาเรื่องการถือศีลห้า ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้บรรลุธรรมอันประเสริฐสุด มาเป็นมูลฐานของการทำให้มีอายุยืน หลักฐานหรือองค์พยานในเรื่องนี้ ก็ปรากฏว่าได้มีพุทธมามกเป็นจำนวนไม่น้อย ที่ได้ดำรงชีวิตของตนด้วยการรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัดอยู่เป็นนิจสิน ผลอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ที่ได้บังเกิดแก่ตัวเขาเหล่านั้น ก็คือทำให้เขาเป็นผู้มีอายุยืนเพราะเหตุว่าการปฏิบัติตนอยู่ในศีลห้านี้ ข้อใหญ่ใจความก็คือทำให้ **สุขกายสบายใจ** นั่นเอง ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวมาแล้วในเรื่อง **"กฎสิบประการของสุขภาพ"** ว่า การทำให้จิตใจสบาย มีอานุภาพอันสูงส่งต่อชีวิตของมนุษย์ในโลกนี้ แม้กระทั่งการเจ็บไข้บางอย่างก็สามารถได้รับการขับไล่ให้หายไปได้ด้วยกำลังอำนาจของดวงจิต โดยที่ไม่ต้องใช้ยาช่วยเหลือแต่ประการใด

การที่ผู้หนึ่งผู้ใดมีความตั้งอกตั้งใจถือศีลห้าอย่างเคร่งครัด ย่อมหมายถึงการประพฤติดี ประพฤติถูกตามหลักทั่ว ๆ ไป ไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อนแล้ว ก็ไม่ทำตนเองให้ลำบากเดือดร้อนด้วย นับว่าเป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษชั้นต้น ๆ คือ ทางกาย ทางวาจา เกี่ยวกับสังคมและส่วนตัว หรือเกี่ยวกับสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่ ศีลสิกขานั้นคือการศึกษาปฏิบัติตระเตรียมเบื้องต้นเพื่อให้เรามีการเป็นอยู่ที่ผาสุก อันจะช่วยคุ้ม

ครองรักษาจิตใจให้สงบ เยือกเย็น และเป็นปกติสุข อานิสงส์ของการถือศีลมีหลายอย่างด้วยกัน แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ "เป็นไปเพื่อให้เกิดสมาธิ" ศีลจะส่งเสริมให้เกิดสมาธิได้โดยง่าย ถ้าเรามีเรื่องหรือสิ่งรบกวนใจมาก จิตใจก็เดือดร้อนวุ่นวาย ไม่เป็นสุข ไม่สามารถควบคุมจิตใจให้เป็นสมาธิได้

สมาธิ คือการสามารถควบคุมจิตหรืออาจใช้จิตของเรานี้ให้ทำหน้าที่ของมันให้เป็นประโยชน์ได้ถึงที่สุด ในชั้นศีล มีการประพฤติดีทางกาย ทางวาจา ครั้นมาถึงสมาธิ มีการประพฤติดีทางจิต คือไม่มีความวุ่นวายใจ ไม่มีความเศร้าหมอง ไม่มีความตื่นเต้นอกสั่นขวัญหาย ไม่มีความคิดฟุ้งซ่าน ไม่มีใจวอกแวกยุ่งเหยิงและสับสน และอยู่ในสภาพที่สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ของมันอย่างเรียบร้อยและมั่นคง อย่างนี้เรียกว่าเป็นการอบรมจิตหรือฝึกฝนจิตได้ถึงที่สุด เมื่อฝึกฝนจิตได้สำเร็จแล้ว จึงกลายเป็นจิตที่มีความสามารถ มีกำลังอำนาจ มีคุณสมบัติพิเศษอย่างอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้นอำนาจจิตที่มีกำลังเข้มแข็งจึงสามารถ **ต้านทานโรค ป้องกันโรค** และ **บำบัดโรค** ได้หลายอย่างหลายชนิด การที่คนเราสามารถถือเอาประโยชน์ จากสมาธิมาช่วยคุ้มครองรักษาชีวิตของตนเองให้อยู่ในสุขภาพที่ดี โดยไม่ต้องได้รับการฉีดยาหรือรับประทานยาเช่นนี้ เรียกว่ามนุษย์ได้ขึ้นมาถึงการรู้ความลับของธรรมชาติอีกขั้นหนึ่ง ข้อนี้หมายถึงการรู้วิธีบังคับจิตให้มีสมรรถภาพสูงยิ่งขึ้นไปกว่ามนุษย์ธรรมดาจะทำได้ ขั้นศีลยังไม่ถือว่าเป็นการเลยระดับของมนุษย์ธรรมดา, แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงทำให้ผู้ถือศีลห้า มีความสุขกายสบายใจ เพราะเหตุว่าไม่ได้เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์ลำบากเดือดร้อนหรือสูญเสียชีวิต เมื่อไม่ได้ทำให้คนอื่นลำบากเดือดร้อน ตนเองก็พลอยไม่ได้รับความลำบากเดือดร้อน

หรือเป็นทุกข์ไปด้วย เมื่อจิตใจเป็นสุขสบาย สงบและเยือกเย็นแล้วสุขภาพทางกายก็พลอยสมบูรณ์พูนสุขไปด้วย ไม่เสื่อมโทรมและชำรุดสึกหรอไปอย่างรวดเร็ว การเป็นไปเช่นนี้นับรวมทั้งระบบประสาทด้วย เมื่อบุคคลใดได้ฝึกฝนจิตได้จนถึงที่สุดแล้ว ผู้นั้นก็ย่อมจะได้เปรียบกว่าคนธรรมดาสามัญ, โดยที่สามารถต้านทานหรือป้องกันโรคภายในตัวได้หลายชนิด นี่เองเป็นรากฐาน ลำต้นและกิ่งก้านนำไปสู่ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน

เพราะฉะนั้น เมื่อใครคนไหนอยากมีอายุยืน ก็ควรรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัดและให้เป็นนิจสินอยู่ทุกวันและทุกเวลา ศีลห้าคือศีลที่บุคคลธรรมดาสามัญผู้ครองเรือนทั้งหลายสามารถประพฤติปฏิบัติได้ทั่วไป ถ้าอุตส่าห์ปฏิบัติด้วยดีเป็นนิจจะเกิดผลอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ดังได้กล่าวมาแล้ว การปฏิบัตินั้นไม่ยากลำบากอะไรเลย ไม่ต้องมีใครมาบีบบังคับหรือผลักไส ก็ทำได้ทั่วกันทุกคน สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวเราเอง เราสร้างตนเอง และชีวิตอยู่ในกำมือของตนเอง ถ้าเราอยากเป็นคนดีและรักดีแล้ว ก็ขอให้พยายามตั้งอกตั้งใจอย่างแน่วแน่ในอันที่จะรักษาศีลห้าดังต่อไปนี้

(๑) เราจักไม่แกล้งหรือเจตนาทำสัตว์โลกทั้งหลายให้ตายไป

(๒) เราจักไม่ฉ้อลักข้าวของของเขาไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ

(๓) เราจักไม่คบสตรีอื่น (ชายอื่น) ด้วยล่วงประเวณี

(๔) เราจักไม่ล่อลวงหรือพูดปดต่อผู้ใดผู้หนึ่ง

(๕) เราจักไม่ดื่มเหล้า เครื่องดอง ของมึนเมาต่าง ๆ

ในศีลข้อ ๕ นี้สำคัญมาก เพราะเหตุว่า เหล้ามีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่งซึ่งคอยยั่วเย้าเร้าใจให้ชวนดื่ม มีทั้งเหล้ารัฐบาล เหล้าต่างประเทศ และเหล้า

เถื่อน ยิ่งให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ขายเหล้าของรัฐบาลด้วยแล้ว เหล้าเถื่อนก็ยิ่งเกิดมีมากขึ้นใหญ่ เพราะความเชื่อถือและไว้วางใจ ประชาชนพลเมืองเลยกลายเป็นนักเลงขี้เหล้าเมายากันมากขึ้น ประชาชนโดยมากใช้เหล้าเป็นเครื่องชโลมหรือปลุกปลอบใจและส่งเสริมให้ครึกครื้นรื่นเริง, ทั้งในงานโศกเศร้าหรือเวลามีทุกข์และงานรื่นเริงสนุกสนานทุกอย่าง เมื่อหัวหน้าครอบครัวใดนิยมชมชอบในการดื่มเหล้าก็พลอยทำให้สมาชิกในครอบครัวนั้นๆ หลงติดไปด้วย ข้าพเจ้าเคยเห็นบิดาเด็กบางคนฝึกหัดให้ลูกเล็กๆ ของตนดื่มเหล้าเพื่ออวดเพื่อนอวดแขกที่มาหาโดยหลงผิดคิดไปว่าเป็นของดีของงาม เพราะฉะนั้น จึงมีพุทธศาสนิกชนเป็นส่วนมากที่ไม่อาจถือศีลข้อ ๕ นี้ เนื่องจากมีความหลงไหลและมัวเมาอยู่ในสิ่งเสพย์ติดเช่นนี้ ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวมาแล้วในเรื่อง "จงคุ้มครองตับของท่าน" ว่าถ้าไม่รู้จักใช้เหล้าให้เป็นคุณประโยชน์แล้ว เหล้าก็เป็นเหมือนหนึ่งยาพิษร้าย ที่ค่อยๆ ทำลายสุขภาพของผู้ดื่มให้ทรุดโทรมลงไปโดยไม่รู้สึกตัว ตับเป็นอวัยวะที่ถูกทำร้ายให้เสียหายและเสื่อมโทรมมากกว่าอวัยวะใดๆ ส่วนระบบประสาทเป็นอวัยวะที่ถูกทำร้ายเป็นรองถัดลงมา และหลอดโลหิตแดงของสมองก็ถูกแปรสภาพให้แข็งเปราะ และถูกเบ่งดันให้แตกง่ายขึ้น ด้วยเหตุฉะนี้ **ศีลข้อ ๕ จึงมีส่วนช่วยเหลือและค้ำจุนให้ผู้ปฏิบัติและรักษาไว้อย่างเคร่งครัด มีอายุยั่งยืนนานกว่าผู้ที่ชอบดื่มเหล้าอยู่เป็นนิจสิน**

นอกจากเรื่องการถือศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ จะช่วยทำให้มนุษย์เรามีอายุยืนมากขึ้นแล้ว ยังมีเรื่องเกี่ยวกับชาตากรรมของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ประกอบร่วมอยู่ด้วย ดั่งที่ข้าพเจ้าจะได้นำเอาความตอนหนึ่งของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มากล่าวอ้างอิงไว้เพื่อเป็นทางช่วยให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจไว้ว่า ทำไมบางคนมั่งมีศรีสุขกินดี อยู่ดี แต่มีอายุสั้น บางคนยากจนข้นแค้น อดๆ อยากๆ อยู่บ้านกระต๊อบ

หลังคามุงจาก แต่กลับมีอายุยืน เด็กแดงๆ เพิ่งคลอดได้ไม่กี่วัน มีบางรายก็เกิดเจ็บป่วยอย่างร้ายแรงจนสูญเสียชีวิตไป ทั้งๆ ที่เด็กนั้นก็ยังบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้งกายและใจ ไม่เคยทำบาปทำชั่วอะไรสักอย่างหนึ่ง ทำไมถึงเป็นอย่างนั้นไปได้ นี่เป็นเรื่องที่เราควรศึกษาให้รู้ถึงความจริงแห่งชีวิตของมนุษย์ที่เป็นมาในโลกนี้

สมัยหนึ่ง พระศาสดาผู้ทรงศีลบริสุทธิ์และบรรลุธรรมอันประเสริฐสุด เสด็จอยู่ในพระเชตวันวิหาร อารามแห่งอนาถบิณฑิกคฤหบดี ใกล้กรุงสาวัตถี ครั้งนั้นสุภมานพบุตรโตเทยยะพราหมณ์ ทูลถามว่า "พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยแห่งความที่มนุษย์ทั้งหลาย *มีอายุสั้นบ้าง มีอายุยืนบ้าง มีโรคมากบ้าง และมีโรคน้อยบ้าง*"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า "นี่แน่ะ มานพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาท (คือผู้รับผล) แห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายเพื่อความเป็นผู้ต่ำช้าและประณีต"

พระพุทธเจ้าผู้บรรลุสุคติและชาวโลกให้เกียรติเป็นอย่างสูงตรัสต่อไปว่า "มานพ บุคคลบางคนซึ่งเป็นสตรีหรือบุรุษในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้ฆ่าสัตว์มีชีวิต ใจคออำมหิตดุร้าย ชอบในการสังหารฆ่าฟันอย่างทารุณ ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย ครั้นตายไปย่อมเกิดในอบายทุคตินรก ถ้าตายไปไม่เกิดในอบายทุคตินรกมาเกิดเป็นมนุษย์ที่ใดๆ *จะเป็นผู้มีอายุสั้น*"

"บางคนย่อมเป็นผู้ละเว้นจากปาณาติบาต คือไม่แกล้งหรือเจตนาทำสัตว์โลกทั้งหลายให้ตายไป มีท่อนไม้และศัสตราวุธอันวางแล้ว มีความ

ละอายต่อบาป แต่กลับมีความเมตตาและเอ็นดู อนุเคราะห์เพื่อความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งปวง ครั้นตายไปย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ถ้าตายไปไม่เกิดในสุคติโลกสวรรค์ เกิดมาเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ *จะเป็นผู้มีอายุยืน*"

บางคนเป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยมือ หรือก้อนหิน และท่อนไม้ศัสตราวุธ ครั้นตายไปย่อมเกิดในอบายทุคตินรก ถ้าตายไป ไม่เกิดในอบายทุคตินรก มาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ *จะเป็นผู้มีโรคมาก*"

"บางคนเป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยมือหรือก้อนหินและท่อนไม้ศัสตราวุธ ครั้นตายไปย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ถ้าตายไปไม่เกิดในสุคติโลกสวรรค์ มาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ *จะเป็นผู้มีโรคน้อย*"

ท่านทั้งหลายจะเชื่อถือตามนี้หรือไม่ก็ตามที แต่ทว่ามันเป็นความจริงที่พระศาสดาผู้สำเร็จธรรมวิเศษสุดได้ค้นพบและสั่งสอนไว้เช่นนี้ และท่านจะเห็นได้ว่าในศาสนาอื่นทั้งหลายในโลกนี้ ไม่มีใครกล่าวถึงชตากรรมของมนุษย์ตามหลักเกณฑ์และวิถีทางเช่นของพระพุทธเจ้าเลย

เมื่อข้าพเจ้าได้หยิบยกเหตุผลนำมากล่าวอ้าง ให้ท่านได้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเองเช่นนี้แล้ว ท่านก็คงเข้าใจและเชื่อถือได้ว่า การเป็นผู้มั่งมีก็ดี หรือการเป็นผู้ยากจนหาเช้ากินค่ำก็ดี หรือจะเป็นผู้เกิดในตระกูลสูงตระกูลต่ำก็ดี หาใช่เป็นสิ่งสำคัญในอันที่จะก่อให้ผู้นั้นมีอายุยืนหรืออายุสั้นได้ ความสำคัญและความจริงนั้นจึงอยู่ที่ว่า ถ้าเราอุตส่าห์พยายามรักษาเนื้อรักษาตัวให้ถูกต้องตามหลักสุขวิทยาอนามัย และดำเนินชีวิตประจำวันให้อยู่ในสายกลาง คือไม่ตึงเครียดเกินไปหรือหย่อนเฑิยทายจนเกินไป รวมทั้งการทำให้จิตใจสบายโดยที่เราเพิ่มการ

รักษาศีลห้าเข้าด้วยอีกประการหนึ่งแล้ว ชีวิตของท่านก็จะยืนยาวนานไปตามกาลสมควรแก่ผู้ปฏิบัตินั้น เว้นเสียแต่อย่างเดียว อย่างนั้นก็คือ "**ชตากรรมของมนุษย์**" อันเป็นบุญกรรมที่ได้ตกแต่งสร้างไว้ในชีวิตแต่หนหลัง

ข้าพเจ้าขอยุติเรื่อง "**ทำไมจึงมีอายุยืน ?**" ลงไว้แต่เพียงเท่านี้ ขอให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายจงพยายามรักษาศีลห้าของท่านไว้ให้มั่นคงชั่วชีวิตของท่าน และจงอุตส่าห์ทำความดีและละความชั่ว เพื่อท่านจะได้มีความสุขกายสบายใจ และมีอายุยั่งยืนนานสมดังที่ข้าพเจ้าได้ตั้งใจปรารถนาไว้นั้นเถิด.

สวัสดี

เรียนพระพุทธศาสนาใน ๑๕ นาที

นับตั้งแต่กาลที่โลกอันว่างเปล่าเริ่มกลายเป็นมนุษย์โลกขึ้น เมื่อหลายแสนปีมาแล้ว มนุษย์ได้ใช้มันสมองแสวงหาความสุขใส่ตนเป็นลำดับ ๆ มาทุก ๆ ยุค จนในที่สุดเกิดมีผู้สั่งสอนลัทธิแห่งความสุขนั้นต่าง ๆ กัน ตัวผู้สอนเรียกว่าศาสดา คำที่สอนเรียกว่าศาสนา ผู้ทำตามคำสอนเรียกว่าศาสนิก ทุก ๆ อย่างค่อยแปรมาสู่ความดียิ่งขึ้นทุกที สำหรับคำสอนขั้นโลกียะหรือจรรยา ย่อมสอนมีหลักตรงกันหมดทุกศาสนา หลักอันนั้นว่า **จงอย่าทำชั่ว จงทำดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น** ดังที่ทราบกันอยู่ได้ทั่วไปแล้ว แต่ส่วนคำสอนขั้นสูงสุดที่เกี่ยวกับความสุขทางใจอันยิ่งขึ้นไปนั้น สอนไว้ต่างกัน ศาสนาทั้งหลายมีจุดหมายอย่างเดียวกัน เป็นแต่สูงต่ำกว่ากันเท่านั้น

ทุกองค์ศาสดา เว้นจากพระพุทธเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสาวกไม่มีความรู้พิสูจน์ ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและอำนวยสุขแก่สัตว์โลก เป็นที่พึ่งของตน ให้นับถือบูชาสิ่งนั้น โดยแน่นแฟ้น ปราศจากการพิสูจน์ทดลองแต่อย่างใด เริ่มต้นแต่ยุคที่ ถือผี ถือไฟ ถือดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาวต่าง ๆ มาจนถึงยุคถือพระเป็นเจ้า เช่น พระนารายณ์ และพระพรหมของพระศาสนาฮินดู พระยะโฮวาของศาสนาคริสเตียนและยิว และพระอาหล่าของอิสลาม ต่างสอนให้มอบความเชื่อในพระเจ้าเหล่านั้นแต่ผู้เดียว ว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือสิ่งใดทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องรู้ว่าตัวพระเจ้านั้นเป็นอะไรกันแน่ และผิดจากหลักธรรมดาโดยประการต่าง ๆ

ต่อมา เมื่อสองพันปีเศษมาแล้ว ภายหลังแต่พระเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ก่อนแต่พระคริสต์ และพระโมหมัด ของชาวยุโรปและอาหรับ[๑] พระพุทธเจ้าได้อุบัติบังเกิดขึ้น ทรงสอนการพึ่งตัวเอง และทรงสอนหลักธรรมทางใจในขั้นสูง ผิดกับศาสนาอื่นทั้งหมด คือ:—

หลักกรรม

ทรงสอนเป็นใจความว่า สุขทุกข์เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเอง ได้แก่การกระทำของผู้นั้น ผลเกิดจากการกระทำของผู้ใด ผู้นั้นต้องได้รับอย่างแน่นอนและยุติธรรม ไม่มีใครอาจสับเปลี่ยนตัวผู้ทำกับตัวผู้รับ หรือมีอำนาจเหนือกฎอันนี้ได้ นี่เรียกว่า ลัทธิกรรม นี้เป็นหลักสั้น ๆ ว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน หมุนไปตามอำนาจกรรมเก่า ซึ่งในระหว่างนั้นก็ทำกรรมใหม่เพิ่มเข้าอันจะกลายเป็นกรรมเก่าต่อไปตามลำดับ เป็นเหตุและผลของกันและกัน ไม่รู้จักสิ้นสุด คาบเกี่ยวเนื่องกันเหมือนลูกโซ่ ไม่ขาดสาย เราเรียกความเกี่ยวพันอันนี้กันว่า สังสารวัฏฏ หรือ สายกรรม มันคาบเกี่ยวระหว่างนาทีนี้กับนาทีหน้า หรือชั่วโมงนี้กับชั่วโมงหน้า วันนี้กับวันหน้า เดือนนี้กับเดือนหน้า ปีนี้กับปีหน้า จนถึงชาตินี้กับชาติหน้า สับสนแทรกแซงกันจนรู้ได้ยาก ว่าอันไหนเป็นเหตุของอันไหนแน่ ดูเผิน ๆ จึงคล้ายกับว่ามีใครคอยบันดาล สายกรรมประจำบุคคลหนึ่ง ๆ ย่อมผิดจากของอีกคนหนึ่ง เพราะฉะนั้น ต่างคนจึงต่างเป็นไปตามแนวกรรมของตนไม่เหมือนกัน กรรมเป็นเหตุ สุขและทุกข์เป็นผลเกิดมาแต่กรรมนั้น ๆ

---

๑. ศาสนาคริสต์และอิสลาม แม้เกิดทีหลังพระพุทธศาสนา แต่กลับไปมีหลักอย่างเดียวกับศาสนาพราหมณ์ในอินเดีย ซึ่งมีอยู่ก่อนศาสนาพุทธ ก็เพราะมีมูลรากไปจากศาสนานั้นโดยพวกที่ถือพระเจ้าแต่องค์เดียวของพราหมณ์ยุคนั้น แยกพวกจากอินเดียข้ามแดนไปทางตะวันตกคือปาเลสไตน์และอาหรับ ดูพิสดารในเทศนาเสือป่า

หลักอนัตตา

ทรงสอนอีกว่า ไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง ไม่มีสิ่งอันควรเรียกได้ว่า ตัวตน สรรพสิ่งไม่มีผู้ใดสร้าง เกิดขึ้นแปลก ๆ ก็เพราะปัจจัยตามธรรมชาติที่จะต้องค่อยๆ แปรไปหมุนไปตามลำดับตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่อยู่ในอำนาจของใคร เรียกว่ามันเป็นอนัตตา หลักอนัตตานี้จึงมีแต่ในพุทธศาสนา ไม่มีในศาสนาอื่น อันสอนว่าทุกสิ่งพระเจ้าสร้างขึ้นเป็นตัวตน และอยู่ใต้อำนาจพระเจ้า ผู้เป็นเจ้าแห่งตัวตนทั้งหลาย

ทรงสอนว่า ไม่มีตัวตนซึ่งเที่ยงและยั่งยืน สิ่งหนึ่งย่อมเกิดเนื่องมาแต่อีกสิ่งหนึ่ง และสิ่งนั้นก็เกิดทยอยมาแต่สิ่งอื่น แม้สิ่งอื่นนั้น ก็เกิดทยอยมาแต่สิ่งอื่นอีก ตั้งต้นมานาน ซึ่งไม่มีใครกำหนดได้ และจะเกิดสืบต่อกันไปข้างหน้าอีกเท่าไรแน่ ก็กำหนดไม่ได้เหมือนกัน กฎข้อนี้เป็นไปทำนองเดียวกัน ทั้งสิ่งที่มีวิญญาณและที่หาวิญญาณมิได้ สำหรับสิ่งที่หาวิญญาณมิได้จักยกไว้ เพราะไม่เกี่ยวกับสุขทุกข์ ส่วนสิ่งที่มีวิญญาณ เช่น มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานทั่วไป เป็นสิ่งที่ควรเรียนรู้ เพราะเกี่ยวกับสุขทุกข์ในชีวิต มนุษย์เราเกิดจากการรวมพร้อมแห่งรูปธาตุ (Physical Element) และนามธาตุ (Mental Element) อันมีประจำอยู่ตามธรรมดาในโลกนี้ เมื่อสองอย่างนี้ยังประชุมกันเข้าไม่ได้อย่างเหมาะส่วน ก็ยังไม่เกิดเป็นมนุษย์ขึ้นมา ต่อเมื่อคุมกันเข้าได้เหมาะส่วนก็เป็นมนุษย์ขึ้น เช่นเดียวกับพืชพรรณไม้ที่อาศัยดินฟ้าอากาศและเชื้อในเมล็ดของมันเอง งอกงามกลายเป็นต้นไม้ใหญ่โตขึ้นได้ รูปธาตุและนามธาตุนั้น แต่ละอย่างก็ล้วนเกิดมาจากการรวมพร้อมของพืชอื่นอีกต่อหนึ่งเกิดสืบต่อกันมาเป็นลำดับ จนกว่าจะเหมาะสำหรับผสมกันเข้าในรูปใหม่เมื่อใด รูปธาตุในกายนี้ เช่นพืชและเนื้อสัตว์ซึ่งอาศัยสิ่งอื่นเกิดมาแล้วหลายต่อหลายทอดจนมาเป็นเชื้อบำรุงร่างกายนี้ โดยเป็นเชื้อให้เกิดและบำรุง

ส่วนเล็กที่สุดของร่างกาย (Cell) ที่สำหรับจะเป็น เนื้อ หนัง กระดูก ผม ขน เลือด พื้น โลหิต และอื่น ๆ ในร่างกายเรา ธาตุลมอันเกิดขึ้นจากธรรมชาติส่วนอื่น ๆ ก็ได้ใช้เป็นลมหายใจเข้าไปบำรุงโลหิตและสิ่งต่าง ๆ โลหิตเป็นเหตุให้เกิดความอบอุ่นและความร้อนขึ้นได้ เท่านี้ก็พอจะมองเห็นได้ว่า มันอาศัยกันเกิดขึ้นเป็นลำดับ ๆ มามากมาย นี้เป็นการเกิด การผสม การแปร ของธรรมชาติฝ่ายรูปธาตุ

ส่วนนามธาตุนั้น ยิ่งละเอียดมาก นามธาตุอาศัยอยู่ได้เฉพาะในรูปธาตุที่ได้ปรับปรุงกันไว้เหมาะเจาะแล้ว และมีหน้าที่บังคับรูปธาตุพร้อมทั้งตนเองให้ตั้งอยู่หรือเป็นไปต่าง ๆ ตลอดเวลาที่เข้ามาเนื่องเป็นอันเดียวกัน ควรจะเปรียบเรื่องนี้ด้วยเครื่องไดนาโมไฟฟ้า ชิ้นโลหะต่าง ๆ กว่าจะมาคุมกันเข้าจนเป็นอย่างนี้ได้นั้นล้วนแต่เกิดจากอุตุนิยมสืบมา ไม่รู้กี่หมื่นกี่แสนปี จนมนุษย์นำมาปรับปรุงให้เป็นรูปต่าง ๆ ก็ยังหามีไฟฟ้าเกิดขึ้นไม่ แต่เมื่อได้ยักย้ายประกอบกันเข้าจนถูกส่วนพร้อมด้วยอาการหมุน มันจึงปรากฏแรงไฟฟ้าอย่างแรงขึ้นได้ ไฟฟ้าบางส่วนนั้นปรากฏขึ้นจากการหมุนของเครื่อง การหมุนของเครื่องกลับได้แรงไฟนั่นเองมาช่วยสนับสนุนในการหมุนบางส่วนก็มี ถ้ามีแต่ชิ้นโลหะก็ดี มีแต่อาการหมุนอย่างเดียวก็ดี หรือมีแต่กระแสไฟฟ้าอันเป็นธรรมชาติประจำอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ในโลกก็ดี ยังไม่ประชุมกันเข้าได้แล้ว กระแสไฟฟ้าใหม่จะไม่ปรากฏขึ้นได้เลย ฉันใดก็ฉันนั้น รูปธาตุหรือร่างกายนี้ เปรียบเหมือนเครื่องไดนาโม นามธาตุเปรียบเหมือนกระแสไฟฟ้า ได้อาศัยกันกลับไปกลับมา จึงเป็นไปได้ ทั้งแต่ละอย่าง ๆ ล้วนต้องอาศัยความประจวบพร้อมแห่งเครื่องประกอบ ซึ่งเกิดมาแต่สิ่งอื่นหลายทอดด้วยกัน นามธาตุก็เกิดสืบมาโดยตรงจากพวกนามธาตุอิงอาศัยอยู่กับรูปธาตุ เมื่อรวมกันเข้าแล้ว เราสมมติเรียกคนหรือสัตว์ชื่อนั้นชื่อนี้ เพื่อสะดวกแก่การพูดจาเช่นเดียวกับสมมติเรียกชิ้นโลหะและวัตถุต่าง ๆ ว่า เครื่องไดนาโมยี่ห้อนั้นยี่ห้อนี้เหมือนกัน หลักของการที่สิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุผลของกัน และให้เกิดสืบสาวกันไปนี้

เป็นปัญหาที่ละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งพระองค์ได้ทรงตีแตกอย่างทะลุปรุโปร่ง ในตอนหัวค่ำแห่งคืนตรัสรู้ ที่ใต้ต้นมหาโพธิ์ที่พุทธคยา เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

ความรู้อันนี้ ทำให้พระองค์ทรงรู้จักโลกดี พอที่จะตีปัญหาที่สองออกได้สืบไปว่า มนุษย์เราควรทำอย่างไรกัน จึงจะเหมาะแก่โลก ซึ่งมีธรรมชาติเป็นอย่างนี้ หรือจะอยู่เป็นสุขในโลกอันมีสภาวะเช่นนี้ได้? การตีปัญหาข้อสองออกได้สำเร็จผล เกิดเป็นหลักธรรมต่าง ๆ ที่พระองค์ใช้สอนบริษัทในสมัยต่อมานั่นเอง อันรวมใจความได้สั้น ๆ ว่า สิ่งซึ่งเกิดมาจากสิ่งอื่น ซึ่งไม่เที่ยงถาวรและทั้งอาการที่สืบต่อกันมาก็ไม่ถาวรแล้ว สิ่งนั้นจะเที่ยงถาวรอย่างไรได้? ย่อมกระสับกระส่ายโยกโคลงแปรปรวนไปตามกัน สิ่งที่แปรปรวนไม่คงที่ ย่อมก่อให้เกิดภาวะชนิดที่ทนได้ยาก คือทำให้เจ้าของได้รับความไม่พอใจเสียใจและเป็นทุกข์ เมื่อมันแปรปรวนและเป็นทุกข์อยู่อย่างนี้แล้ว มนุษย์จึงไม่ควรฝืนธรรมดาสะเออะเข้าไปรับเอาความทุกข์นั้น โดยเข้าไปอ้างตัวเองเป็นเจ้าของร่างกายนี้และร่างกายอื่น มันไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ของเรา เห็นได้ตรงที่ไม่อยู่ในอำนาจเรา เราไม่ได้ทำมันขึ้น นอกจากอำนาจธรรมชาติแห่งนามและรูปเท่านั้น ผู้ที่เข้าไปผูกใจในสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของภายในและภายนอกตนก็ดี ว่าเป็นสิ่งที่จะเป็นไปตามความประสงค์ของตนทุกเมื่อแล้ว จะเกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นในใจของผู้นั้น มืดมิดเกินกว่าที่เขาจะสะสางได้ พระองค์จึงทรงสอนให้หน่ายและละวางสิ่งต่าง ๆ ด้วยการไม่ยึดถือทางใจ แม้ว่าตามธรรมดาคนเราจะต้องอิงอาศัยสิ่งนั้น ๆ เพื่อมีชีวิตอยู่ หมายความว่า เราปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้องก็แล้วกัน

เมื่อเราไม่เข้าใจไปผูกใจในสิ่งใด สิ่งนั้นก็เป็นนายบังคับใจเรา ให้อยากให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้เหี่ยวแห้ง หรือให้อาลัยถึงมันได้ เราจะอยู่เป็นสุขเมื่อใจหลุดพ้นแล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีอะไรมาให้เรากลับเป็นทุกข์ได้อีกจนตลอดชีวิต

การคิดแล้วคิดอีกเพื่อตีปัญหานี้ให้แตกจนใจหลุดพ้น เรียกว่า **วิปัสสนากัมมฐาน** และเมื่อใจเราไม่ค่อยยอมคิดให้จริงจังลึกซึ้ง เพราะอำนาจฟุ้งซ่านด้วยความรัก ความโกรธ ความกลัว ความขี้เกียจ หรืออะไรก็ตาม จะต้องทำการข่มใจให้ปลอด จากอุปสรรคนั้น ๆ เสียก่อน การข่มใจนั้นเราเรียกกันว่า สมถกัมมฐาน ถ้าไม่มี อุปสรรคเหล่านี้ สมถกัมมฐานก็ไม่เป็นของจำเป็นนัก นอกจากจะเข้าฌานเพื่อ ความสุขของพระอริยเจ้า เช่นเดียวกับการหลับนอน เป็นการพักผ่อนอย่างแสนสุข ของพวกเรา ๆ เหมือนกัน คำสั่งสอนส่วนมากของพระองค์ เราจึงพบแต่วิปัสสนา กัมมฐานเป็นส่วนใหญ่

ความยึดถือ หรือ อุปาทาน

เราจะมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งได้แล้วว่า สภาพแห่งทุกข์ มีอยู่ในโลก นี้จริง แต่บุคคลผู้จะรับทุกข์นั้นหามีไม่ ถ้าหากเขาจะไม่หลงเข้าไปรับเอาด้วย ความเข้าใจผิดว่า สิ่งนั้นเป็นสุข และอยากได้ หรือหวงแหนจนเกิดการยึดมั่น หรือเข้าใจไปว่า ทั้งมัน ทั้งเขา เป็นตัวตนที่จะอยู่ในอำนาจของตน ได้ทุกอย่าง ตามแต่จะปรารถนา คิดดูก็เป็นการน่าขันและน่าสลดใจอย่างไม่มีที่เปรียบ ที่เรา พากันสมมติเอาสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสว่า "ว่างเปล่า" ให้เป็นตัวเป็นตนขึ้นแล้ว ทำใจตัวเองให้ดิ้นรน ก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้นในใจ รัก โกรธ เกลียด กลัว ไปตามฉากแห่งความแปรปรวนของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งที่แท้มันเป็นของ "ว่างเปล่า" อยู่ตลอดเวลา ตามที่พระองค์ตรัสไว้นั่นเอง

คำว่า ว่างเปล่า ในที่นี้ คือ ไม่มีแก่นสารตัวตนที่จะมายืนยันรับรอง กับเราว่า เอาอย่างนั้นอย่างนี้กันได้ เพราะของทุกอย่าง ล้วนแต่มีสิ่งอื่นปรุงแต่ง ค้ำจุนกันมาเป็นทอด ๆ จึงตั้งอยู่ได้พร้อมกับการค่อย ๆ แปรไป สิ่งที่สิ่งอื่นปรุงแต่ง

จึงเป็นของว่างเปล่า ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีอิสระแก่ตน ใครจะเอาสัญญามั่นเหมาะกับสิ่งเหล่านั้นอย่างไรได้ ในเมื่อทั้งผู้ถือสัญญาและผู้ให้สัญญาก็ล้วนแต่ไม่มีความเป็นใหญ่แก่ตน หรือมีความเป็นตัวเป็นตน ไปตาม ๆ กันทั้งนั้น ผู้ที่ขืนเข้าไปสัญญาหรือยึดมั่นในสัญญาก็เท่ากับเอา ความว่างเปล่าไปผูกพันกับความว่าง[๑] จะได้ผลอันพึงใจจากอะไรเล่า ทั้งนี้ก็เพราะการหลงยึดมั่นของว่างขึ้นเป็นตัวตน เราเรียกกันว่าอุปาทาน วัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นนั้น เรียกว่าอุปาทานขันธ์ มีห้าอย่าง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะฉะนั้น จึงตรัสว่า ขันธ์ทั้งห้าเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น อันเป็นทุกข์

หลักอริยสัจ

เราจะเรียนรู้หลักความจริงเหล่านี้ได้จากโรงเรียน คือ ร่างกายเรานี้เท่านั้น ของใครก็ของมัน ต้องอาศัยร่างกายเป็นที่ค้นหาความจริง เป็นครูสอนความจริง เพราะในร่างกายนี้ มีลักษณะพร้อมทั้งเหตุและผลพอเพียงที่จะให้เราศึกษาหาความรู้ และทำความมั่นใจให้แก่เราได้ พระองค์จึงตรัสไว้ว่า **"....แน่ะเธอ! ในร่างกายที่ยาววาหนึ่งนี้นั่นเอง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ ฉันได้บัญญัติโลก (คือความทุกข์) ได้บัญญัติโลกสมุทัย (คือเหตุให้เกิดทุกข์) ได้บัญญัติโลกนิโรธ (คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์) และได้บัญญัติโลกนิโรธคามินีปฏิปทา (คือการทำเพื่อให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นั้น) ไว้"**

ในที่นี้ ตรัสเรียกสภาพธรรมดาอันเต็มไปด้วยทุกข์ว่าโลก เรียกความอยากทะเยอทะยานของสัตว์โลกเพราะความยึดมั่นเข้าใจผิด ว่าเหตุให้เกิดโลก

---

๑. ดูเรื่องใครทุกข์ ? ใครสุข ? ประกอบ จะได้ความชัดเจน เมื่อสงสัยว่าไม่มีตัวตนแล้ว ใครทำดีได้ดี ใครทำชั่วได้ชั่ว

เรียกการดับความอยากเสียแล้วอยู่สงบเป็นสุขใจเพราะไม่ยึดมั่นและเข้าใจถูกในสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นที่ดับของโลก และทรงเรียกมรรคมีองค์แปดประการว่าเป็นวิธีให้ถึงความดับของโลกนั้น อันเป็นสิ่งที่สัตว์ทุกคนควรกระทำเป็นหน้าที่ประจำชีวิตของตน ๆ ตามนัยนี้เป็นอันว่า **หลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา คือการสอนให้ดับทุกข์ภายในใจด้วยการศึกษาหาความจริงในกายตน และหยั่งรู้ไปถึงสิ่งและบุคคล ที่แวดล้อมตนอยู่ตามเป็นจริง ไม่ติดมั่นจนเกิดทุกข์ เพราะเป็นกฎแห่งอนัตตา แล้วมีใจปลอดโปร่งสบาย** การไม่ยึดมั่นว่าเป็นตัวตน อันจะก่อให้เกิดการเห็นแก่ตนนั้น เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น หรือแก่โลกทั้งสิ้น คือ ตนเองจะเป็นผู้มีความสุขสงบเยือกเย็นแสนจะเย็น ส่วนผู้อื่นนั้น นอกจากไม่ถูกผู้นั้นเบียดเบียนแล้ว ยังอาจประพฤติตามเขา จนได้รับความสุขอย่างเดียวกัน ไฟทุกข์ของโลกจะดับสนิท หลักธรรมทั้งหลายแม้จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันหมดนั้น รวมลงได้ในหลัก คือความดับทุกข์ทั้งสิ้น ความรู้ชนิดนี้ย่อมทำให้เกิดความเมตตาสงสารเพื่อน ที่กำลังตกอยู่ในทะเลแห่งสังสารวัฏด้วยกันอย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้น เป็นอันไม่ต้องกล่าวก็ได้ว่า **เมตตา** เป็นหลักอันสำคัญในพุทธศาสนานี้ด้วย อีกประการหนึ่ง

หลักโลกียะ และ โลกุตตระ

ผู้สำคัญในสิ่งว่างเปล่าว่าเป็นแก่นสาร ก็คือผู้หลงหรือเรียกตรง ๆ อีกอย่างหนึ่งว่าผู้ปลูกสร้างฉางบรรจุความทุกข์ไว้สำหรับตน และนั่นคือปกติหรือธรรมดาของมนุษย์ทั้งโลก ที่เรียกว่ายังอยู่ในวิสัยโลกียะ ไม่ใช่โลกุตตระ คือผู้พ้นไปจากโลกด้วยน้ำใจ บางสมัยหรือบางเรื่องผู้แสวงหาทุกข์มาใส่ตนได้มาก

กลับได้รับความยกย่องนับถือ ทั้งนี้เพราะพากันหลงในสิ่งที่ยังไม่รู้จักมันดีและนับถือโลกิยะ คนยากจนซึ่งมีอยู่เป็นส่วนมากทะเยอทะยานเงินทองของมหาเศรษฐีอย่างแรงกล้า แต่มหาเศรษฐีนั้นมิได้ทะเยอทะยาน หรือรู้สึกอะไรกี่มากน้อยในเงินทองของตนเลย เป็นแต่ทะเยอทะเยอทะยานต่อส่วนที่มากขึ้นไปกว่านั้นอีก ส่วนความหนักใจความหวั่นใจ เมื่อคิดเทียบส่วนแล้ว ย่อมมีเสมอกันไปหมด มันมีส่วนมากน้อยเท่ากับที่ตน **สมมติเอาความว่างเปล่าขึ้นเป็นตัวเป็นตน** ตามมากและน้อยเพียงไร ใครสมมติขึ้นมาก ก็ต้องแบกเอาไว้มากและหนักกว่า พระพุทธเจ้าเองก็เคยทรงแบกก้อนหินอันหนักนี้ แต่แล้วกลับทรงสลัดทิ้งเสีย เพราะพระองค์ทรงค้นพบว่า มันคือความทุกข์ทรมานของผู้เข้าใจผิด หลงเข้าไปยึดถือ เป็นของน่าสะอิดสะเอียน และตรงกันข้าม กลับเป็นของเบาสบายสำหรับผู้ไม่หลงยึดถือ หรือสลัดทิ้งเสียได้แล้ว นี้เรียกว่า ทรงค้นพบ โลกุตตรธรรม เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาก็คือ คำสอนให้สลัดความทุกข์ออกทิ้งเสียให้พ้นจากความทุกข์ อันเป็นของมีประจำอยู่ในโลกแต่ผู้เดียว ไม่หลงประกอบทุกข์ขึ้นแบกไว้ **ไม่ใช่อ่อนแอร้องขอแต่ความสุข** ทั้งที่ไม่รู้จักทุกข์ และสลัดมันออกไปเสีย โดยรู้ว่าภาวะที่หมดทุกข์นั่นแล เป็นความสุขที่แท้ มันเป็นการทำชีวิตให้กลับกลายมาเป็นอิสระจากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติอันยั่วยวนใจในโลก ภายหลังจากที่เราเองได้ยอมตนเข้าไปเป็นทาสด้วยความโง่อย่างยิ่งของเรามาแล้วตลอดสังสารวัฏอันยาวยืดซ้ำซาก ไม่มีที่สิ้นสุดลงได้จนกว่าเราจะรู้เท่าทันมัน ดวงใจอันข้ามขึ้นอยู่เหนือโลกเช่นนี้ เรียกว่า **โลกุตตรจิต** ภาวะที่เป็นเช่นนั้น เรียกว่า **โลกุตตรธรรม โลกุตตรวิสัย หรือ โลกุตตรภูมิ**

ในวงแห่งศาสนาอื่น ๆ เมื่อศาสนิกใกล้จะตายย่อมร้องว่า *"สวรรค์! พระเจ้า!"* แต่สำหรับพุทธศาสนิกที่แท้จริง จะร้องว่า ความดับสนิทอย่าง

ไม่มีเหลือเป็นเชื้ออีกต่อไป นี้แสดงว่าเขาเหล่าโน้น ยังอยากอยู่ในโลก โลกสวรรค์ หรือโลกพระเจ้า ส่วนพุทธศาสนิกมีจุดปลายทาง คือ ความดับไม่มีเหลือ *โลกุตตระจึงมีแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น*

เมื่อมนุษย์ยังเป็นป่าเถื่อน รู้จักและปรารถนาความสุขอย่างสูงสุดเพียงการได้กินได้เสพของอร่อย ๆ พออิ่มไปขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น แต่ความคิดของมนุษย์ในอันแสวงหาความสุขที่ยิ่งขึ้นไปไม่ได้หยุดเฉยอยู่ นานเข้าค่อยมีความเห็นแปรไปสู่ภาวะที่สูงขึ้น จนรู้จักและปรารถนาทรัพย์สมบัติ แว่นแคว้น ปรารถนาความสุขจนถึงสวรรค์ อันเป็นที่สุดยอดของกาม นานต่อมามีพวกหัวคิดสูง เห็นว่าสุขในกามก็ยังเป็นของเสียดแทงหัวใจเท่า ๆ กับความหวานอร่อยของมัน เลยนึกหาความสุขอันสูงขึ้นไป และได้ยึดเอาว่าความเป็นแห่งชีวิตที่ปราศจากกาม เป็นยอดสุข คือความเป็นพรหมนั่นเอง และบัญญัติขึ้นในยุคนั้น ว่าความเป็นพรหมนั้นแหละเป็นนิพพาน คำว่า **นิพพาน** ที่แปลตามศัพท์ว่า ปราศจากการเสียดแทงได้เกิดมีขึ้นแต่ครั้งนั้น

ต่อมาอีกนาน พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น และทรงพบว่า ภาวะแห่งพรหมก็ยังไม่เที่ยง แปรปรวนและแตกดับเช่นเดียวกับสิ่งที่ต่ำกว่าอื่น ๆ จะเรียกว่านิพพานหาได้ไม่ ยังเสียดแทงอยู่อย่างละเอียด เพราะยังมีความสำคัญว่าตัวตนอยู่ จะต้องเสียดแทงใจในเมื่อมันแตกดับ เพราะยังมีความอยากความปรารถนาในทางที่แม้ไม่ใช่กามก็จริง ตัณหายังมีอยู่ จึงทรงบัญญัติความดับไม่มีอะไรเหลือเป็นตัวตนสำหรับยึดถืออีกต่อไปว่าเป็นตัวนิพพานอันแท้จริง อันจะไม่มีใครมาบัญญัติความสุขให้สูงกว่านี้ขึ้นไปได้อีก โลกุตตรธรรมหรือนิพพานที่แท้จริง จึงมีแต่ในพุทธศาสนา นอกนั้นยังอยู่ในวิสัยโลกทั้งสิ้น ต่างกันสักว่าชื่อ เป็นมนุษย์โลกบ้างเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง

พุทธศาสนา กับ วิทยาศาสตร์

หลักแห่งพระพุทธศาสนา แปลกจากศาสนาอื่นทั้งหลาย โดยเป็นศาสนาแห่งวิชาความรู้ที่ทนต่อการพิสูจน์ของใคร ๆ ได้ทั้งสิ้น ดังที่ตรัสไว้ว่า ธรรมในพุทธศาสนา ย่อมทนต่อการพิสูจน์ได้[๑] คือ ท้าให้ใครพิสูจน์ได้ทุกอย่าง จนผู้พิสูจน์พ่ายแพ้กับตัวเองหมดมานะกลับใจยอมนับถือพุทธศาสนา คำที่กล่าวกันว่า พุทธศาสนาเหมือนกัน หรือเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์นั้น มีผู้ติความกันว่า เพราะพุทธศาสนาแยกสังขารร่างกาย ออกวิเคราะห์หาความจริงเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์แผนปัจจุบัน แยกธาตุต่าง ๆ ออกหาคุณสมบัติขั้นละเอียด ข้าพเจ้าเห็นว่า คำกล่าวนั้นยังไม่เพียงพอกับคุณค่าอันสูงสุดแท้จริงของพุทธศาสนา เพราะถ้ากล่าวเช่นนั้นแล้ว วิชาสรีรศาสตร์หรือแพทยศาสตร์อันเกี่ยวกับการแยกตรวจร่างกาย ก็จะกลายเป็นพุทธศาสนาไปส่วนหนึ่งด้วย ที่แท้ควรกล่าวว่าเหมือนกันโดยที่หลักวิทยาศาสตร์ ก็ทนต่อการพิสูจน์ อาจทำการพิสูจน์ให้ดูเอง หรือยอมให้ใครพิสูจน์ได้ทุกท่าทุกทาง จนเขาหมดท่าจะพิสูจน์เพื่อโต้แย้งอีกต่อไป และหมดความสงสัยเช่นเดียวกับพุทธศาสนา ยอมให้ใครเพ่งพิสูจน์ซักไซ้อย่างไรก็ได้ ย่อมทนอยู่ได้จนเขาหมดวิธีพิสูจน์และต้องเชื่อ สัจจะย่อมไม่ตาย คำว่าวิทยาศาสตร์ในที่นี้ หมายถึงวิชา (Science) ที่แท้จริงทุก ๆ อย่าง ไม่เฉพาะแต่การแยกธาตุ (Chemistry) เท่านั้น แม้คณิตศาสตร์ (Mathematic) ก็เป็นวิทยาศาสตร์ในที่นี้ด้วย ถ้าท่านสงสัยว่าวิชาเลขหรือคณิตศาสตร์จะทนต่อการพิสูจน์ได้เหมือนพุทธศาสนาอย่างไร ก็จงลองคิดดูง่าย ๆ ที่สุดว่า ๒ + ๓ = ๕ เป็นต้นนี้ มันเป็นความจริงเพียงไร มีใครบ้างที่อาจพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า ๒ บวกกับ ๓ ได้ผลเป็น

๑. ตรัสว่า "....เมื่อเขาใคร่ครวญต่อเนื้อความแห่งธรรมอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อการพิสูจน์ได้ เมื่อธรรมทั้งหลายทนต่อการพิสูจน์ได้ เขาย่อมเกิดความพอใจและความขยันขันแข็ง" จังกิสูตร ม.ม. ไตร. ล. ๑๓ น. ๖๐๕ บ. ๖๕๘.

อย่างอื่นนอกจาก ๕ ใครจะพิสูจน์ได้โดยวิธีไรกี่ร้อยกี่พันท่าก็ตาม มันยังคงเป็น "๒ + ๓ = ๕" อยู่เสมอ เป็นหลักที่แข็งแรงยิ่งกว่าภูเขาหินแท่งทึบ อันอาจหวั่นไหวได้ โดยธรรมชาติหรืออุตุนิยมแปรปรวน หลักความจริงแห่งวิทยาศาสตร์เหล่านี้มั่นคงมีอุปมาฉันใด พุทธศาสนาก็มีหลักแห่งความจริงหนักแน่นมั่นคงฉันนั้น แม้จะขนเอาการแยกธาตุและตรวจค้นพิสูจน์ อย่างที่เรียกว่า วิทยาศาสตร์แผนใหม่ทั้งหมดมาเป็นเครื่องมือพิสูจน์ ก็ไม่อาจพิสูจน์พุทธศาสนาให้เศร้าหมองไปได้แม้แต่นิดเดียว ขอแต่อย่าให้ไปหยิบให้ถูกกะพี้ของพุทธศาสนา เช่น พิธีต่าง ๆ เป็นต้น มาพิสูจน์ในนามว่า พุทธศาสนาก็แล้วกัน ความจริงหรือพุทธศาสนาจะยังคงอยู่ทั่วโลก ไม่มีสมัยหรือขีดขั้นกำหนดเวลาอายุ เพราะเป็นการเรียนรู้ธรรมชาติ เพื่อชำนะธรรมชาติด้วยความจริง เช่นนี้ยังมิเป็นเครื่องชี้อันเด่นชัดว่าพุทธศาสนาเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ ซึ่งโลกปัจจุบันยอมบูชาอย่างสนิททั่วหน้าโดยลักษณะการอย่างไรเจียวหรือ? และข้อสำคัญที่สุดก็คือ **เมื่อมีแต่พุทธ-ศาสนาเท่านั้น ที่เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ของโลกแล้ว จะยังมีศาสนาไหนอีกเล่า ที่ควรเป็นศาสนาแห่งสากลโลก นอกจากพุทธศาสนา?"**

โมกขพลาราม

๑ กรกฎาคม ๒๔๗๗

หมายเหตุส่วนตัว :— ที่จริงศาสนาทั้งหลายมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ ความสุข ถ้าจะปรับกันเข้าให้สนิท ก็จะลงกันได้เป็นศาสนาเดียวกัน ใครมีคุณสมบัติแค่ไหนย่อมอยู่ในระดับแค่นั้น เหมือนพี่น้อง หรือผู้มีคุณวุฒิยิ่งหย่อนกว่ากัน ยืนเรียงแถวกันตามลำดับวุฒิ ก็จะมีแต่ศาสนาเดียวในโลก ขอแต่อย่าถือเราถือเขา ถึงกับพยายามทำลายเพื่อนศาสนาอื่นเพื่อประโยชน์ตนด้วย "การรุกเงียบๆ" อย่างใดอย่างหนึ่งก็แล้วกัน หลักศาสนาอื่นทั้งหลาย มีเพียงโลกียะ ไม่พ้นไปได้ ส่วนพุทธศาสนายังมีสูงขึ้นไปถึงโลกุตตระด้วย มีทั้งสองอย่าง ใครจะเลือกเอาอย่างไหนก็ได้ หลักโลกุตตระหรือที่เกี่ยวกับโลกุตตระเท่านั้นที่พุทธศาสนา มีศาสนาอื่นไม่มีเสียเลยจึง "อม" ศาสนาอื่น ๆ ไว้ได้ทั้งหมด — *พุทธทาส*

โลกอาจรอดได้ แม้เพราะกตัญญูกตเวที

คนทุกคนในโลก มีชีวิตอยู่ได้และมีความสะดวกสบายอยู่ได้ เพราะอาศัยความรู้ สติปัญญา ความสามารถของผู้อื่น อันมีจำนวนมากจนนับไม่ไหว หากไร้ปัจจัยอันสำคัญนี้เสียแล้ว เขาจะต้องตายแล้วตั้งแต่ออกจากท้องมารดาใหม่ ๆ เพราะไม่มียาจะกิน ไม่มีผ้าจะห่ม ไม่มีหลังคาจะอาศัย เขาไม่รู้จักหน้าค่าตาของผู้ให้กำเนิด การประกอบยา การทำเครื่องนุ่งห่ม การทำที่อยู่อาศัยและวิชาความรู้ต่าง ๆ แต่เขาก็เป็นหนี้บุญคุณของบุคคลเหล่านั้นมาเสียแล้วตั้งแต่ในท้องแม่ ฉะนั้น **คนทุกคนมีความผูกพันในทางหนี้บุญคุณต่อกันและกันจนนับไม่ไหว โดยไม่ต้องกล่าวถึงบิดามารดาครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นหนี้บุญคุณอยู่เหนือศีรษะโดยตรงเลย** แม้การที่คนในประเทศหนึ่ง ได้เป็นหนี้บุญคุณของคนในประเทศอื่น ก็เป็นสิ่งที่จะพิจารณาเห็นได้ไม่ยากเลย

ความรู้และยอมรับรู้ ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตน นี้เรียกว่า **กตัญญุตา** การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า **กตเวทิตา** คนผู้รู้บุญคุณท่าน เรียกว่า **คนกตัญญู** คนที่ทำตอบแทน เรียกว่า **คนกตเวที** กตัญญุกตเวทิตา ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนให้ปรากฏนี้เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ด้วยความสงบสุข คนในโลกแต่ละคนยิ่งไม่รับรู้ในความที่ตนเป็นหนี้บุญคุณของกันและกันอย่างที่จะแยกกันไม่ออกยิ่งขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งทำให้โลกเต็มไปด้วยความแข่งขัน แย่งชิง โหดร้ายทารุณ และเกิดลัทธิการเมืองอันทำให้โลกระส่ำระสายมากยิ่งขึ้นเพียงนั้น ฉะนั้น ความสนใจในธรรมะ คือกตัญญูกตเวทิตาธรรมนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งทีเดียว ขนบธรรมเนียม

ประเพณีที่ดีงามทั้งหลายของคนไทยเราล้วนแต่มีความกตัญญูกตเวทีเป็นที่ตั้งอันสำคัญ และทั้งเป็นไปเพื่อรักษาและส่งเสริมคุณธรรมข้อนี้ ให้ยังคงมีอยู่ในโลกนี้อย่างแน่นแฟ้น พร้อมกันไปในตัว

คนอกตัญญูอย่างยิ่ง คือคนที่ไม่ยอมรับว่าทุกคนในโลกเป็นหนี้บุญคุณต่อกันอย่างแน่นแฟ้น

คนที่มีความกตัญญูถึงที่สุด ก็คือ คนที่ยอมรับว่าแม้แต่สัตว์พาหนะ เช่น วัว ควาย ก็เป็นสิ่งที่มีบุญคุณ อย่าต้องกล่าวถึงบิดามารดาครูบาอาจารย์เลย ถ้าใครยอมรับรู้ในบุญคุณของวัวและควายเป็นต้นแล้ว บ้านเมืองนั้นจะเต็มไปด้วยความสงบสุข เพราะมีแต่คนใจสูง รู้จักตอบแทนคุณแม้แก่วัวและควาย แล้วจะเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งมีบุญคุณต่อกันยิ่งไปกว่าวัวและควายได้อย่างไรเล่า บ้านเมืองนั้นจะอุดมสมบูรณ์ด้วยวัวควายพันธุ์ดีมีคุณภาพสูง มีมนุษย์ใจสูงเป็นเจ้าของ ขยันทำมาหากินโดยปราศจากการเบียดเบียนกันแม้แต่น้อย ส่วนบิดามารดาครูบาอาจารย์นั้นไม่ต้องกล่าวถึง เพราะจะตั้งอยู่ในฐานะเป็นเทวดาหรือเป็นปูชนียบุคคลอยู่เหนือเคียรเกล้าของคนทุกคนทั่วไปจริง ๆ

คนที่มีความกตัญญูละเอียดยิ่งไปกว่านั้น ย่อมรู้จักบุญคุณของป่าไม้ ทุ่งนา ห้วยหนอง คลองลำธาร ถนนหนทาง และสิ่งสาธารณะอื่น ๆ กระทั่งดอกไม้และผีเสื้อซึ่งบินไปมาอยู่โดยปราศจากความรู้จักมักคุ้นกับผู้ใด ผู้ไม่รู้คุณของป่าย่อมทำลายป่าเสียด้วยความเห็นแก่ตัวข้างเดียว จนลูกหลานไม่มีไม้จะปลูกเรือนกันอีกต่อไป จนห้วยหนองคลองลำธารเหือดแห้ง เพราะป่าอันเป็นกำเนิดน้ำนั้นถูกทำลายหมด ไม่มีความชื้นของป่าอันจะคายน้ำออกมาเป็นลำธาร และจะดึงดูดเมฆฝนให้มาตกเป็นฝน ณ ที่นั้นจนเพียงพอ ผู้ไม่รู้บุญคุณของถนน คูคลอง ย่อมรุกเนื้อที่ถนนตรอกทางเดินให้แคบเข้า จนไม่สำเร็จประโยชน์ดังบรรพบุรุษได้

มุ่งหมายไว้ เรายอมทนลำบากในการไปมายามค่ำคืนดึกดื่นทั้งในยามปรกติและยามคับขัน ไม่ยอมสละเนื้อที่ทำถนนหรือทางเดินสาธารณะแม้แต่นิ้วเดียว เขาตัดต้นไม้ผลในป่าสาธารณะลงทั้งต้น เพียงเพื่อเอาผลของมันหาบเดียวหรือกะบุงเดียวเท่านั้น ถ้าเขาเป็นคนกตัญญู สิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นเลย แผ่นดินจะร่ำรวยด้วยสิ่งอันจะทำความชื่นอกชื่นใจ ให้แก่คนทุกคนในโลกนี้ยิ่งขึ้นทุกที เพราะการทะนุถนอมและการบำรุงส่งเสริมของผู้มีกตัญญุตาธรรมเหล่านั้น

คนที่มีความกตัญญูอันละเอียดสุขุมยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก ย่อมรู้จักบุญคุณของศัตรูและปรปักษ์ ตลอดถึงสิ่งอันเป็นอุปสรรคต่างๆชนิด ศัตรูทำให้คนกตัญญูมีความฉลาดและก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปกว่าเดิม ทำให้เขาประกอบด้วยคุณธรรมอันสูงยิ่งขึ้นด้วยความอดกลั้น อดทน และการเสียสละเป็นต้น ผู้อิจฉาริษยาทำให้เรากลายเป็นคนหนักแน่นมั่นคง และมีความเมตตากรุณาขั้นสูงพิเศษที่คนธรรมดามีไม่ได้ อุปสรรคทั้งหลายทำให้เรามีปัญญาเข้าใจโลกถูกต้องตามเป็นจริง ชนิดที่จะทำให้เรามีชีวิตอยู่ในโลกต่อไปด้วยความผาสุกยิ่งขึ้น ความเจ็บไข้และความยากลำบากทุกประการ ทำให้เราเกิดวิปัสสนาญาณปลงตกจนมองเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้จริงๆ และทำให้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน เพราะเหตุนั้น คนที่อกตัญญูไม่รู้คุณของสิ่งเหล่านี้จักต้องล่มจมหรืออย่างน้อยก็ขุดหลุมฝังตัวเอง เพราะความโกรธตอบ ริษยาตอบ ความอัดอั้นตันใจเอะอะโวยวาย มีจิตใจระส่ำระสาย ทำอะไรผิดพลาดไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วจักไม่เป็นการทำลายตนเองอย่างไรได้ ส่วนคนที่กตัญญูรู้คุณของสิ่งเหล่านี้ ย่อมทำโลกให้สงบเยือกเย็นงดงาม ยากที่จะเปรียบได้ เขาสามารถทำมารให้กลายเป็นพระ ทำยักษ์ให้กลายเป็นมนุษย์ที่ดี ทำคนตระหนี่ให้กลายเป็นคนใจบุญสุนทรทาน ทำคนริษยาให้กลายเป็นคนใจกว้าง แล้วจะไม่ทำโลกนี้ให้กลายเป็น

สวรรค์ได้อย่างไร เขารู้คุณของศัตรู ในการที่ให้บทเรียนอันประเสริฐสุด อันจะหาจากที่อื่นไม่ได้แก่เขา เขาจึงขอขอบคุณและพยายามสนองตอบด้วยความดี บุญคุณของศัตรูมีอยู่มากเช่นนี้จึงเป็นการยากที่คนกตัญญูจะมองข้ามไปเสียได้ ถ้าคนเราไม่มีศัตรูและอุปสรรคเสียเลย โลกนี้จะไร้สิ่งที่เรียกกันว่าสมรรถภาพ ผู้ที่มองเห็นคุณของศัตรูและปรปักษ์ ย่อมไม่อาจที่จะก่อความยากเข็ญขึ้นในโลกได้แต่ประการใด โลกสงบเย็นไปกว่าระดับธรรมดา ก็เพราะมีบุคคลที่มีใจสูงถึงขนาดมองเห็นบุญคุณของศัตรูและอุปสรรคดังกล่าวแล้ว ซึ่งนับว่าเป็นคนกตัญญูที่ลึกซึ้งสุขุมที่สุด

เมื่อแม้แต่ศัตรูและปรปักษ์ก็มีบุญคุณแก่เราถึงเพียงนี้แล้ว จงคิดดูเถิดว่า บิดามารดา ครูอาจารย์ ตลอดถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นวัตถุสูงสุดนั้น จักเป็นสิ่งที่มีบุญคุณแก่เรามากน้อยเพียงไร ?

ทุกคนมิได้เกิดจากโพรงไม้ แต่เกิดในโพรงเล็ก ๆ ในครรโภทรของมารดาด้วยการร่วมมือของบิดา เกิดมาแล้วมีชีวิตอยู่ได้และเจริญเติบโตต่อไปบนความเสียสละของบิดามารดา และของทุกคนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง อันมีจำนวนมากเหลือที่จะนับ บัณฑิตทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ยกบิดามารดาขึ้นเป็นบุคคลแรกในเรื่องนี้ ก็เพราะเป็นบุคคลแรกในการให้กำเนิด ให้ปัจจัยเครื่องยังชีวิต ให้วิชาความรู้ ให้การอบรมทางอุปนิสัยที่ดี และอื่น ๆ ที่เป็นผลดีอีกมากมาย หากผู้ใดมีจิตทรามจนถึงกับไม่รู้คุณของบิดามารดาแล้ว ก็เป็นการสุดวิสัยที่เขาจักรู้คุณของปรปักษ์และศัตรูที่กล่าวแล้วได้ การซึมซาบในพระคุณของบิดามารดา จึงเป็นความกตัญญูหมายเลข ๑ ของคนทุกชาติทุกภาษาในโลกนี้และโลกอื่นทุก ๆ โลก ผู้ไม่รู้คุณบิดามารดา ย่อมถูกจัดไว้ในฐานะเป็นบุคคลที่ใคร ๆ ไม่ควรไว้ใจในโลก

ผู้ที่จะได้ชื่อเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา หรือกตัญญูต่อบิดามารดาอย่างแท้จริงนั้น ก็คือผู้ที่ทำหน้าที่ยกบิดามารดาขึ้นจากนรกได้ บิดามารดาย่อมตกนรกชื่อว่า "ปุตะ" นรกชื่อว่า ปุตะ นี้ได้แก่ความร้อนใจเป็นทุกข์หนักเพราะไม่มีบุตรที่จะเป็นเครื่องทำความชื่นชมยินดี ไม่มีบุตรที่จะสืบสกุล ไม่มีบุตรที่จะเลี้ยงดูในยามที่ตนแก่ชราหรือเจ็บไข้ ไม่มีบุตรที่จะบำเพ็ญกุศลทักษิณาทานให้เมื่อตนตายไปแล้ว ครั้นได้ลูกที่กตัญญูมา บิดามารดาก็จะขึ้นจากนรกอันนี้โดยสิ้นเชิง บุตรจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ยกบิดามารดาขึ้นจากนรกเพราะเหตุนี้ หากได้ลูกมาเป็นคนอกตัญญูไม่รู้คุณของบิดามารดา ลูกคนนั้นเองกลายเป็นผู้จับบิดามารดาของตนใส่ลงในนรกขุมนี้ ให้ลึกลงไปอีกจนยากที่จะขึ้นพ้นได้ คนบางคนเป็นเจ้าชู้มาแต่เล็ก เหลวไหลในการเล่าเรียนหรือการอบรมตนให้เป็นคนดี ใช้เงินเปลืองผลาญทรัพย์สมบัติที่เกิดจากเหงื่อไคลของบิดามารดา ตามความสบายใจของตนหมกมุ่นอยู่ในความเสียหายโดยไม่ต้องนึกว่า มันเป็นการทรมานจิตใจของมารดาบิดาสักเพียงใด ไม่เลี้ยงบิดามารดาทั้งด้วยอาหารกายและอาหารใจ แต่รบกวนให้บิดามารดาเลี้ยงลูกเลี้ยงหลานของตนสืบไป ไม่มีที่สิ้นสุดในฐานะอย่างเดียวกับคนใช้ รังเกียจบิดามารดาในยามแก่ชราหรือเจ็บไข้ราวกะว่าเป็นสิ่งที่น่าขยะแขยงหรือน่ารำคาญ ลืมบิดามารดา หรือไม่รู้สึกว่ามีบิดามารดาตั้งแต่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่ บุคคลที่เป็นอย่างนี้ไม่ได้ชื่อว่าบุตร เพราะเหตุที่ไม่ได้ยกบิดามารดาขึ้นจากนรกอันมีชื่อว่า ปุตะ นั่นเอง เขาเป็นได้อย่างมากเพียง *ผล* หรือ *ลูก* หรือ *ก้อน* อะไรที่ไม่สะอาดก้อนหนึ่ง ที่หลุดออกมาจากท้องมารดาของเขาเท่านั้น เขาจึงมิใช่ผู้ที่จะทำโลกนี้ให้สะอาดหรือสงบได้แต่อย่างใด เพราะความที่เขาเป็นผู้ที่มีจิตใจชนิดที่ไม่อาจรู้สึกในบุญคุณของผู้ที่มีบุญคุณนั่นเอง ส่วนผู้ที่สามารถเป็นบุตรที่ดี คือ สามารถยกบิดามารดาขึ้นจากนรก ชื่อว่า ปุตะ ได้นั้น ไม่ต้องสงสัยเลย เขามีอะไรพร้อมที่จะรู้สำนึกบุญคุณของโลก และตอบแทนคุณของโลกด้วยการทำ

ความสงบเย็นใส่ไว้ในโลกนั่นเอง. ผู้รู้คุณของบิดามารดาแล้วพยายามทำตอบแทน จึงถูกจัดไว้ในฐานะที่เป็นที่นับถือและไว้วางใจทั้งของเทวดาและมนุษย์

ครูบาอาจารย์คือผู้นำฝ่ายวิญญาณของกุลบุตรที่เติบโตขึ้นมาในโลกนี้ การที่วิญญาณจะเดินไปถูกทางหรือมีใจสูงได้นั้น เป็นสิ่งที่มีได้ยาก เป็นสิ่งที่ลึกลับ มีพิธีรีตองมาก และต้องอบรมนาน ฉะนั้น จึงต้องมีบุคคลชนิดประเภทหนึ่งในโลกนี้ เพื่อรับภาระอันนี้ และเราเรียกกันว่า ครูบาอาจารย์ การที่ต้องมีบุคคลประเภทนี้ขึ้นโดยเฉพาะ ก็เพราะว่าจะได้มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ หรือมีโอกาสอันเพียงพอในการทำหน้าที่ของตน แต่คนสมัยนี้มีความคิดน้อมเอียงไปในทางที่ว่าครูบาอาจารย์เป็นลูกจ้าง หรือผู้รับจ้างทำหน้าที่นั้นๆ เพราะได้รับเงินเดือน หรือสิ่งของสำหรับบำรุงจากผู้ใดผู้หนึ่ง หรือทางใดทางหนึ่ง ความกตัญญูในครูบาอาจารย์จึงร่อยหรอไป จริงอยู่ที่มีระเบียบให้เงินเดือนหรือถวายปัจจัยเครื่องยังชีพแก่ครูบาอาจารย์ แต่เมื่อคิดดูแล้ว สิ่งที่ให้นั้นมีค่าเพียงเพื่อยังชีพอยู่ได้โดยไม่ต้องไปประกอบอาชีพอื่นจนหมดเวลาที่จะทำการอบรมสั่งสอน และเมื่อเปรียบเทียบกันดูกับสิ่งที่อาจารย์ประสิทธิ์ประสาทให้ ย่อมจะเห็นได้ว่า ความสูงทางฝ่ายวิญญาณที่ได้รับจากครูบาอาจารย์นั้น มีค่ามากเกินกว่าค่าของที่ใช้เป็นค่าบูชาอาจารย์อย่างที่จะเปรียบกันไม่ได้เลย ครูบาอาจารย์พ้นจากฐานะของความเป็นลูกจ้าง แต่อยู่ในฐานะของความเป็นปูชนียบุคคล ก็เพราะให้สิ่งที่มีค่าสูงสุดแก่ศิษย์ยิ่งกว่าที่ศิษย์จะตอบแทนไหวนั่นเอง แม้จะจากกันไปแล้วก็ยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจศิษย์ให้งดเว้นการทำในสิ่งที่ไม่ควรทำได้ ทุกคราวที่ระลึกได้ถึงอาจารย์ ว่าได้เคยพร่ำสอน หรือขอร้อง หรือแสดงความมุ่งหมายไว้อย่างไร พืชแห่งความมีใจสูงที่อาจารย์ได้เพาะหว่านไว้ในหัวใจของศิษย์นั้น แม้หากจะไม่ออกผลในขณะนั้น ก็ยังอาจออกผลได้ในกาลภายหลังเมื่อศิษย์เองแก่ชราไปแล้ว หรือแม้เมื่อจะสิ้นลมหายใจก็ยังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เสมอ การได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้อบรม

ตัวอย่างที่ดีจากอาจารย์ในแง่ต่าง ๆ เมื่ออยู่ในสำนัก ย่อมเป็นเชื้ออันเร้นลับฝังอยู่ในสันดานของศิษย์โดยไม่รู้สึก สำหรับจะงอกงามเป็นสติปัญญาในการก้าวหน้าหรือการกลับตัวจากทางที่ผิดในโอกาสหลังได้เสมอไป ในกรณีปรกติครูบาอาจารย์ย่อมยกสถานะทางวิญญาณของศิษย์ให้สูงต่อขึ้นไปจากที่บิดามารดาได้ยกขึ้นไว้แล้ว เพราะเป็นบุคคลที่โลกจัดไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ อาจารย์ต้องอดกลั้นอดทนเป็นพิเศษ และเอาใจใส่สอดส่องเป็นพิเศษ จึงสามารถปลูกฝังความสูงทางวิญญาณลงไปในจิตใจของศิษย์ได้สำเร็จ **นั่นแหละ คือเมตตาของอาจารย์** อาจารย์ต้องทำการศึกษาและอบรมตนเองให้มากเป็นพิเศษอยู่เสมอ จึงมีอะไรเพียงพอที่จะปลูกฝังให้แก่ศิษย์ **นั่นแหละ คือปัญญาหรือวิชาของอาจารย์** อาจารย์จักต้องเสียสละมากอย่างนี้เสมอไป จึงไม่ตกอยู่ในฐานะที่จะตกไปเป็นลูกจ้างของศิษย์ แต่กลับมีบุญคุณอยู่เหนือศีรษะของศิษย์ทุกคน ศิษย์ที่มีความกตัญญูจึงเป็นบุคคลที่มีความถูกต้อง และความสมประกอบอยู่ในนิสัยสันดานของตน มีความเหมาะสมที่จะทำโลกนี้ให้ร่มเย็นด้วยความอดกลั้น อดทน และความเฉลียวฉลาดของตนสืบไป ความระลึกถึงบุญคุณของอาจารย์ มีแต่จะให้อยากทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนสืบไปไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อรักษาเกียรติแห่งสำนักของอาจารย์ และอุทิศส่วนกุศลแก่อาจารย์พร้อมกันไปในตัว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้โดยตรงว่า เมื่อระลึกถึงคุณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมีทางที่ควรทำทางเดียวเท่านั้น คือ การทำความดีอันกว้างขวางอุทิศแก่บุคคลนั้น หรือเป็นที่ระลึกถึงบุคคลนั้น เช่นการสรวงหรือการร้องไห้เป็นต้น ไม่มีประโยชน์อันใดแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเลย ฉะนั้น ผู้ที่รักอาจารย์และรู้คุณของอาจารย์ จึงตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้พระนามว่าพระบรมครู เพราะทรงสามารถยกวิญญาณของสัตว์ให้สูงขึ้นได้จนถึงที่สุด ไม่ถูกความทุกข์ท่วมทับอีกต่อไป จนทำให้บุคคลนั้น ๆ ได้นามว่า พระอริยเจ้า พระธรรมของพระองค์ก็คือ

วิธีการยกวิญญาณให้ขึ้นสูงพ้นจากน้ำ คือความทุกข์โดยสิ้นเชิงได้นั่นเอง พระสงฆ์ คือผู้ที่ทำได้นั้นแล้วสืบอายุของพระธรรมมาจนถึงพวกเรา ทำพวกเราให้มีโอกาสได้รับสิ่งประเสริฐเหมือนกับได้รับจากพระพุทธเจ้าโดยตรง พระสาวกทั้งหลายเหล่านี้ ทนรับความยากลำบากทุกประการในการสืบอายุพระศาสนาทั้งนี้ก็เพราะความกตัญญูในพระผู้มีพระภาคเจ้า เรากล่าวได้โดยไม่ต้องกลัวผิดว่า ศาสนาเป็นมรดกตกทอดมาถึงพวกเราในสมัยนี้ได้ ก็เพราะความกตัญญูของเหล่าพระสาวก ที่ตั้งใจทำให้ตรงตามพระพุทธประสงค์นั่นเอง ความกตัญญูของพระสาวก ทำให้พระศาสนาสืบอายุมาได้เป็นพัน ๆ ปี โลกมีศาสนาเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรก็เพราะความเสียสละ ด้วยอำนาจความกตัญญูของบรรดาพระสาวกทั้งหลาย โลกมีธรรมเป็นเครื่องคุ้มครอง เพราะพุทธบริษัทปักใจทำให้ตรงตามพระพุทธประสงค์เพื่อสนองพระคุณของพระพุทธองค์ เราจึงเห็นได้ว่าความกตัญญูเป็นธรรมที่คุ้มครองโลก สมควรที่เราทั้งหลาย จะช่วยกันรักษาเอาไว้อย่างมั่นคง

กล่าวโดยแท้จริงแล้ว **ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของพุทธบริษัท ล้วนแต่เกิดขึ้นมาเพราะความกตัญญูกตเวที เป็นไปได้เพราะกตัญญูกตเวที และมุ่งหมายจะชุบย้อมธรรมะ คือ ความกตัญญูกตเวทีนี้ให้ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของบุตรหลานอันเป็นอนุชนสืบไปอย่างมั่นคง** จารีตประเพณีต่าง ๆ เช่นการปลงศพผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นต้นนั้น มุ่งหมายและซักซ้อมความกตัญญูกตเวทีในหัวใจของคนทุกคน ยิ่งกว่าที่จะมุ่งหมายอย่างอื่น จึงได้เกิดประเพณีทุ่มเทเพื่อการจัดงานอย่างไม่คำนึงถึงความหมดเปลืองและความยากลำบากทุก ๆ ประการ ทั้งนี้เพราะเห็นความจำเป็นในการที่โลกเราจักต้องเป็นโลกที่อาบย้อมอยู่ด้วยความกตัญญูกตเวที จึงจะเป็นโลกที่ร่มเย็นโดยนัยที่กล่าวแล้ว ศาสนาและจารีตประเพณีของคนทุกชาติทุกภาษา ล้วนแต่มีหลักเกณฑ์อย่างนี้ *แต่สำหรับ*

พุทธศาสนาเรานั้น ยังมีหลักการที่จะระมัดระวังให้มีความหมดเปลืองนั้น หมดเปลืองไปในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่สังคมพร้อมกันไปในตัวด้วยอีกโสดหนึ่ง ความกตัญญูของพุทธบริษัททั้งหลายจึงเป็นไปเพื่อทำให้ร่มเย็นอย่างน่าชื่นอกชื่นใจแท้จริง

ถ้าหากคนทุกคนในโลก ยอมรับรู้ถึงความจริงอันประเสริฐสุด คือความที่มนุษย์ทุกคนเป็นหนี้บุญคุณต่อกันและกัน แม้แก่คนที่เป็นศัตรูของกันและกันดังที่กล่าวแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยการแข่งขันแย่งชิงกันทำความดีเพื่อเปลื้องหนี้บุญคุณของตน ๆ ให้ตนพ้นหนี้อันนั้น ถ้าหัวใจของคนทุกคนในโลกนี้เต็มไปด้วยความกตัญญูกตเวทีจริง ๆ แล้ว โลกนี้จะเป็นโลกที่งดงามยิ่งกว่าเทวโลก น่าอยู่ยิ่งกว่าเทวโลก ปลอดภัยยิ่งกว่าเทวโลก และน่าบูชา น่าปรารถนายิ่งกว่าเทวโลกโดยไม่ต้องสงสัยเลย

จงคิดดูให้ดีเถิด การที่เรามีความอดออมต่อกันและกัน ไม่หุนหันพลันแล่นทำอะไรลงไปด้วยโทสะทั้งหมด ก็เนื่องจากยังระลึกถึงคนนั้นคนนี้ ระลึกบิดามารดา พี่ป้าน้าอาของเขา ที่เคยมีความดีต่อเรา เราจึงไม่ใจไม้ไส้ระกำต่อผู้ใดผู้หนึ่งลงไปได้ง่าย ๆ แม้หากเราจะผลุนผลันทำลงไป ก็ยังถึงกับเรียกตัวมาขอโทษให้อภัยกัน เพราะเห็นแก่คนนั้นคนนี้ตาดำ ๆ บ้าง เพราะเห็นแก่คนที่ตายไปแล้วบ้าง ที่เคยดีต่อเรา หรือต่อบิดามารดาของเราเป็นต้น ความกตัญญูเป็นสิ่งที่นับว่า มีอำนาจแปลงยักษ์ให้กลายเป็นมนุษย์ได้ และทำโลกให้รอดและร่มเย็นได้ ดังกล่าวมาฉะนี้แล

เราทั้งหลายจงช่วยกันทะนุถนอมธรรมะอันประเสริฐข้อนี้ ยังให้คงอยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก ด้วยความพร้อมเพรียงและเสียสละอย่างยิ่ง ของพวกเราทุกคน ตลอดกาลนานเทอญ ฯ.

โมกขพลาราม ไชยา

๙ มีนาคม ๒๔๙๗

บุญ กับ กุศล

เมื่อใดมีการพิจารณากันให้ละเอียดถี่ถ้วน เมื่อนั้น จะพบความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกกันว่า "บุญ" กับสิ่งที่เรียกว่า "กุศล" บ้างไม่มากก็น้อย แล้วแต่ความสามารถในการพินิจพิจารณา แต่ว่าโดยเนื้อแท้แล้ว บุญ กับ กุศล ควรจะเป็นของคนละอย่าง หรือเรียกได้ว่าตรงกันข้ามตามความหมายของรูปศัพท์แห่งคำสองคำนี้ทีเดียว

คำว่า บุญ มีความหมายว่า ทำให้ฟูหรือพองขึ้น บวมขึ้น นูนขึ้น ส่วนคำว่า กุศล นั้นแปลว่า แผ้วถางให้ราบเตียนไป โดยความหมายเช่นนี้ เราย่อมเห็นได้ว่า เป็นของคนละอย่าง หรือเดินคนละทาง

บุญ เป็นสิ่งที่ทำให้ฟูใจ พอใจ ชอบใจ เช่นทำบุญให้ทาน หรือรักษาศีลก็ตาม แล้วก็ฟูใจ พอใจ อิ่มเอิบ หรือแม้ที่สุดแต่รู้สึกว่าตัวได้ทำสิ่งที่ทำยาก ในกรณีที่ทำบุญเอาหน้าเอาเกียรติ อย่างนี้ก็ได้ชื่อว่า ได้บุญเหมือนกัน แม้จะเป็นบุญชนิดที่ไม่สู้จะแท้ หรือแม้ในกรณีที่ทำบุญด้วยบริสุทธิ์ใจ เพื่อเอาบุญกันจริงๆ ก็ยังอดฟูใจไม่ได้ว่าตนจะได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ มีความปรารถนาอย่างนั้นอย่างนี้ ในภพนั้นภพนี้อันเป็นภวตัณหานำไปสู่การเกิดในภพใหม่ เพื่อเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ตามแต่ตนจะปรารถนา ไม่ออกไปจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารได้ แม้จะไปเกิดในโลกที่เป็นสุคติอย่างไรก็ตาม ฉะนั้นความหมายของคำว่าบุญ จึงหมายถึงสิ่งที่ทำให้ฟูใจ และเวียนไปเพื่อความเกิดอีก ไม่มีที่สิ้นสุดลงได้

ส่วน กุศล นั้น เป็นสิ่งที่ทำหน้าที่แผ้วถางสิ่งกีดขวางผูกรัดหรือรกรุงรัง ไม่ข้องแวะกับความฟูใจหรือพอใจเช่นนั้น แต่มีความมุ่งหมายจะกำจัดเสีย

ซึ่งสิ่งต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้พัวพันอยู่ในกิเลส หรือตัณหา อันเป็นเครื่องนำให้เกิดแล้วเกิดอีก และมีจุดมุ่งหมายกวาดล้างสิ่งเหล่านั้นออกไปจากตัว ในเมื่อบุญต้องการจะโอบรัดเข้ามาหาตัวให้มีของ ๆ ตัวมากขึ้น ในเมื่อฝ่ายที่ถือข้างบุญ ยึดถืออะไรเอาไว้มาก ๆ และพอใจดีใจนั้น ฝ่ายที่ถือข้างกุศล ก็เห็นว่าการทำอย่างนั้นเป็นความโง่เขลาขนาดเข้าไปกอดรัดงูเห่าทีเดียว ฝ่ายข้างกุศลหรือที่เรียกว่าฉลาดนั้นต้องการจะปล่อยวาง หรือผ่านพ้นไป ทั้งช่วยผู้อื่นให้ปล่อยวางหรือผ่านพ้นไปด้วยกัน ฝ่ายข้างกุศลจึงถือว่าฝ่ายข้างบุญนั้นยังเป็นความมืดบอดอยู่

แต่ว่า บุญ กับ กุศล สองอย่างนี้ ทั้งที่มีเจตนารมณ์แตกต่างกัน ก็ยังมีการกระทำทางภายนอกอย่างเดียวกัน ซึ่งทำให้เราหลงใหลในคำสองคำนี้อย่างฟั่นเฝือ เพื่อจะให้เข้าใจกันได้ง่าย ๆ เราต้องพิจารณาดูที่ตัวอย่างต่าง ๆ ที่เรากระทำกันอยู่จริง ๆ คือ :—

ในการให้ทาน ถ้าให้เพราะจะเอาหน้าเอาเกียรติหรือเอาของตอบแทนเป็นกำไร หรือเพื่อผูกมิตรหาพวกพ้อง หรือแม้ที่สุดแต่เพื่อให้ยังเกิดในสวรรค์อย่างนี้เรียกว่า ให้ทานเอาบุญหรือได้บุญ ถ้าให้ทานอย่างเดียวกันนั่นเอง แต่ต้องการเพื่อขูดความขี้เหนียวของตัว ขูดความเห็นแก่ตัวหรือให้เพื่อค้ำจุนศาสนาเอาไว้ เพราะเห็นว่าศาสนาเป็นเครื่องขูดทุกข์ของโลก หรือให้เพราะเมตตาล้วนๆ โดยบริสุทธิ์ใจ หรืออำนาจเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งปัญญาเป็นผู้ชี้ขาดว่าให้ไปเสียมีประโยชน์มากกว่าเอาไว้ อย่างนี้เรียกว่าให้ทานเอากุศล หรือได้กุศล ซึ่งมันแตกต่างไปคนละทิศละทางกับการให้ทานเอาบุญ เราจะเห็นได้กันสืบไปอีกว่า การให้ทานเอาบุญนั่นเอง ที่ทำให้เกิดการฟุ่มเฟือยขึ้นในสังคมฝ่ายผู้รับทานจนกลายเป็นผลร้ายขึ้นในวงพระศาสนาเองหรือในวงสังคมรูปอื่น ๆ เช่นมีคนขอทานในประเทศมากเกินไปเป็นต้น การให้ทานถูกนักคิดพากันวิพากษ์วิจารณ์ในแง่

เสื่อมเสีย ก็ได้แก่การให้ทานเอาบุญนี่เอง ส่วนการให้ทานเอากุศลนั้น อยู่สูงพ้นการที่จะถูกเหยียดอย่างนี้ เพราะว่ามีปัญญาหรือเหตุผลเข้าควบคุม แม้ว่าเขาอยากจะให้ทานเพื่อขูดเกลาความขี้เหนียวในจิตใจของเขา ก็ยังมีปัญญารู้จักเหตุผลว่าควรให้ไปในรูปไหน มิใช่เป็นการให้ไปในรูปละโมบบุญหรือเมาบุญ เพราะว่ากุศลไม่ได้เป็นสิ่งที่หวานเหมือนกับบุญ จึงไม่มีใครเมา และไม่ทำให้เกิดการเหลือเฟือ ผิดความสมดุลขึ้นในวงสังคมได้เลย นี่เราพอจะเห็นได้ว่า ให้ทานเอาบุญ กับให้ทานเอากุศลนั้นผิดกันไปคนละอันอย่างไร

ในการรักษาศีล ก็เป็นทำนองเดียวกันอีก รักษาศีลเอาบุญ คือ รักษาไปทั้งที่ไม่รู้จักความมุ่งหมายของศีล เป็นแต่ยึดถือในรูปร่างของการรักษาศีล แล้วรักษาเพื่ออวดเพื่อนฝูง หรือเพื่อแลกเอาสวรรค์ตามที่นักพรรณนาอานิสงส์เขาพรรณนากันไว้ หรือทำอย่างละเมอไปตามความนิยมของคนที่มีอายุล่วงมาถึงวัยนั้นวัยนี้เป็นต้น ยิ่งเคร่งเท่าใดยิ่งส่อความเห็นแก่ตัว และความยกตัวไว้ตัวมากขึ้นเท่านั้น ยิ่งมีความยุ่งยากในครอบครัว หรือวงสังคมเกิดขึ้นใหม่ ๆ แปลก ๆ เพราะความเคร่งครัดในศีลของบุคคลประเภทนี้ อย่างนี้เรียกว่ารักษาศีลเอาบุญ ส่วนบุคคลอีกประเภทหนึ่ง รักษาศีลเพียงเพื่อให้เกิดการบังคับตนเองสำหรับจะเป็นทางให้เกิดความบริสุทธิ์ และความสงบสุขแก่ตัวเองและเพื่อนมนุษย์เพื่อใจสงบสำหรับเกิดปัญญาชั้นสูง นี้เรียกว่ารักษาศีลเอากุศล รักษามีจำนวนเท่ากันลักษณะเดียวกัน ในวัดเดียวกัน แต่กลับเดินไปคนละทิศละทาง อย่างนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นภาวะแห่งความแตกต่างระหว่างคำว่า บุญ กับคำว่า กุศล คำว่ากุศลนั้น ทำอย่างไรเสีย ก็ไม่มีทางตกหล่มจมปลักได้เลย ไม่เหมือนกับคำว่าบุญและกินเข้าไปมากเท่าไร ก็ไม่มีเมา ไม่เกิดโทษ ไม่เป็นพิษ ในขณะที่คำว่าบุญแปลว่าเครื่องทำให้ฟูใจนั้น คำว่ากุศล แปลว่า ความฉลาดหรือเครื่องทำให้ฉลาดและปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์

ในการเจริญสมาธิ ก็เป็นอย่างเดียวกันอีก คือ สมาธิเอาบุญก็ได้ เอากุศลก็ได้ สมาธิเพื่อดูนั่นดูนี่ ติดต่อกับคนโน้นคนนี้ที่โลกอื่น ตามที่ตนกระหายจะทำให้เก่งกว่าคนอื่น หรือสมาธิเพื่อการไปเกิดในภพนั้นภพนี้ อย่างนี้เรียกว่าสมาธิเอาบุญหรือได้บุญ เพราะทำใจให้ฟูให้พองตามความหมายของมันนั่นเอง ซึ่งเป็นของที่ปรากฏว่าทำอันตรายแก่เจ้าของ ถึงกับต้องรับการรักษาเป็นพิเศษ หรือรักษาไม่หายจนตลอดชีวิต ก็มีอยู่ไม่น้อย เพราะว่า สมาธิเช่นนี้มีตัณหาและทิฏฐิเป็นสมุฏฐาน แม้จะได้ผลอย่างดีที่สุด ก็เพียงได้เกิดในวัฏฏสงสารตามที่ตนปรารถนาเท่านั้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ส่วนสมาธิที่มีความมุ่งหมายเพื่อการบังคับใจตัวเองให้อยู่ในอำนาจ เพื่อกวาดล้างกิเลสอันกลุ้มรุมจิตให้ราบเตียน ข่มขี่มิจฉาทิฏฐิอันจรมาในปริมณฑลของจิต ทำจิตให้ผ่องใสเป็นทางเกิดของวิปัสสนาปัญญาอันดิ่งไปยังนิพพาน เช่นนี้เรียกว่าสมาธิได้กุศล ไม่ทำอันตรายใคร ไม่ต้องหาหมอรักษา ไม่หลงเวียนในวัฏฏสงสาร จึงตรงกันข้ามจากสมาธิเอาบุญ

ครั้นมาถึงปัญญา ปัญญานี้ไม่มีแยกเป็นสองฝ่าย คือไม่มีปัญญาเอาบุญ เพราะตัวปัญญานั้นเป็นตัวกุศลเสียเองแล้ว เป็นกุศลฝ่ายเดียว นำออกจากทุกข์อย่างเดียว แม้ยังจะต้องเกิดในโลกอีก เพราะยังไม่แก่ถึงขนาด ก็มีความรู้สึกตัวเดินออกนอกวัฏฏสงสาร มีทิศทางดิ่งไปยังนิพพานเสมอ ไม่วนเวียนจนติดหล่มจมเลน โดยความไม่รู้สึกตัว ถ้ายังไม่ถึงขนาดนี้ ก็ยังไม่เรียกว่าปัญญาในกองธรรมหรือธรรมขันธ์ของพุทธศาสนา ดังเช่นปัญญาในทางอาชีพหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเป็นต้น

ตามตัวอย่างที่เป็นอยู่ในเรื่องจริงที่เกี่ยวกับการกระทำของพวกเราเอง ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ ทำให้เราเห็นได้ว่าการที่เราเผลอหรือถึงกับหลงเอาบุญ

กับกุศลมาปนเปเป็นอันเดียวกันนั้น ได้ทำให้เกิดความสับสนอลเวงเพียงไร และทำให้คว้าไม่ถูกตัวสิ่งที่เราต้องการ จนเกิดความยุ่งยากสับสนอลหม่านในวงพวกพุทธบริษัทเองเพียงไร ถ้าเรายังขืนทำสุ่มสี่สุ่มห้าเอาสองอย่างนี้เป็นของอันเดียวกัน อย่างที่เรียกกันพล่อย ๆ ติดปากชาวบ้านว่า "บุญกุศล ๆ" เช่นนี้อยู่สืบไปแล้ว เราก็จะไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการทำบุญกุศลนี้ให้ลุล่วงไปด้วยดีจนตลอดกัลปาวสานก็ได้

ถ้ากล่าวให้ชัด ๆ สั้น ๆ บุญ เป็นเครื่องหุ้มห่อกีดกันบาปไม่ให้งอกงามหรือปรากฏ หมดอำนาจบุญเมื่อใด บาปก็จะโผล่ออกมา และงอกงามสืบไปอีก ส่วน กุศล นั้น เป็นเครื่องตัดรากเง่าของบาปอยู่เรื่อยไปจนมันเหี่ยวแห้งสูญสิ้นไม่มีเหลือ ความต่างกันอย่างยิ่งย่อมมีอยู่ดังกล่าวนี้

คนปรารถนาบุญ จงได้บุญ คนปรารถนากุศล ก็จงได้กุศล และปลอดภัยตามความปรารถนา แล้วแต่ใครจะมองเห็นและจะสมัครใจปรารถนาอย่างไร ได้เช่นนี้เมื่อใด จึงจะชื่อว่าเรารู้จักบุญกุศลกันจริง ๆ รู้ทิศทางแห่งการก้าวหน้า และทิศทางที่วกเวียน ว่าเป็นของที่ไม่อาจจะเอามาเป็นอันเดียวกันได้เลย แม้จะเรียกว่า "ทาง ๆ" เหมือนกันทั้งสองฝ่าย.

วัดธารน้ำไหล

๒๕ มิถุนายน ๒๔๘๓

อานาปานสติ อย่างง่าย ขั้นต้นสำหรับคนทั่วไป

ในกรณีปรกติ ให้นั่งตัวตรง (ข้อกระดูกสันหลังจดกันสนิท เต็มหน้าตัดของมันทุกๆ ข้อ) ศีรษะตั้งตรง ตามองไปที่ปลายจมูกให้อย่างยิ่ง จนไม่เห็นสิ่งอื่น จะเห็นอะไรหรือไม่เห็น ก็ตามใจ ขอให้จ้องมองเท่านั้น พอชินเข้าจะได้ผลดีกว่าหลับตา และไม่ชวนให้ง่วงนอนได้ง่ายด้วย โดยเฉพาะคนที่ง่วงให้ทำอย่างลืมตานี้แทนหลับตา ทำไปเรื่อยๆ ตามันจะหลับของมันเองในเมื่อถึงขั้นที่มันจะต้องหลับ หรือจะหัดทำอย่างหลับตาเสียตั้งแต่ต้นก็ตามใจ แต่วิธีที่ลืมตานั้นจะมีผลดีกว่าหลายอย่าง แต่ว่าสำหรับบางคนอาจรู้สึกว่าทำยาก โดยเฉพาะพวกที่ยึดถือในการหลับตาย่อมไม่สามารถทำอย่างลืมตาได้เลย มือปล่อยวางไว้บนตักซ้อนกันตามสบาย ขาขัดหรือซ้อนกันโดยวิธีที่จะช่วยยันน้ำหนักตัวให้นั่งได้ถนัดและล้มยาก ขาขัดอย่างซ้อนกันธรรมดาหรือจะขัดไขว้กันนั่นแล้วแต่จะชอบหรือทำได้ คนอ้วนจะขัดขาไขว้กันอย่างที่เรียกขัดสมาธิเพชรนั้นทำได้ยากและไม่จำเป็น ขอแต่ให้นั่งคู่ขามาเพื่อรับน้ำหนักตัวให้สมดุลย์ล้มยากก็พอแล้ว ขัดสมาธิอย่างเอาจริงเอาจังยากๆ แบบต่างๆ นั้น ไว้สำหรับเมื่อจะเอาจริงอย่างโยคีเถิด

ในกรณีพิเศษ สำหรับคนป่วย คนไม่ค่อยสบายหรือแม้แต่คนเหนื่อยจะนั่งอิงหรือนั่งเก้าอี้ หรือเก้าอี้ผ้าใบ สำหรับเอนทอดเล็กน้อย หรือนอนเลยสำหรับคนเจ็บไข้ก็ทำได้ ทำในที่ไม่อับอากาศ หายใจได้สบาย ไม่มีอะไรกวนจนเกินไป เสียงอึกทึกที่ดังสม่ำเสมอ และไม่มีความหมายอะไร เช่น เสียงคลื่น เสียงโรงงานเหล่านี้ไม่เป็นอุปสรรค (เว้นแต่จะไปยึดถือเอาว่าเป็นอุปสรรคเสียเอง) เสียงที่มีความหมายต่างๆ (เช่นเสียงคนพูดกัน) นั้นเป็นอุปสรรคแก่ผู้จัดทำ ถ้าหาที่

เงียบเสียงไม่ได้ ก็ให้ถือว่าไม่มีเสียงอะไร ตั้งใจจะทำไปก็แล้วกัน มันจะค่อยได้เอง

ทั้งที่ตามองเหม่อดูปลายจมูกอยู่ ก็สามารถรวมความนึก หรือความรู้สึก หรือเรียกภาษาวัดว่า สติ ไปกำหนดจับอยู่ที่ลมหายใจเข้าออกของตัวเองได้ (คนที่ชอบหลับตา ก็หลับตาแล้ว ตั้งแต่ตอนนี้) คนชอบลืมตาลืมไปได้เรื่อย จนมันค่อย ๆ หลับของมันเอง เมื่อเป็นสมาธิมากขึ้น ๆ เพื่อจะให้กำหนดได้ง่าย ๆ ในชั้นแรกหัดให้พยายามหายใจให้ยาวที่สุดที่จะยาวได้ด้วยการฝืน ทั้งเข้าและออกหลายๆ ครั้งเสียก่อน เพื่อจะได้รู้ของตัวเองให้ชัดเจนว่า ลมหายใจที่มันลากเข้าออกเป็นทางอยู่ภายในนั้นมันลากถู หรือกระทบอะไรบ้าง ในลักษณะอย่างไรและกำหนดได้ง่ายๆ ว่ามันไปรู้สึกว่าสุดลงที่ตรงไหน ที่ในท้อง (โดยเอาความรู้สึกที่กระเทือนนั้นเป็นเกณฑ์ ไม่ต้องเอาความจริงเป็นเกณฑ์) พอเป็นเครื่องกำหนดส่วนสุดข้างใน และส่วนสุดข้างนอกก็กำหนดง่าย ๆ เท่าที่จะกำหนดได้ คนธรรมดาจะรู้สึกลมหายใจกระทบปลายจะงอยจมูก ให้ถือเอาตรงนั้นเป็นที่สุดข้างนอก (ถ้าคนจมูกแฟบ หน้าหักริมฝีปากบนเชิด ลมจะกระทบปลายริมฝีปากบน อย่างนี้ก็ให้กำหนดเอาที่ตรงนั้น ว่าเป็นที่สุดข้างนอก) แล้วก็จะได้จุดทั้งข้างนอกและข้างในโดยกำหนดเอาว่าที่ปลายจมูกจุดหนึ่ง ที่สะดือจุดหนึ่ง แล้วลมหายใจได้ลากตัวมันเองไปมาอยู่ระหว่างสองจุดนี้ขึ้นลงอยู่เสมอ ทีนี้ทำใจของเราให้เป็นเหมือนอะไรที่คอยวิ่งตามลมนั้น ไม่ยอมพราก ทุกครั้งที่หายใจทั้งขึ้นและลง ตลอดเวลาที่ทำสมาธิ นี้จัดเป็นขั้นหนึ่งของการกระทำ เรียกกันง่าย ๆ ในที่นี้ก่อนว่าขั้น **"วิ่งตามตลอดเวลา"**

กล่าวมาแล้วว่า เริ่มต้นทีเดียว ให้พยายามฝืนหายใจให้ยาวที่สุด และให้แรง ๆ และหยาบที่สุดหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้พบจุดหัวท้าย แล้วพบเส้นที่ลากอยู่

ตรงกลาง ๆ ได้ชัดเจน เมื่อจิต (หรือสติ) จับหรือกำหนดตัวลมหายใจที่เข้า ๆ ออก ๆ ได้โดยทำความรู้สึกที่ ๆ ลมมันกระทบลากไปแล้วไปสุดลงที่ตรงไหน แล้วจึงกลับเข้า หรือกลับออกก็ตาม ดังนี้แล้ว ก็ค่อย ๆ ผ่อนให้การหายใจนั้นค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นหายใจอย่างธรรมดา โดยไม่ต้องฝืน แต่สตินั้นคงกำหนดที่ลมได้ตลอดเวลา ตลอดสาย **เช่นเดียวกับเมื่อแกล้งหายใจหยาบ ๆ แรงนั้นเหมือนกัน** คือกำหนดได้ตลอดสายที่ลมผ่าน จากจุดข้างใน คือ สะดือ (หรือท้องส่วนล่างก็ตาม) ถึงจุดข้างนอกคือปลายจมูก (หรือปลายริมฝีปากบนแล้วแต่กรณี) ลมหายใจจะละเอียด หรือแผ่วลงอย่างไร สติก็คงกำหนดได้ชัดเจนอยู่เสมอไป โดยให้การกำหนดนั้น ประณีตละเอียดเข้าตามส่วน ถ้าเผอิญเป็นว่า เกิดกำหนดไม่ได้ เพราะลมละเอียดเกินไปก็ให้ตั้งต้นหายใจให้หยาบหรือแรงกันใหม่ (แม้จะไม่เท่าทีแรก ก็เอาพอให้กำหนดได้ชัดเจนก็แล้วกัน) กำหนดกันไปใหม่จนให้มีสติรู้สึกอยู่ที่ลมหายใจไม่มีขาดตอนให้จนได้ คือจนกระทั่งหายใจอยู่ตามธรรมดาไม่มีฝืนอะไร ก็กำหนดได้ตลอด มันยาว หรือสั้นแค่ไหนก็รู้ มันหนักหรือเบาเพียงไหน มันก็รู้พร้อมอยู่ในนั้น เพราะสติเพียงแต่คอยเกาะแจอยู่ ติดตามไปมาอยู่กับลมตลอดเวลา ทำได้อย่างนี้เรียกว่าทำการบริกรรมในขั้น "**วิ่งตามไปกับลม**" ได้สำเร็จ การทำไม่สำเร็จนั้น คือสติ (หรือความนึก) ไม่อยู่กับลมตลอดเวลา เผลอเมื่อไรก็ไม่รู้ มันหนีไปอยู่กับบ้านช่องเรือกสวนไร่นาเสียเมื่อไรก็ไม่ทันรู้ มารู้เมื่อมันไปแล้ว และก็ไม่รู้ว่ามันไปเมื่อไหร่ โดยอาการอย่างไร เป็นต้น พอรู้ก็จับตัวมันมาใหม่ และฝึกกันไปกว่าจะได้ในขั้นนี้ ครั้งหนึ่ง ๑๐ นาทีเป็นอย่างน้อย แล้วจึงค่อยฝึกขั้นต่อไป

ขั้นต่อไป ซึ่งเรียกว่า บริกรรมขั้นที่สอง หรือขั้น "ดักดูอยู่แต่ตรง**ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง**" นั้น จะทำต่อเมื่อทำขั้นแรกข้างต้นได้แล้วเป็นดีที่สุด หรือใครจะสามารถข้ามมาทำขั้นที่สองนี้ได้เลยก็ไม่ว่า ในขั้นนี้จะให้สติ (หรือ

ความนึก) คอยดักกำหนดอยู่ตรงที่ใดที่หนึ่ง โดยเลิกการวิ่งตามลมเสีย ให้กำหนดความรู้สึก เมื่อลมหายใจเข้าถึงที่สุดข้างใน (คือสะดือ) ครั้งหนึ่ง แล้วปล่อยวางหรือวางเฉย แล้วมากำหนดรู้สึกกันเมื่อลมออกมากระทบที่สุดข้างนอก (คือปลายจมูก) อีกครั้งหนึ่ง แล้วก็ปล่อยว่างหรือวางเฉย จนมีการกระทบส่วนสุดที่ข้างใน (คือสะดือ) อีก ทำนองนี้เรื่อยไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลง **เมื่อเป็นขณะที่ปล่อยว่างหรือวางเฉยนั้นจิตก็ไม่ได้หนีไปอยู่บ้านช่องไร่นา หรือที่ไหนเลยเหมือนกัน** แต่ว่า สติคอยกำหนดที่ส่วนสุดข้างในแห่งหนึ่ง ข้างนอกแห่งหนึ่ง ระหว่างนั้น ปล่อยเงียบหรือว่าง เมื่อทำได้อย่างนี้เป็นที่แน่นอนแล้ว ก็เลิกกำหนดข้างในเสียคงกำหนดแต่ข้างนอก คือที่ปลายจมูกแห่งเดียวก็ได้ สติคอยเฝ้ากำหนดอยู่แต่ที่จะงอยจมูก ไม่ว่าลมกระทบเมื่อหายใจเข้าหรือเมื่อหายใจออกก็ตาม ให้กำหนดรู้ทุกครั้ง สมมติเรียกว่า เฝ้าแต่ตรงที่ปากประตู ให้มีความรู้สึกครั้งหนึ่งๆ เมื่อลมผ่าน นอกนั้นว่างหรือเงียบ ระยะกลางที่ว่างหรือเงียบนั้น **จิตไม่ได้หนีไปอยู่ที่บ้านช่องหรือที่ไหนอีกเหมือนกัน** ทำได้อย่างนี้ เรียกว่าทำบริกรรมในขั้น "ดักอยู่แต่ในที่แห่งหนึ่ง" นั้นได้สำเร็จ จะไม่สำเร็จก็ตรงที่จิตหนีไปเสียเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ มันกลับเข้าไปในประตูหรือเข้าประตูแล้วลอดหนีไปทางไหนเสียก็ได้ ทั้งนี้เพราะระยะที่ว่างหรือเงียบนั้น เป็นไปไม่ถูกต้อง และทำไม่ดีมาตั้งแต่ขั้นต้นของขั้นนี้ เพราะฉะนั้น **ควรทำให้ดี หนักแน่นและแม่นยำมาตั้งแต่ขั้นแรก คือขั้น "วิ่งตามตลอดเวลา" นั้นทีเดียว**

แม้ขั้นต้นที่สุด หรือที่เรียกว่า **"วิ่งตามตลอดเวลา"** นั้น ก็ไม่ใช่ทำได้โดยง่ายสำหรับทุกคน และเมื่อทำได้ ก็มีผลเกินคาดมาแล้ว ทั้งทางกาย และทางใจ จึงควรทำให้ได้ และทำได้เสมอ ๆ จนเป็นของเล่นอย่างการบริหารกาย มีเวลาสองนาทีก็ทำ เริ่มหายใจให้แรงจนกระดูกลั่น ก็ยิ่งดี จนมีเสียงหวีดหรือ

ซูดซาดก็ได้แล้วค่อยผ่อนให้เบาไปๆ จนเข้าระดับปรกติของมัน ตามธรรมดาที่คนเราหายใจอยู่นั้น ไม่ใช่ระดับปรกติ แต่ว่าต่ำกว่าหรือน้อยกว่าปรกติ โดยไม่รู้สึกตัว โดยเฉพาะเมื่อทำกิจการงานต่างๆ หรืออยู่ในอิริยาบถที่ไม่เป็นอิสระนั้น ลมหายใจของตัวเองอยู่ในลักษณะที่ต่ำกว่าปรกติที่ควรจะเป็น ทั้งที่ตนเองไม่ทราบได้ เพราะฉะนั้น จึงให้เริ่มด้วยหายใจอย่างรุนแรงเสียก่อน แล้วจึงค่อยปล่อยให้เป็นไปตามปรกติ **อย่างนี้จะได้ลมหายใจที่เป็นสายกลางหรือพอดีและทำร่างกายให้อยู่ในสภาพปรกติด้วย เหมาะสำหรับจะกำหนดเป็นนิมิตของอานาปานสติในขั้นต้นนี้ด้วย** ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่าการบริกรรมขั้นต้นที่สุดนี้ ขอให้ทำจนเป็นของเล่นปรกติสำหรับทุกคน และทุกโอกาสเถิด จะมีประโยชน์ในส่วนสุขภาพทั้งทางกายและทางใจอย่างยิ่ง แล้วจะเป็นบันไดสำหรับขั้นสองต่อไปอีกด้วย

แท้จริง ความแตกต่างกันในระหว่างขั้น "วิ่งตามตลอดเวลา" กับขั้น "**ดักดูอยู่เป็นแห่งๆ**" นั้น มีไม่มากมายอะไรนัก เป็นแต่เป็นการผ่อนให้ประณีตเข้า คือมีระยะการกำหนดด้วยสติน้อยเข้า แต่คงมีผลคือจิตหนีไปไม่ได้เท่ากัน เพื่อให้เข้าใจง่าย จะเปรียบกับพี่เลี้ยงไกวเปลเด็กอยู่ข้างเสาเปล ขั้นแรกจับเด็กใส่ลงในเปลแล้วเด็กมันยังไม่ง่วง ยังคอยจะดิ้นหรือลุกออกจากเปล ในขั้นนี้พี่เลี้ยงจะต้องคอยจับตาดู แหงนหน้าไปมาดูเปล ไม่ให้วางตาได้ ซ้ายที ขวาที อยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้เด็กมีโอกาสตกลงมาจากเปลได้ ครั้นเด็กชักจะยอมนอน คือไม่ค่อยจะดิ้นแล้ว พี่เลี้ยงก็หมดความจำเป็นที่จะต้องแหงนหน้าไปมา ซ้ายที ขวาที ตามระยะที่เปลไกวไปไกวมา พี่เลี้ยงคงเพียงแต่มองเด็ก เมื่อเปลไกวมาตรงหน้าตนเท่านั้นก็พอแล้ว มองแต่เพียงครั้งหนึ่งๆ เป็นระยะๆ ขณะที่เปลไกวมาตรงหน้าตนพอดี เด็กก็ไม่มีโอกาสลงจากเปลเหมือนกัน เพราะเด็กชักจะยอมนอนขึ้น

มาดังกล่าวแล้ว ระยะแรกของการบริกรรมกำหนดลมหายใจในขั้น "วิ่งตามตลอดเวลา" นี้ ก็เปรียบกันได้กับระยะที่พี่เลี้ยงต้องคอยส่ายหน้าไปมา ตามเปลที่ไกวไม่ให้วางตาได้ ส่วนระยะที่สอง ที่กำหนดลมหายใจเฉพาะที่ปลายจมูก หรือที่เรียกว่าขั้น "ดักดูอยู่แห่งใดแห่งหนึ่ง" นั้น ก็คือขั้นที่เด็กจะง่วงและยอมนอน จนพี่เลี้ยงจับตาดูเฉพาะเมื่อเปลไกวมาตรงหน้าตนนั่นเอง

เมื่อฝึกหัดมาได้ถึงขั้นที่สองนี้อย่างเต็มที่ ก็อาจฝึกต่อไปถึงขั้นที่ผ่อนระยะการกำหนดของสติให้ประณีตเข้า ๆ จนเกิดสมาธิชนิดแน่วแน่ เป็นลำดับไปจนถึงเป็นฌานขั้นใดขั้นหนึ่งได้ ซึ่งพ้นไปจากสมาธิอย่างง่าย ๆ ในขั้นต้น ๆ สำหรับคนธรรมดาทั่วไป และไม่สามารถนำมากล่าวรวมกันไว้ในที่นี้เพราะเป็นเรื่องละเอียดรัดกุม มีหลักเกณฑ์ซับซ้อนต้องศึกษากันเฉพาะผู้สนใจถึงชั้นนั้น

ในชั้นนี้ เพียงแต่ขอให้สนใจในชั้นมูลฐานกันไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นของเคยชินเป็นธรรมดา อันอาจจะตะล่อมเข้าเป็นชั้นสูงขึ้นไปตามลำดับในภายหลังขอให้ฆราวาสทั่วไปได้มีโอกาสทำสมาธิ ชนิดที่อาจทำประโยชน์ทั้งทางกายและทางใจ สมความต้องการในขั้นต้นเสียชั้นหนึ่งก่อน เพื่อจะได้เป็นผู้ชื่อว่ามีศีล สมาธิปัญญา ครบสามประการ หรือมีความเป็นผู้ประกอบตนอยู่ในมรรคมีองค์แปดประการได้ครบถ้วน แม้ในขั้นต้น ก็ยังดีกว่าไม่มีเป็นไหน ๆ กายจะระงับลงไปกว่าที่เป็นอยู่กันตามปรกติ ก็ด้วยการฝึกสมาธิสูงขึ้นไปตามลำดับ ๆ เท่านั้น และจะได้พบ "สิ่งที่มนุษย์ควรจะได้พบ" อีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้ไม่เสียทีที่เกิดมา.

หอสมุดธรรมทาน

๒๘ สิงหาคม ๒๔๘๑

รายการบำเพ็ญกุศล อุทิศแด่

หลวงกายวิภาคบรรยาย (แถม ประภาสะวัต)

วัน			รายการบำเพ็ญกุศล	เจ้าภาพ
อาทิตย์	๗	กรกฎาคม ๒๕๐๖	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายกวี - นางประภาวงศ์ ประภาสะวัต
จันทร์	๘	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	แผนกกายวิภาคศาสตร์ ร.พ. ศิริราช
อังคาร	๙	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	พ.ต.ต ไพรัช - นางโนรี วนินทานนท์
พุธ	๑๐	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. จุฬาลงกรณ์
พฤหัสบดี	๑๑	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายพ้อน - นางช้วน จันเทรมะ และบุตรธิดา
ศุกร์	๑๒	,, ,,	พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์	คณะหลาน
,,	,,	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นักศึกษามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ จุฬา ฯ
เสาร์	๑๓	,, ,,	พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา	คณะหลาน
,,	,,	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	ข้าราชการกอง ๒ กรมประมวลข่าวกลาง
อาทิตย์	๑๔	,, ,,	ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	คณะหลาน
เสาร์	๒๐	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	เตรียม ม.ธ.ก. รุ่นแรก และพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย
เสาร์	๒๗	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายแพทย์สุธรรม - แพทย์หญิงสลาด ทัพวงศ์
เสาร์	๓	สิงหาคม ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายมีชัย อินทร์สว่าง และภรรยา
เสาร์	๑๐	,, ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายสมคิด สินชัยพานิชย์ และภรรยา

เสาร์	๑๗	สิงหาคม	๒๕๐๖	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นางท้อ และบุตร-ธิดา
เสาร์	๒๔	,,	,,	พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	แผนกกายวิภาคศาสตร์ ร.พ. จุฬาฯ
อาทิตย์	๒๕	,,	,,	พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ ๗ รูป เจ้าคุณพระสุวรรณเมธี เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ แสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	
เสาร์	๗	กันยายน	,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายเชื้อ-นางอนงค์ จันทร์ตรูผล
เสาร์	๕	ตุลาคม		พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	เจ้าภาพ
เสาร์	๑๒	,,	,,	พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายปฐม วนะภูติ กับเพื่อน
อาทิตย์	๑๓	,,	,,	พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์๗รูป พระครูพรหมโชติวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดอ่างแก้ว แสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	เจ้าภาพ
เสาร์	๒	พฤศจิกายน	,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นาวาอากาศเอก เสน่ห์ สุภัทรพันธุ์
อาทิตย์	๓	,,	,,	ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ ๔ รูป	
เสาร์	๗	ธันวาคม	,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นาวาเอกนอม สุภัทรพันธุ์ รน.
อาทิตย์	๘	,,	,,	ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ ๔ รูป	
เสาร์	๔	มกราคม	๒๕๐๗	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายชวลิต กายวิภาคบรรยาย กับเพื่อน
อาทิตย์	๕	,,	,,	ถวายภัตตาหารเช้าพระสงฆ์๔รูป	นายกวี-นางประภาวงศ์ ประภาสะวัต
เสาร์	๑	กุมภาพันธ์	,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	เจ้าภาพ
อาทิตย์	๒	,,	,,	ถวายภัตตาหารเช้าพระสงฆ์๔รูป	
เสาร์	๗	มีนาคม	,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	นายอำนาจ รัชดามรินทร์ และภรรยา
อาทิตย์	๘	,,	,,	ถวายภัตตาหารเช้าพระสงฆ์๔รูป	นางสุนี รัชดามรินทร์ กับพวก
เสาร์	๔	เมษายน	,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	พันโทอานัติ สุภัทรพันธุ์ และภรรยา
อาทิตย์	๕	,,	,,	ถวายอาหารบิณฑบาตร พระสงฆ์ ๒๕ รูป	

เสาร์	๒ พฤษภาคม ๒๕๐๗	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	น.ส. นภาพรรณ สามเสน
อาทิตย์	๓ ,, ,,	ถวายอาหารบิณฑบาตร พระสงฆ์ ๒๕ รูป	
เสาร์	๖ มิถุนายน ,,	พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม	เจ้าภาพ
อาทิตย์	๗ ,, ,,	ถวายอาหารบิณฑบาตร พระสงฆ์ ๒๕ รูป	

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ชวนพิมพ์

112 ถนนบริพัตร สำราญราษฎร์ พระนคร

โทร. 27246

นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2507